Egyenlő esélyű hozzáférés a felsőoktatásban

Tájékoztató oktatók és egyetemi munkatársak számára

Szerkesztette: Kovács Krisztina

ELTE EÖTVÖS LORÁND TUDOMÁNYEGYETEM

Szolgáltatási Igazgatóság
Speciális Hallgatói Ügyeket
Támogató Iroda

ELTE SHÜTI

Támogatók:

Slachta Margit Nemzeti Szociálpolitikai Intézet Pályázati Igazgatóság

Emberi Erőforrások Minisztériuma

Trefort-kert Alapítvány

Felelős szerkesztő:
Kovács Krisztina

ISBN 978-963-489-564-0

Felelős kiadó: Eötvös Loránd Tudományegyetem Speciális Hallgatói Ügyeket Támogató Iroda
Projektvezető: Csanádi-Egresi Nóra
Tördelőszerkesztő: Farkas Milán
Nyomdai kivitelezés: Multiszolg Bt.

Tartalom

Kovács Krisztina: Bevezető 5
A speciális szükségletű hallgatók egyetemi tanulmányokhoz történő egyenlő esélyű hozzáférése..... 5
A fogyatékosság értelmezési keretei 7
Megnevezések 8
Felhasznált irodalom 9

Kovács Krisztina: A speciális szükségletű hallgatókat megillető jogok a felsőoktatásban 11
2011. évi CCIV. törvény a nemzeti felsőoktatásról 11
A felsőoktatási törvény legfontosabb rendelkezései 11
A 87/2015. (IV. 9.) Kormányrendelet 14
Felhasznált irodalom 16

Kovács Krisztina: Az ELTE szolgáltatásai speciális szükségletű hallgatók számára 17
Helyzetkép, bemutatkozás 17
Szolgáltatások 18
Jó gyakorlataink, innovációink 21
Fejlesztési céljaink, feladataink 24

Matolcsi Rita: Autizmus spektrum állapot – kihívások az egyetemen 25
Mi az autizmus? 25
Hogyan érinti a tanulást, egyetemi életet? 26
Gyakori erősségek 28
Milyen akadálymentesítéssel segíthetünk? 29
Mítoszok vs. tények 33
Vészhelyzet esetén 34
Felhasznált irodalom 34

Szepesi Magdolna: A beszéd- és nyelvi zavarban érintett hallgatók 37
Kik a beszéd- és nyelvi zavarban érintett hallgatók? 37
A beszéd-és nyelvi zavarban érintett hallgatók felsőoktatásban jelentkező speciális szükségletei 39
Nyelvi zavarok 41
A beszéd-nyelvi zavarban érintett hallgatókat megillető kedvezmények, mentességek 42
Az előadások, szemináriumok akadálymentesítése, az infokommunikációs és fizikai akadálymentesítés lehetőségei 42
A tananyaghoz történő hozzáférés biztosítása 43
Jegyzetelők, személyi segítők, kortárs segítők 43
Mítoszok vs. tények 44
Az élet írta 44
Felhasznált irodalom 44

Szepesi Magdolna: Hallássérült hallgatók 46
A hallássérülés definíciója, felosztása – alcsoportok, jellemzők 46
Hallássérülés lehetséges következményei 47
A jelnyelv 48
Feliratozó tolmácsolás 49
Segédeszközök 49
A hallássérüléssel élő hallgatók felsőoktatásban jelentkező speciális szükségletei 52

A hallássérült hallgatókat megillető kedvezmények, mentességek 53
Az előadások, szemináriumok akadálymentesítése 53
A tananyaghoz történő hozzáférés biztosítása 54
Fizikai és infokommunikációs akadálymentesítés lehetőségei 54
Jegyzetelők, személyi segítők, kortárs segítők 56
Mítoszok vs. tények 57
Az élet írta 58
Felhasznált irodalom 58

Grósz Judit, Kilián Eszter, Kovács Krisztina és Rozemberczki Zoltán: Látássérült hallgatók 60
Praktikus tudnivalók a látássérülésről 60
A felsőoktatásban jelentkező speciális szükségletek 60
A tananyaghoz történő hozzáférés biztosítása 62
Akadálymentes tananyagok előállítása 63
Infokommunikációs és fizikai akadálymentesítés 64
Jegyzetelők, személyi segítők, kortárs segítők 64
Látássérült emberekkel kapcsolatos mítoszok, tévhitek 65
Az élet írta 67
Felhasznált irodalom 68

Péterfia Eszter: Mozgáskorlátozott hallgatók 69
A mozgáskorlátozottság definíciója, alcsoportjai, jellemzői 69
A mozgáskorlátozott hallgatók felsőoktatásban jelentkező speciális szükségletei 70
Az előadások, szemináriumok, vizsgák akadálymentesítése mozgáskorlátozott hallgatók számára ... 72
Tananyaghoz történő hozzáférés biztosítása mozgáskorlátozott hallgatók számára 74
Személyi segítők, jegyzetelők, kortárs segítők a mozgáskorlátozott hallgatók egyetemi életében 74
Mítoszok vs. tények 75
Vészhelyzet esetén 76
Az élet írta: 76
Felhasznált irodalom 77

Szepesi Magdolna: A tanulási zavarban érintett hallgatók 79
A tanulási zavar definíciója, alcsoportjai, jellemzők 79
Diszlexia 79
Diszkalkulia 81
Diszgráfia 82
Diszortográfia 82
Hogyan manifesztálódnak a specifikus tanulási zavarok egy egyetemista hallgató esetén? 83
Az érintett hallgatókat megillető kedvezmények, mentességek 84
Az előadások, szemináriumok akadálymentesítése 85
A tananyaghoz történő hozzáférés biztosítása 86
Infokommunikációs és fizikai akadálymentesítés 86
Jegyzetelők, személyi segítők, kortárs segítők 87
Mítoszok vs tények 87
Ezt hozta az élet 88
Hallgatói élmények 88
Felhasznált irodalom 89
Melléklet 90

Kovács Krisztina: Bevezető

Jelen kiadványunkat az Eötvös Loránd Tudományegyetem oktatóinak, és más dolgozóinak szánjuk azzal a céllal, hogy betekintést nyújtsunk számukra a fogyatékossággal élő hallgatókat megillető előnyben részesítés jogi szabályozásába, a hallgatók sajátos tanulási technikáiba, a számukra legmegfelelőbb segítségnyújtás lehetőségeibe az egyenlő esélyű hozzáférés és egyetemes tervezés eszméjének tükrében.

A speciális szükségletű hallgatók egyetemi tanulmányokhoz történő egyenlő esélyű hozzáférése

A fogyatékos személyek esélyegyenlőségének ügye a tágabb értelemben vett esélyegyenlőség része, amely a hátrányos megkülönböztetés, vagyis diszkrimináció ellenében a mindenkit megillető méltányos emberi életet és egyenlő bánásmódot képviseli a civilizált társadalmakban. Az esélyegyenlőség lehetővé teszi az emberek számára, hogy más emberekkel azonos alapon bírjanak részvételi lehetőséggel és élhessenek esélyeikkel. Az esélyegyenlőség részeként tekinthetünk a szolgáltatások, így az oktatás egyenlő esélyű hozzáférésének biztosítására is. Az egyenlő esélyű hozzáférésről a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló törvény 2007. évi módosítása így fogalmaz:

„Egyenlő esélyű hozzáférés: a közszolgáltatás egyenlő eséllyel hozzáférhető akkor, ha igénybevétele - az igénybe vevő állapotának megfelelő önállósággal - mindenki, különösen a mozgási, látási, hallási, mentális és kommunikációs funkciókban sérült emberek számára akadálymentes, kiszámítható, értelmezhető és érzékelhető; továbbá az az épület, amelyben a közszolgáltatást nyújtják, mindenki számára megközelíthető, a nyilvánosság számára nyitva álló része bejárható, vészhelyzetben biztonsággal elhagyható, valamint az épületben a tárgyak, berendezések mindenki számára használhatók és a szolgáltatások egyformán igénybe vehetők.”

(http://jogiportal.hu/view/a-fogyatekos-szemelyek-jogairol-es-eselyegyenloseguk-biztositasarol-szolo-1998-evi-xxvi-tv)

Amennyiben a felsőoktatást közszolgáltatásnak tekintjük, akkor a fenti definíció ebben a kontextusban magába foglalja:

a.) Az épített környezet, jelen esetben az egyetem valamennyi épületének - oktatási célú épületek, kollégiumok, sportcentrumok, könyvtárak, szolgáltató és hivatali épületek, stb. - teljes körű hozzáférhetőségét, akadálymentességét

b.) A kommunikáció és az információk hozzáférhetőségét – amely az egyetemre vonatkoztatva tartalmazza mind a digitális információs-kommunikációs felületek (Web; elektronikus levelezési rendszer; elektronikus tanulmányi rendszer; e-learning felületek, digitális tananyagok stb.), mind az előadások, szemináriumok és papír-alapú könyvek, jegyzetek egyenlő esélyű hozzáférését. „Hozzáférhető az információ akkor, ha azt a fogyatékos személy érzékelheti, és az biztosítja számára a megfelelő értelmezés lehetőségét. Az információs társadalom nyújtotta lehetőségek erősítik az esélyegyenlőséget a fogyatékos

személyek számára. A fogyatékos személyt megilleti az információs esélyegyenlőség az információs társadalmi szolgáltatások igénybevételekor.” (Gombkötő et al., 2011. p.60.)

A meghatározás lényeges eleme az, hogy a fogyatékos személyek igényeit specifikusan kell értelmezni, a különböző funkcióikban akadályozott hallgatók számára az egyetemen történő tanulás eltérő módon és eltérő fokban jelenthet nehézséget. Egy látássérült hallgató számára az egyetemi lét legnagyobb kihívása a nyomtatott információszerzés – a tankönyvek és jegyzetek elolvasása, egy autizmusban érintett hallgatónak az oktatóval történő kommunikáció, egy mozgássérült hallgatónak a fizikai akadálymentesség hiánya és egy hallássérült hallgatónak az egyetemen az előadások követése, megértése és jegyzetelése jelenthet problémát. Ami közös bennük, hogy minden hallgatónak szüksége van a kiszámítható, értelmezhető és érzékelhető információra, sajátos kommunikációs csatornáinak figyelembe vételére és megértésére.

Az egyetemi tanulmányokhoz, programokhoz, lakhatáshoz, szolgáltatásokhoz történő egyenlő esélyű hozzáférés megteremtése az egész társadalom érdeke. Ezzel biztosíthatjuk azt, hogy a speciális szükségletű hallgatók is ugyanazt a tudást szerezhessék meg, mint hallgatótársaik, ezzel is hozzájárulva ahhoz, hogy azonos eséllyel kaphassanak állást a nyílt munkaerőpiacon.

Az egyenlő esélyek megteremtéséhez két alapvető fogalom tisztázása szükséges: az akadálymentesítés és az egyetemes tervezés.

Az akadálymentesítés az épített környezet, vagy egy szolgáltatás hozzáférését lehetetlenné tevő akadály utólagos megszüntetése abból a célból, hogy a speciális igények kielégítésre kerüljenek. Akadálymentesítést jelenthet pl. egy régebbi épületbe történő bejutást és az épületen belüli közlekedést biztosító átépítés (pl. rámpák, korlátliftek, vezetősávok). (Pandula, 2015. p.6.)

Az egyetemes tervezés ugyanakkor egy olyan proaktív szemlélet, amely már az épület vagy szolgáltatás tervezésekor figyelembe veszi a felhasználók különböző igényeit, és olyan termékeket tervez, amelyek MINDENKI számára egyenlő esélyű hozzáférést biztosítanak. Nyilvánvaló, hogy az egyetemes tervezés által megvalósított infrastruktúra és szolgáltatás sokkal jobban ki tudja elégíteni az eltérő igényeket – gondolva akár az életkori, a funkcióbeli, a képességbeli, a testalkati, stb. differenciákra is.

Az egyetemes tervezés nem csupán a fizikai tér mindenki által történő hozzáférését jelenti, hanem az un. tanulási környezet, tanítási módszerek és tananyag tervezését is, amely figyelembe veszi a felhasználók különböző képességeit. Az oktatás egyetemes tervezésekor három alapvető szempontra kell koncentrálni: hozzáférés, részvétel, önkifejezés. (Prónay, 2006. p.29.)

Sajnos, egyetemünk adottságai általában az utólagos akadálymentesítést teszik lehetővé akár az épített környezet, akár a tanulmányi és más típusú szolgáltatások hozzáférhetőségének biztosítását nézzük. Legtöbb épületünk régi építésű, műemlék-jellegű; a tananyagok, szakirodalmak zöme még mindig papíralapú; az elektronikus tanulmányi rendszer nehezen értelmezhető és a képernyőolvasó programot használó hallgatóknak egyáltalán nem

hozzáférhető; az elektronikus tanulást biztosító felületeken a szöveges file-ok helyett még mindig igen sok a kép-file.

A fogyatékosság értelmezési keretei

Számos modell létezik a fogyatékosság megértésére és magyarázatára, melyek történetüket tekintve a korábban uralkodó medikális (más néven biológiai, vagy orvosi), illetve az újabban használatos szociális szemlélet egymással ellentétes modelljeiként értelmezhetőek. A legújabb referenciakeret a fogyatékosság emberi jogi megközelítése.

A medikális modellben a fogyatékosság az egyén problémája, az egyénből fakadó tulajdonság, amelyet valamilyen betegség, vagy baleset nyomán kialakuló károsodás okoz. Ilyen értelemben a fogyatékos személy ellátása orvosi feladat, célja a fogyatékosság megszüntetése, vagy enyhítése. Az orvosi modell értelmében, ha egy egyetemi hallgató szembetegsége súlyos látássérüléshez vezet, akkor ő mindenképpen fogyatékosnak tekinthető, hiszen nem tudja elolvasni a tananyagot, nem tud felkészülni a vizsgáira, nem tud önállóan eljutni a kampuszra és mindez olyan mértékben akadályozza az egyetemi életben és a társadalomban való részvételét, hogy rokkantnak kell őt tekinteni. Az orvosi modell sok kritikát kapott, az 1980-as WHO modell is alkalmazza már a fogyatékosság társadalmi szintjét azáltal, hogy magát a fogyatékosságot, mint társadalmi hátrányt írja le.

A szociális modell nem az egyén szintjén, hanem a társadalom, a gazdasági, oktatási, stb. rendszerek szintjén vizsgálja a fogyatékosságot. Ez a megközelítés a társadalom felelősségét hangsúlyozza a fogyatékosság kialakulásában. Miközben elismeri, hogy a fizikai, érzékszervi, intellektuális vagy pszichés betegségeknek lehetnek funkcionális kihatásai, azonban ezek nem feltétlenül vezetnek akadályozottsághoz, ha a társadalom az akadályozó tényezőket megszünteti. Az előző példánál maradva, a szociális modell azt mondja ki, hogy lehet, hogy ez a hallgató látássérült, de nem biztos, hogy fogyatékossá vagy rokkanttá válik, hiszen, ha a tananyagot számára adaptált formában, digitálisan is megkaphatja, ha van ehhez egy képernyőolvasó programja, ha van olyan szakember, aki megtanítja számára az útvonalat, akkor ez a hallgató az egyetemi életben, társadalmi részvételében nem lesz akadályozott.

A szociális modellen alapul a legújabban használatos emberi jogi modell, amely a fogyatékos személyek veleszületett emberi jogaira koncentrál. Elismeri a fogyatékossággal élőket, mint jogok birtokosait – és, mint az emberi jogok más emberekkel egyenlő alanyait; elfogadja és tiszteletben tartja a fogyatékosságot, mint az emberi sokszínűség természetes velejáróját; valamint foglalkozik a fogyatékosságokkal kapcsolatos előítéletekkel és attitűdökkel, továbbá minden egyéb olyan akadállyal, mely hátráltatja a fogyatékossággal élőket emberi jogaik gyakorlásában. A társadalomra és a kormányzatokra ruházza annak felelősségét, hogy biztosítsák, hogy a politikai, jogi, társadalmi és fizikai környezet támogassa a fogyatékossággal élő személyek teljes befogadását és társadalmi részvételét.

Ezt a megközelítést alkalmazza az ENSZ Fogyatékossággal élő Személyek Jogairól szóló Egyezménye is, melyet hazánk a 2007. évi XCII. törvénnyel ratifikált.

„3. cikk: Általános alapelvek:

a. a veleszületett méltóság, az egyéni autonómia tisztelete, beleértve a saját döntés meghozatalának szabadságát és a személyek függetlenségét;

b. a hátrányos megkülönböztetéstől való mentesség;

c. teljes és hatékony társadalmi részvétel és befogadás;

d. a fogyatékossággal élő személyek különbözőségének tisztelete és elfogadásuk az emberi sokszínűség, valamint az emberiség részeként;

e. esélyegyenlőség;

f. hozzáférhetőség;

g. a nők és férfiak közötti egyenlőség;

h. a fogyatékossággal élő gyermekek formálódó képességeinek tisztelete, és a fogyatékossággal élő gyermekek identitásuk megőrzéséhez fűződő jogának tiszteletben tartása."

(https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A0700092.TV)

Megnevezések

Hazánkban a fogyatékossági típusok megnevezésében és definíciójában a különböző jogszabályok tekintetében eltérés tapasztalható. A közoktatásban érvényes jogszabályok sajátos nevelési igényű tanulóról, ezen belül hallássérült, látássérült, stb. tanulóról, míg a fogyatékosság minősítésének jogszabályai hallási fogyatékos, vagy látási fogyatékos személyről rendelkeznek. Ugyanezeket az elnevezéseket, fogyatékossági kategóriákat alkalmazza a hatályos felsőoktatási törvény is. Magyarországon a nemzeti felsőoktatásról szóló 2011. évi CCIV. Törvény 108. § 6. szerint fogyatékossággal élő személynek tekinthető az a hallgató, aki mozgásszervi, érzékszervi vagy beszédfogyatékos, több fogyatékosság együttes előfordulása esetén halmozottan fogyatékos, autizmus spektrumzavarral vagy egyéb pszichés fejlődési zavarral (súlyos tanulási, figyelem- vagy magatartásszabályozási zavarral) küzd.

Miközben sok hallgató, sőt az érintettek érdekvédelmi szervezetei sem preferálják a „fogyatékos", „fogyatékossággal élő" elnevezéseket, a felnőttkorra érvényes jogszabályok ezeket alkalmazzák. Ez az oka annak, hogy jelen kiadványunkban is többször használjuk – az egyébként általunk sem kedvelt terminusokat. Igyekszünk szinonimaként a speciális szükségletű hallgató kifejezést is alkalmazni.

Sem a nemzeti felsőoktatásról szóló törvény, sem annak végrehajtási rendelete nem ad pontosabb definíciókat a különböző fogyatékossági kategóriákra, ennek megítélését részben a szakértői és rehabilitációs bizottságokra (amennyiben a fogyatékosság a közoktatásban eltöltött idő alatt keletkezett), részben a Kormányhivatalok Rehabilitációs Szakigazgatási Szerveire bízza. A különböző definíciók jelen kiadványunkban megtalálhatóak az egyes speciális szükségleteket bemutató fejezetekben.

Jelen szabályozás legnagyobb hiányossága a fogyatékosság szűk értelmezése. A hazánk által ratifikált a Fogyatékossággal élő személyek jogairól szóló ENSZ Egyezmény szerint „Fogyatékossággal élő személy minden olyan személy, aki hosszan tartó fizikai, értelmi, szellemi vagy érzékszervi károsodással él, amely számos egyéb akadállyal együtt korlátozhatja az adott személy teljes, hatékony és másokkal egyenlő társadalmi szerepvállalását." (https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A0700092.TV)

Ennek ellenére a hazai felsőoktatásban alkalmazott fogyatékosság terminológia nem tartalmazza a pszichés zavarok többségét (kizárólag a tanulási,-figyelem, vagy viselkedésszabályozási zavart), következésképpen az ENSZ Egyezmény szerint fogyatékossággal élő hallgatók számottevő csoportját a mai magyar felsőoktatás hivatalosan nem részesíti előnyben (ide tartoznak az összes, nem gyermekkori eredetű pszichózisok és lelki eredetű megbetegedések, állapotok). Ugyanez a helyzet egyéb tartós betegségek esetén is, a felsőoktatási intézményeket semmilyen jogszabály nem kötelezi a különböző krónikus betegséggel küzdő hallgatók előnyben részesítésére.

A legtöbb európai országban csakúgy, mint az USA-ban, a fogyatékosság tág értelmezése jelenik meg a felsőoktatásban, ami tehát tartalmazza a klasszikus fogyatékossági típusokat, az ún. pszicho-szociális fogyatékosságokat és a krónikus betegségeket is. (Kovács, 2011. p.88.)

Felhasznált irodalom

Gombkötő A .- Szauer Cs. - Páter T. - Szentkatolnay M. (2011): Hogyan biztosítsunk a különféle közszolgáltatásokhoz egyenlő esélyű hozzáférést mindenkinek? Gyógypedagógiai Szemle 2011/1. pp. 57-67. https://epa.oszk.hu/03000/03047/00052/pdf/EPA03047_gyosze_2011_1.pdf Utolsó letöltés: 2023.01.29.

KOVÁCS K. (2011): A fogyatékossággal élő hallgatók helyzete a hazai és néhány külföldi ország felsőoktatási intézményeiben. Pedagógusképzés 2011. 3-4. szám (pp.77-92.)

Pandula A. (szerk.) (2015): Segédlet a közszolgáltatásokhoz és egyéb szolgáltatásokhoz való egyenlő esélyű hozzáférés megteremtéséhez. Komplex akadálymentesítés. Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közhasznú Nonprofit Kft. ISBN 978-615-5043-94-9 (pp.6-7.)

http://fszk.hu/wp-content/uploads/2015/11/Seg%C3%A9dlet_2015_v2.pdf Utolsó letöltés: 2023.01.29.

Prónay B. (2006): Az akadálymentes épített környezet és a látássérült emberek igényei. SZOCIÁLIS MUNKA 18:24 p. 29.

1998. évi XXVI. törvény a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról

https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99800026.tv Utolsó letöltés: 2023.01.29.

2007. évi XCII. törvény a Fogyatékossággal élő személyek jogairól szóló egyezmény és az ahhoz kapcsolódó Fakultatív Jegyzőkönyv kihirdetéséről. https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A0700092.TV. Letöltés: 2023. 01.29.

2011. évi CCIV. törvény a nemzeti felsőoktatásról https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1100204.TV&timeshift=20230201 Utolsó letöltés: 2023.01.29.

További olvasnivalók

https://fszk.hu/szakmai-tevekenysegek/egyenlo-eselyu-hozzaferes/

http://www.efiportal.hu/egyenlo-eselyu-hozzaferhetoseg/

http://www.etikk.hu/

http://www.meosz.hu/mozgaskorlatozott-vagyok/akadalymentesites-egyetemes-tervezes/

Burgstahler, S. (Ed) (2013): Universal design in higher education: Promising practices. Seattle: DO-IT, University of Washington. https://www.washington.edu/doit/sites/default/files/atoms/files/Universal%20Design%20in%20Higher%20Education_Promising%20Practices_0.pdf

Kovács Krisztina: A speciális szükségletű hallgatókat megillető jogok a felsőoktatásban

2011. évi CCIV. törvény a nemzeti felsőoktatásról

A 2011. évi CCIV. törvény a nemzeti felsőoktatásról több paragrafusában is szabályozza a speciális szükségletű hallgatók esélyegyenlőségének biztosítását. Az alábbiakban olvashatóak a fogyatékossággal élő hallgatókra vonatkozó legfontosabb paragrafusok, melyeket idézőjellel, és a hozzáfűzött magyarázatok, melyeket dőlt betűvel szedve jelenítünk meg.

A felsőoktatási törvény legfontosabb rendelkezései

11. § (1) „A felsőoktatási intézmény

c) tájékoztató és tanácsadó rendszerével segíti a – különös figyelemmel a fogyatékkal élő – hallgató beilleszkedését és előrehaladását a felsőfokú tanulmányok idején, illetve a tanulmányok alatt és befejezését követően segítséget nyújt a karriertervezésben, korai pályaorientációs és készségfejlesztési programokkal támogatja a középfokú oktatási rendszert, valamint a hallgatói utánpótlás biztosítását,”

Ez azt jelenti, hogy a felsőoktatási intézménynek rendelkeznie kell olyan tájékoztatóval, amelyből mind az érintett hallgatók, mind az oktatók megismerhetik a segítség adásának formáit. A tájékoztató formáira, médiumára vonatkozóan nincs előírás. A tanácsadó rendszer biztosítása is többféle formában valósulhat meg: akár az intézményi és kari fogyatékosügyi koordinátorok személyében, akár az intézmény által létrehozott fogyatékosügyi központokon, tanácsadó, vagy támogató szolgálatokon, vagy az esélyegyenlőségi bizottságokon keresztül. Egyetemünk esetében egyrészről kari fogyatékosügyi koordinátorok, másrészről a Speciális Hallgatói Ügyeket Támogató Iroda is ellátja ezt a feladatot.

g) „működése során biztosítja, hogy feladatainak végrehajtásában közreműködők a hallgatókkal, az oktatókkal és a felsőoktatásban dolgozókkal kapcsolatos döntéseik meghozatala során az egyenlő bánásmód és az egyenlő esélyű hozzáférés követelményét megtartsák.”

E paragrafus szerint az egyetem minden intézkedését át kell hatnia a hátrányos megkülönböztetés tilalmának (így a fogyatékosság alapján történő diszkriminációnak) és az egyenlő esélyű hozzáférés elvének. Az egyenlő esélyű hozzáférés a gyakorlatban mind az épített környezethez, mind a kommunikációhoz és az információhoz történő akadálymentes hozzáférés biztosítását jelenti.

35. § (2) „Az oktatással kapcsolatos feladatokat ellátó kötelessége, hogy az ismereteket tárgyilagosan és többoldalúan közvetítse, a jóváhagyott tanterv szerint oktasson és értékeljen, a hallgató emberi méltóságát és jogait tiszteletben tartsa; az oktató tevékenysége során vegye figyelembe a hallgató egyéni képességét, tehetségét, fogyatékosságát."

Arra a kérdésre, hogy az oktató hogyan vegye figyelembe a hallgató fogyatékosságát oktatói tevékenysége során, az egyes fogyatékossági típusokon belül, a speciális szükségletek leírásánál adunk részletes magyarázatot.

43. § (1) „A hallgató joga, hogy a jogszabályokban és az intézményi szabályozásban meghatározottak szerint teljes körű, pontos és elsősorban a tanulmányi rendszeren keresztül hozzáférhető formában - lehetőség szerint személyre szabott - információt kapjon a tanulmányai megkezdéséhez és folytatásához, kialakítsa tanulmányi rendjét, igénybe vegye a felsőoktatási intézményben elérhető képzési lehetőségeket, kapacitásokat; állapotának, személyes adottságainak, fogyatékosságának megfelelő ellátásban részesüljön,..."

Kiemelendő a tanulmányi rendszer hozzáférhetőségének előírása. Az ELTE által is használt Naptun rendszer ezen követelményeknek nem felel meg. A megfelelő ellátás sok esetben szolgáltatások biztosítását jelenti: pl. legyen személyi segítő; legyen digitális tananyag; legyen pszichológiai tanácsadás; stb.(bővebben: Az ELTE szolgáltatásai fogyatékossággal élő hallgatók számára c. fejezetben.)

47. § (4) „A fogyatékossággal élő hallgató (1) bekezdésben meghatározott támogatási idejét a felsőoktatási intézmény legfeljebb négy félévvel megnövelheti. E kedvezmény több fokozat (oklevél) megszerzéséhez is igénybe vehető, azzal hogy az e bekezdésre tekintettel igénybe vett támogatási idő összesen a négy félévet nem haladhatja meg."

A paragrafus azt fejezi ki, hogy a fogyatékossággal élő hallgató az államilag támogatott képzési időnél négy félévvel többel rendelkezik (összesen, maximum 16 félév). Fontos tudni, hogy ez a kedvezmény nem jár automatikusan, minden esetben kérvényezni kell az adott intézmény szabályzatában lévő határidőig benyújtott kérvénnyel. Egyetemünk azzal is támogatja a speciális szükségletű hallgatóit, hogy biztosítja számukra a kötelezően előírt félévenkénti kreditszámtól való eltérés lehetőségét. A HKR azt is előírja, hogy mindezek következtében a fogyatékossággal élő hallgató mentesül a tanulmányi alapú átsorolás alól, melyet nem kell külön kérvényeznie, alanyi jogon jár számára ez a kedvezmény. Ezzel az intézkedésével az ELTE biztosítja a hallgató számára a szükségleteinek megfelelő egyéni tanulási ütemet és haladást.

49. § (8) „A fogyatékossággal élő hallgató részére biztosítani kell a fogyatékossághoz igazodó felkészítést és vizsgáztatást, továbbá segítséget kell nyújtani részére ahhoz, hogy teljesíteni tudja a hallgatói jogviszonyából eredő kötelezettségeit. Indokolt esetben mentesíteni kell egyes tantárgyak, tantárgyrészek tanulása vagy a beszámolás kötelezettsége alól. Szükség esetén mentesíteni kell az idegen szaknyelvi ismeretek tudásmérése vagy annak egy része, illetve szintje alól. A tudásmérés során biztosítani kell a hosszabb felkészülési időt, az írásbeli beszámolón lehetővé kell tenni a segédeszköz - így különösen írógép, számítógép - alkalmazását, szükség esetén az írásbeli beszámoló szóbeli beszámolóval vagy a szóbeli beszámoló írásbeli beszámolóval történő felváltását. Az e bekezdés alapján nyújtott mentesítés kizárólag a mentesítés alapjául szolgáló körülménnyel összefüggésben biztosítható és nem vezethet az oklevél által tanúsított szakképzettség megszerzéséhez szükséges alapvető tanulmányi követelmények alóli felmentéshez."

E paragrafus alapján, ha a hallgató a fogyatékossága miatt nem tud bizonyos tárgyakat teljesíteni – ám ezek a tárgyak, a korábbiakban leírt megkötés szerint nem tartoznak az adott szakképesítés KKK-ban rögzített kritériumai közé – kérheti a teljes tárgy vagy annak egy része alóli mentességet. A kérvényt az ELTE HKR-ben előírt fórumaihoz kell benyújtani (jelenleg ezek a bizottságok karonként eltérőek: tanulmányi bizottság, esélyegyenlőségi bizottság, vagy az e célból létrehozott speciális bizottság). Nagyobb az esélye a mentesség megszerzésének, ha a kérvényhez a kari fogyatékosügyi koordinátor javaslata is beszerzésre kerül. Ugyanezen paragrafusban olvasható, hogy az írásbeli helyett szóbeli vagy a szóbeli helyett írásbeli vizsga is kérhető; hogy segédeszközök használata is megengedhető és többletidő is. Ezek a mentességek sem járnak automatikusan, ezeket is kérnie kell a hallgatónak. Mindezek a kedvezmények csak a fogyatékosként regisztrált hallgatóknak járnak. Ezekről a kari koordinátorok igazolást állítanak ki. Amikor a hallgató élni szeretne a kedvezménnyel, jeleznie kell az oktatók számára. Az adott tárgy vizsgáztatóját a hallgatónak minden vizsga előtt 4 munkanappal értesítenie kell, hogy milyen vizsgaformát szeretne választani és hogy kéri-e a plusz idő biztosítását. Arról is tájékoztatnia kell az oktatót, hogy az írásbeli vizsgát laptopon kívánja megírni a hallgató, és hogy ehhez milyen formátumú file-ban kéri a tesztanyagot vagy a kérdéseket.

108. § (6) „fogyatékossággal élő hallgató (jelentkező): aki mozgásszervi, érzékszervi vagy beszédfogyatékos, több fogyatékosság együttes előfordulása esetén halmozottan fogyatékos, autizmus spektrum zavarral vagy egyéb pszichés fejlődési zavarral (súlyos tanulási, figyelem- vagy magatartásszabályozási zavarral) küzd;"

A különböző fogyatékosságok leírását és az oktatás során jelentkező speciális szükségletek magyarázatát lásd külön fejezetekben.

A 87/2015. (IV. 9.) Kormányrendelet

A speciális szükségletű hallgatókat megillető kedvezményeket, mentességeket a 87/2015. (IV. 9.) Kormányrendelet tartalmazza.

62. § * (1) A fogyatékossággal élő hallgatót a felsőoktatási intézmény a 63. §-ban meghatározott szerv által kiadott szakértői vélemény alapján, az egyéni sajátosságok függvényében, figyelemmel az Nftv. 49. § (8) bekezdésére, az alábbi kedvezményekben részesítheti:

a) írásbeli helyett szóbeli vagy szóbeli helyett írásbeli vizsga alkalmazása,

b) a vizsgák során a nem fogyatékossággal élő hallgatókra megállapított felkészülési, válaszadási időnél hosszabb idő biztosítása,

c) a hallgató tanulmányai alatt és vizsgái során a fogyatékosságnak megfelelő segédeszközök, berendezési tárgyak alkalmazása,

d) a hallgató tanulmányai alatt és vizsgái során személyi segítő, jelnyelvi, orális vagy jegyzetelő tolmács biztosítása,

e) az érthetőség és a megértés szempontjából az előadásokon és vizsgákon az elhangzottak egyidejű írásban való megjelenítése, audiovizuális szemléltetés, pontírás, nagyítás használatának lehetővé tétele,

f) vizsgáknál a hallgató várakozási idejének minimálisra csökkentése, a hosszabb időtartamú vizsga több részletben való megtartása, vagy a vizsga helyiségének elhagyása nélküli szünetek alkalmazása,

g) a szóbeli vizsgáztatás során - hallgatói igény esetén - a kérdések leírása, az elvárások és kérdések tisztázása, a feltett kérdések, utasítások megfogalmazásának pontosítása,

h) egyéni vizsga engedélyezése,

i) mentesítés a manuális készségeket igénylő feladatok alól azzal, hogy az elméleti ismeretek megkövetelhetőek,

j) gyakorlati követelmények alóli részleges vagy teljes felmentés, vagy annak más formában történő teljesítése, illetve

k) nyelvismeret mérése, vagy annak egy része, illetve szintje alóli mentesítés.

(2) A hosszabb felkészülési időt a nem fogyatékossággal élő hallgatókra megállapított időtartamhoz képest legalább 30%-kal hosszabb időtartamban kell megállapítani.

(3) Indokolt esetben a hallgató kérelmére, a szakértői vélemény alapján a felsőoktatási intézmény az (1) bekezdésben szabályozott kedvezményektől eltérő, további vagy más kedvezményt is biztosíthat a hallgató részére.

(4) A nyelvvizsga vagy annak egy része, illetve szintje alóli mentesítés megilleti azt a fogyatékossággal élő volt hallgatót, aki záróvizsgát tett, és hallgatói jogviszonya megszűnt, de a szakképzettség megszerzéséhez szükséges nyelvvizsga kötelezettségét nem teljesítette.

(5) A felsőoktatási intézmény a fogyatékossággal nem járó egészségkárosodás, krónikus betegség fennállta esetén a szakorvosi vélemény alapján a hallgatót személyre szabott megsegítésben részesítheti.

63. § (1) * A fogyatékossággal élő hallgató (jelentkező) fogyatékosságának típusát a (2) vagy a (3) bekezdésben meghatározott szerv által kiadott szakértői véleménnyel igazolja.

(2) * Ha a hallgató (jelentkező) fogyatékossága, sajátos nevelési igénye már a középfokú tanulmányok ideje alatt is fennállt, az utóbb keletkezett fogyatékosság, sajátos nevelési igény a megyei (fővárosi) pedagógiai szakszolgálati intézmények és azok vármegyei vagy országos szakértői bizottságként eljáró tagintézményei által kibocsátott szakértői véleménnyel igazolható.

(3) * Ha a hallgató (jelentkező) fogyatékossága, sajátos nevelési igénye a középfokú tanulmányok ideje alatt nem állt fenn, a fogyatékosság az ELTE Gyakorló Országos Pedagógiai Szakszolgálat által kibocsátott szakértői véleménnyel igazolható.

64. § (1) * A hallgató fogyatékosságára tekintettel a 63. § (1) bekezdése szerinti szakértői vélemény alapján kérheti a tanulmányi kötelezettségek teljesítése, illetve a vizsgák alóli részleges vagy teljes felmentését vagy azok más módon történő teljesítésének engedélyezését.

(2) A felsőoktatási intézmény szabályzatában meghatározottak szerint

a) bírálja el a fogyatékossággal élő hallgató segítségnyújtásra, mentességre és kedvezményekre irányuló kérelmét,

b) kerül megbízásra és látja el feladatát a fogyatékossággal élő hallgatók segítését felsőoktatási intézményi és kari részről irányító koordinátor,

c) veheti igénybe a fogyatékossággal élő hallgató - a fogyatékossága típusa és mértéke szerint - a felsőoktatási intézmény által biztosított, illetve más módon rendelkezésére álló személyi és technikai segítségnyújtást és szolgáltatásokat,

d) használhatja fel a fogyatékossággal élő hallgató a speciális jegyzetet, illetve jegyzetet helyettesítő, más módszerű felkészülést segítő technikai eszközöket.

(3) A (2) bekezdés b) pontja szerinti koordinátor feladata:

a) részvétel a fogyatékossággal élő hallgatók által benyújtott, a (2) bekezdés a) pontja szerinti kérelem elbírálásában és nyilvántartásában, valamint a hallgatót érintő jogorvoslati döntésekben azzal, hogy az a koordinátor, aki a kérelem elbírálásában részt vett, nem vehet részt a jogorvoslati eljárásban,

b) kapcsolattartás a fogyatékossággal élő hallgatókkal, azok segítőivel,

c) a fogyatékossággal élő hallgatók tanulmányai, vizsgái során alkalmazható segítségnyújtási lehetőségek biztosítása, illetve a fogyatékossággal élő hallgatók által igényelt konzultációs lehetőségek megszervezése,

d) javaslattétel a fogyatékossággal élő hallgatók tanulmányainak segítését szolgáló normatív támogatások felhasználására, a segítségnyújtáshoz szükséges tárgyi eszközök beszerzésére.

(4) A (2) bekezdés b) pontja szerinti koordinátornak felsőfokú végzettséggel, valamint fogyatékosügyi kompetenciákkal vagy fogyatékosügyi szakmai gyakorlattal kell rendelkeznie.

(5) A fogyatékossággal élő hallgatókat megillető különleges bánásmód elbírálásához szükséges adatokhoz való hozzáférést a felsőoktatási intézménynek biztosítania kell a koordinátor részére.

Az egyes fogyatékossági típushoz tartozó hallgatók előnyben részesítésének részletes leírása kivonatolva elérhető honlapunkon: https://www.elte.hu/eselyegyenloseg/jogszabalyok

Ugyanitt elérhetőek a speciális szükségletű hallgatókra vonatkozó HKR-ünk paragrafusai is.

Felhasznált irodalom

2011. évi CCIV. törvény a nemzeti felsőoktatásról
https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100204.tv&timeshift=20230201

Utolsó letöltés: 2019.01.29.

87/2015. (IV. 9.) Korm. rendelet a nemzeti felsőoktatásról szóló 2011. évi CCIV. törvény egyes rendelkezéseinek végrehajtásáról
https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1500087.kor&timeshift=20230901

Utolsó letöltés: 2023.01.29.

https://www.elte.hu/eselyegyenloseg

További olvasnivalók

https://www.elte.hu/eselyegyenloseg/jogszabalyok

https://tamogatoszolgalat.pte.hu/sites/tamogatoszolgalat.pte.hu/files/oldal_mo/fogyatekossaggal_elo_hallgatok_a_felsooktatasban.pdf

https://www.felvi.hu/pub_bin/dload/felsooktatasimuhely/FeMu/2014_1/femu_2014_1_117-128.pdf

Kovács Krisztina: Az ELTE szolgáltatásai speciális szükségletű hallgatók számára

Helyzetkép, bemutatkozás

A Speciális Hallgatói Ügyeket Támogató Iroda (továbbiakban SHÜTI) Kancellári kezdeményezésre, 2015. szeptemberében alakult a Fogyatékosügyi Központ utódjaként, az Egyetemi Szolgáltatási Igazgatóság önálló osztályaként ellátja és koordinálja az egyetemen tanuló fogyatékossággal és krónikus betegséggel élő (speciális szükségletű) hallgatók esélyegyenlőségének feladatait. A speciális szükségletű hallgatóknak nyújtott szolgáltatások hozzájárulnak a lemorzsolódás csökkentéséhez; az emberi méltóság tiszteletben tartásához. Célunk az egyetem fogyatékosügyi politikájának alakítása, a befogadó szemlélet elősegítése, az egyenlő esélyű hozzáférés eszméjének megvalósítása. A regisztrált speciális szükségletű hallgatóink száma évről évre növekszik, 2023-ban megközelíti az 500-at. A SHÜTI szolgáltatásai az egész egyetemet átfogóan, minden ELTE polgár számára elérhetőek. https://www.elte.hu/eselyegyenloseg

Munkatársaink:

- 5 fő különböző szakirányon végzett gyógypedagógus
- 1 fő informatikus
- 2 fő szociális gondozó

A SHÜTI feladatai:

- Az egyenlő esélyű hozzáférés eszméjének megvalósítása az egyetemi élet minden területén: tanítási-tanulási folyamatok; tananyag; szociális kapcsolatok, lakhatás, kultúra; sport és rekreáció
- A speciális szükséglettel, akadálymentesítéssel kapcsolatos kérdésekben tanácsadás az egyetem bármely polgára számára
- Az egyetem szervezeti egységeinek dolgozói és oktatói számára tudatformáló előadások, érzékenyítő tréningek szervezése és tartása
- A speciális szükségletű hallgatók integrációját elősegítő rendezvények és programok szervezése
- Javaslattétel az egyetem fizikai és info-kommunikációs akadálymentességének megteremtésére
- Kari fogyatékosügyi koordinátorok munkájának szakmai irányítása. A SHÜTI megalakulása előtt, 2004 óta működik a kari fogyatékosügyi koordinátori rendszer. A kari koordinátorok regisztrálják a speciális szükségletű hallgatókat, felmérik az igényeiket és

biztosítják számukra, hogy a törvények által garantált előnyben részesítéseket kérésükre megkaphassák. Mindez a gyakorlatban azt jelenti, hogy minden regisztrált hallgató kap egy igazolást a speciális szükségleteiről, amelyet mind a szorgalmi időszakban, mind a vizsgaidőszakban érvényesíthet az adott tárgy oktatójánál. A koordinátorok munkáját karonként eltérő elnevezésű bizottságok segítik - szorosan együttműködve a Hallgatói Önkormányzatokkal.

A kari koordinátorok és a SHÜTI tehát közösen látja el a speciális szükségletű hallgatók igényeinek kielégítését.

Szolgáltatások

1. A kari fogyatékosügyi koordinátorok által adható segítségnyújtás formái:

- A speciális igények felmérése, megbeszélése a hallgatóval, azokról igazolás készítése (pl. az előadáson használt diák vagy fóliák megküldése a hallgatónak digitális formában; írásbeli vizsga kiváltása szóbelire vagy fordítva, egy, a sérülés miatt nem teljesíthető tárgy helyett másik tárgy teljesítése, a vizsgán többletidő biztosítása stb.)
- Oktatókkal történő egyeztetés a hallgató kérésére
- Speciális eszközök kölcsönzése
- Kari könyvtárak akadálymentesítése (akadálymentes számítógépes munkaállomások, olvasó készülékek)
- Akadálymentes nyelvtanulást segítő laborok: egyetemünkön két olyan nyelvi labor is működik, melyet az ELTE bármelyik hallgatója használhat az akadálymentes és önálló nyelvtanulás érdekében: ELTE TTK Médiatár, ELTE BTK Esélyegyenlőségi szoba

2. SHÜTI által biztosított szolgáltatások:

Bármely speciális szükséglet esetén:

- Zárt levelezőlista működtetése
- Személyi segítők felkészítése
- Pszichoterápia
- Informatikai tanácsadás
- Neptun használat segítése
- Könyvtárhasználat segítése
- Kurzusfelvétel segítése

- Vizsgára jelentkezés segítése
- Kollégiumi elhelyezés segítése
- Információnyújtás pályázatokról
- Pályázatírás segítése
- Információnyújtás a vizsgán kapható kedvezményekről
- Segítség az oktatókkal történő kommunikációban
- Eszközkölcsönzés
- Idegen nyelvtanulás támogatása
- Erasmus mobilitás segítése
- Relaxációs technikák tanítása

Autizmus/Asperger szindróma esetén:

- Egyéni készségfejlesztés
- Egyéni tanácsadás
- Segítség ügyintézésben

Beszédsérülés esetén:

- Logopédiai terápia

Hallássérülés esetén:

- Jelnyelvi tolmácsolás/feliratozás/orális tolmácsolás
- Szurdo-logopédiai terápia
- Hallásjavító eszközökkel kapcsolatos tanácsadás
- Szövegértelmezés/szövegalkotás segítése
- Nyelvi korrektúra

Látássérülés esetén:

- Útvonaltanítás

- Mindennapos tevékenységek tanítása
- Kísérés
- Képernyőolvasó programok tanítása
- Akadálymentes kérdőív készítése
- Hangostérkép vagy útvonalleírás
- Gyakorló tanítás segítése
- Tananyag-digitalizálás és adaptáció
- Domború ábrák
- Beadandó munkák, záródolgozatok formázása

Mozgássérülés esetén:

- Támogató szolgálattal szállítás
- Tananyag-adaptáció
- Szociális gondozói feladatok (személyi higiénia és napi életvitel)

Pszichés fejlődési zavar (diszlexia, diszgráfia, diszkalkulia, figyelemzavar, hiperaktivitás, magatartásszabályozási zavar) esetén:

- Egyéni tanulási tanácsadás
- Nyelvi korrektúra

Csoportos foglalkozások:

Speciális karriermenedzsment kurzus

Angol beszélgető klub

Játékklub

Önismeret mozgáson és drámán keresztül

Tanulás-módszertan tréning

Irodalmi klub

Asperger csoport

Filmklub

Sporttevékenységek:

Csörgőlabda kurzus

Paraúszás kurzus

Inkluzív Sportnap

Jó gyakorlataink, innovációink

Tananyag-adaptáció

Egyetemünk külön gondot fordít a tananyag egyenlő esélyű hozzáférésére. E célból a Hallgatói Követelményrendszerünk is szabályozza a speciális igényű, nyomtatott információszerzésben akadályozott hallgatók megfelelő formátumú tananyaghoz jutását. A SHÜTI feladata a különböző speciális igényeknek megfelelő tananyag adaptáció és ezek hozzáférhetővé tétele. Az elkészült Pdf és Word formátumú könyveket az informatikus kollégánk archiválja, és elküldi az Egyetemi Könyvtár Digitális Tudástárába (EDIT). Az adaptált könyvekhez kizárólag a speciális szükségletű hallgatók férhetnek hozzá, IIG azonosítójuk megadásával, akár otthonról is.

Hallgatói személyi segítő rendszer

A vonatkozó kormányrendelet [87/2015. (IV. 9.) Korm. rendelet] rendelkezéseire figyelemmel igyekszünk hallgatói személyi segítőt biztosítani minden regisztrált speciális szükségletű hallgatónak, amennyiben erre igényt tart. A személyi segítők maguk is hallgatók, képzésükről, felkészítésükről, szakmai irányításukról és szupervíziójukról a SHÜTI szakemberei gondoskodnak. A hallgatói személyi segítőkkel iskolaszövetkezeten keresztül szerződünk, akik diákmunkában végezhetik feladataikat.. A segítségnyújtás igen sokrétű feladat. Van olyan hallgató, aki a tanulásban igényel támogatást, van, aki az előadások jegyzetelésében, van, aki az ügyintézésben, a Neptun kezelésében és olyan hallgatónk is van, akinek a személyi segítő a kollégiumban, a mindennapos teendők elvégzésében segít.

Speciális karriermenedzsment tréning

A Speciális karriermenedzsment kurzust kizárólag speciális szükségletű hallgatók vehetik fel, akik előzetesen regisztráltak a kari fogyatékosügyi koordinátoroknál. A kurzust a szabadon választott tárgyak között találja meg a hallgató. A kurzus célja, hogy segítse a hallgatót abban, hogy az egyetem befejezése után hatékonyabban tudjon állást keresni, és hogy tisztában legyen a megváltozott munkaképesség fogalomrendszerével. A kurzus fontos eleme egy megváltozott munkaképességűeket foglalkoztató multicég HR szakembereinek jelenlétében

próbainterjúkon történő részvétel (egyéni és assessment center is), és ezek elemzése. A kurzust minden év tavaszi szemeszterében indítjuk. Átlagos részvételi szám: 10-14 fő.

Asperger csoport

Az Asperger-csoport egy szociális-kommunikációs készségfejlesztő csoport, melynek fő célja a hallgatók kompetenciáinak fejlesztése, önbizalom növelése a társas helyzetekben. Minden félévben új témakör köré szervezzük a csoport munkáját, melyek során egyéni, páros és csoportos munkamódokban, projekteken dolgozunk és helyzetgyakorlatokkal színesítjük a tanulást. Főbb témáink többek között a barátkozás, beszélgetések, önismeret, munkavállalás, hatékony problémamegoldás és asszertivitás.

Angol beszélgető klub

A speciális szükségletű hallgatók többsége már középiskolás korában is felmentést kap az idegen nyelvek értékelése és az érettségi vizsga teljesítése alól. Eközben a mai világban elengedhetetlen egy idegen nyelv legalább alapfokú ismerete. Ezt az ellentmondást igyekszünk feloldani azzal, hogy egy tematikus angol beszélgető klubot tartunk a speciális szükségletű hallgatóknak. A beszélgetés témáit részben a hallgatók hozzák, felkészülnek az őket érdeklő témákból, ehhez elkészítik a szószedetet és a prezentációt. A klub vezetője egy-egy rövid történetet mutat be angol hangfelvétellel, amelyet a történet szöveges megjelenítése is segít, majd a téma feldolgozása következik. A téma feldolgozását a kötetlen beszélgetés zárja. A klubon vegyesen vesznek részt különböző speciális szükségletekkel rendelkező hallgatók, így a módszerek és eszközök sokszor specifikusak: a hallássérült hallgatóknak feliratozással, a látássérült hallgatóknak a nyomtatott szövegek Braille, vagy nagyított formátumú megjelenítésével biztosítjuk az egyenlő esélyű hozzáférést.

Irodalmi Klub

Az Irodalmi Klub inkluzív lehetőség az egyetem minden hallgatója számára. Az irodalom, mint teremtő művészet nem csak szórakoztat, hanem segít megélni és feloldani belső félelmeinket, szorongásainkat, lendületet ad utat találni a Világmindenség sokszor nyomasztóan tágas végtelenjébe. A nyelv megváltó ereje szellemre és lélekre nagy lehetőség az önmagunkkal való szembenézésre, emberi gyarlóságainkból, hiányosságainkból adódó külső-belső drámáink, konfliktusaink megértésére és feloldására. A hallgatók közösen megfogalmazhatják a fiatal felnőtt lét kérdéseit, megosztva társaikkal gondolataikat, véleményüket az együtt kiválasztott versek, novellák, regények, filmek által megformált valóság dimenziói alapján. Az Irodalmi Klub kéthetente kerül megrendezésre a SHÜTI-ben, de vannak rendhagyó alkalmak, amikor Irodalmi Kávéházba vagy színházba látogatunk el közösen.

Játék Klub

A Játék Klub szemeszterenként 2-3 alkalommal kerül megrendezésre. A Klubon akadálymentesített társasjátékokkal játszhatnak a hallgatók egymással és a Klub vezetőivel. A hallgatók számára biztonságos, oldott szférát teremt a Klub, melyben a játék feszültségoldó, felszabadító élménye mellett lehetőség van a szociális-kommunikációs kompetenciák fejlesztésére is. A játékon keresztül könnyebben kapcsolódhatnak egymáshoz a klubtagok, mely segíti az önkifejezést és az önbizalom megerősödését. A játék alkalmat ad a problémamegoldó képesség fejlesztésére, és megküzdési stratégiák gyakorlására is. A Klubnak vannak lelkes törzstagjai, akik szívesen visszajárnak a programra. A kellemes hangulat miatt az alkalmaknak általában csak az épület esti zárása szokott véget vetni.

Nyílt napok középiskolás sajátos nevelési igényű tanulók számára

Minden év januárjában rendezzük az elsősorban fővárosi középiskolások meghívásával tartott nyílt Napunkat, amelyre a leendő hallgatóinkon kívül meghívást kapnak tanáraik és szüleik is. Célunk az, hogy a tanulók – túl a honlapon kínált tájékoztatáson, reális képet kaphassanak egyetemünk hozzáférhetőségéről, a SHÜTI szolgáltatásairól és a különböző kari segítségnyújtási lehetőségekről. E cél érdekében nem csak a mi munkatársaink előadásaira koncentrálunk, sokkal fontosabbnak tartjuk a már nálunk tanuló speciális szükségletű hallgatóink bemutatkozását, véleményét a valós helyzetről. A plenáris előadások után lehetőséget adunk a kérdések feltevésére, majd minden kar fogyatékosügyi koordinátora külön-külön pultnál fogadja az adott kar képzései iránt érdeklődő sajátos nevelési igényű diákokat, szüleiket és tanáraikat.

Sportszolgáltatásaink: Csörgőlabda, Paraúszás, Inkluzív Sportnap, Csörgőlabda MEFOB

A speciális és az inkluzív sportprogramjainkat, kurzusainkat a BEAC-cal közösen szervezzük. A csörgőlabda inkluzív, célja a hallgatók tudatformálása, a fogyatékosság átélésével a szakszerűbb segítségnyújtás. A paraúszást kizárólag mozgássérült, látássérült és autizmusban érintett hallgatók vehetik fel, akik számára az általános testnevelési kurzusokon nehezebb a részvétel. A csörgőlabdát és a paraúszást szakedző tartja.

Az Inkluzív Sportnapot és a Csörgőlabda bajnokságot évente felváltva szervezzük a BEAC-cal közösen az Egyetemi Sport nemzetközi napja alkalmából. Célunk az egyetem valamennyi hallgatójának megszólítása a közös sportolás érdekében, a parasportágak megismertetésével és kipróbálásával a hallgatói érzékenység növelése. Nem titkolt célunk az is, hogy a speciális szükségletű hallgatóink is kiválaszthassák a számukra akadálymentesen űzhető sportágakat, mint pl.: kerekes székes kosárlabda, ülőröplabda, csörgőlabda, boccia, showdown, tandem biciklizés, vakdzsúdó, para-erőemelés.

Fejlesztési céljaink, feladataink

Egyenlő esélyű hozzáférés, fizikai környezet akadálymentesítése

Mivel az ELTE 9 kara, és a kollégiumai Budapest és Szombathely különböző részein lévő campusokon helyezkednek el, és mivel az épületek többsége műemlék-jellegű vagy védett épület, igen nehezen kivitelezhető, hogy valamennyi kar és kollégium akadálymentesítését megoldjuk. Jelenleg a kollégiumokban maximum 10 mozgáskorlátozott, kerekesszékes hallgató elhelyezését tudjuk megoldani, ami mindenképpen további fejlesztést igényel. Akadálymentesíteni kell a Tanító- és Óvóképző Kar épületét, valamint a szombathelyi Savaria Egyetemi Központot is. Terveink között szerepel a kollégiumokban új, akadálymentes lakóegységek kialakítása. A BTK új korlátliftjeinek 23 millió forintos beszerzése után gondoskodni kell a jelenleg nem hozzáférhető épületek akadálymentesítéséről.

Egyenlő esélyű hozzáférés, info-kommunikációs akadálymentesítés

A NEPTUN sajnos jelenleg nem használható a képernyőolvasó programot használó látássérült hallgatók számára. Az elektronikus tanulmányi rendszer akadálymentesítése komoly feladat, amely meghaladja az egyetem lehetőségeit, ide kormányzati elhatározás és erőforrás szükséges. Azonban a saját, belső elektronikus felületeink akadálymentesítése egyetemünk feladata. Gondoskodnunk kell arról, hogy az ELTE saját és kari honlapjain lévő és letölthető dokumentumok, információk, nyomtatványok akadálymentes formában (pl. Word dokumentumként) is elérhetőek legyenek.

Matolcsi Rita: Autizmus spektrum állapot – kihívások az egyetemen

Mi az autizmus?

Az *autizmus* egy multidimenzionális spektrum állapot (Wing, 1996), amely az atipikus idegrendszeri fejlődés nyomán alakul, a kognitív mechanizmusok működését átfogóan érinti, és ezáltal alapvetően befolyásolja azt, ahogyan az egyén kapcsolatot teremt másokkal és értelmezi a körülötte lévő világot (Stefanik, 2011). Az autizmus spektrumon lévő személyeket minden esetben a tipikustól eltérő információ-feldolgozási- és kognitív sajátosságok jellemeznek, de egyénileg változó a viselkedéses jellegzetességek megjelenése, az adottságok és a kihívások természete mindig individuális mintázatot alkot (Stefanik, 2011). Az autizmus minden esetben alapvetően befolyásolja a személy

- társas és kommunikációs helyzetekben való részvételét
- viselkedésének megszervezését és gondolkodását
- érzékszervi ingerek feldolgozását

Az *Asperger-szindróma* az autizmus spektrum állapotok közé tartozik, általában átlagos vagy átlag feletti intellektuális képességekkel rendelkező, de társas kommunikációs nehézségekkel élő személyek tartoznak ebbe a csoportba, így az egyetemisták jelentős része Asperger- szindróma diagnózissal rendelkezik, a diagnózis megnevezése azonban a támogatás egyéni tartalmát alapvetően nem befolyásolja.

A szenzoros érzékelés, a motoros készségek, a tanulási stílus és a megküzdési stratégiák gyakran érintett készségterületek ezeknél a hallgatóknál, mindez sokszor rejtett kihívásokat okoz a hétköznapok során, melyek nem feltétlenül láthatóak azonnal a környezet számára (Ward & Webster, 2018). Előfordulhatnak a megszokottól eltérő szociális-kommunikációs megnyilvánulások, és különösen stresszhelyzetben – az általános képességek és valós tudás alatti teljesítményt láthatunk (Stefanik, 2011). Az eltérő társas és kommunikációs megnyilvánulások gyakran félreértések, konfliktusok forrásai lehetnek.

„Az embereknek fogalmuk sincs, hogy mit érzek belül, amikor felszólítanak. Legszívesebben elsüllyednék, és iszonyú dühös vagyok magamra, amiért képtelen vagyok megszólalni. Egy-egy ilyen helyzet még hetekig kísért és képes vagyok hetekig ezen rágódni”.

A *neurodiverzitás* egy szélesebb ernyőfogalom, mely magába foglal más eltérő idegrendszeri fejlődési állapotokat is az autizmuson kívül, mint például az ADHD. Jelenleg ebben a paradigmában gondolkodunk az atipikus fejlődésről, kiemelve, hogy az emberi létezés sokszínűségének az autizmus egy lehetséges variációja, a neurodivergens személyek kisebbségi csoportot alkotnak a társadalomban. A neurológiai sokszínűség ugyanolyan értékes az emberi ökoszisztéma számára, mint a biodiverzitás más formája (Singer, 1998).

Nagyon gyakran a *magas szintű kompenzációs törekvések, az eltérések leplezésére tett erőfeszítések* miatt nem láthatóak a nehézségek a kívülállók, a környezet számára. Fontos tudni azonban, hogy attól, hogy egy nehézség nem szembetűnő vagy látványos, még okozhat hatalmas kihívásokat az egyén számára a mindennapjai során és gyakran emelkedett mértékű szorongással járhatnak ezek az asszimilációs törekvések (Stark, 2019).

Néhány autizmus spektrum állapotban érintett hallgató szenzoros túlterhelődést élhet meg, akár hétköznapi ingerek is okozhatnak számukra kezelhetetlen mennyiségű szenvedést. Az érzékszervi ingerek feldolgozása során sok esetben különös, fokozott érzékenység jelentkezhet bizonyos vizuális, akusztikus, taktilis, szaglási ingerekre, melyek szintén akadályozhatják az információhoz való hozzájutást és a tanulási folyamatokat (Robertson & Ne'eman, 2008).

Az egyetem szociális-kommunikációs elvárásai szintén jelentős, esetenként nagyon nehezen kezelhető feszültséget és sok szorongást okozhatnak számukra (Bolourian, Zeedyk, Blacher, 2018). Miközben sokan rendelkeznek a megfelelő akadémikus készségekkel és tudással ahhoz, hogy sikeresen elvégezzék az egyetemet, az eligazodás az órák/tantervek és információk rengetegében, a szervezési és tervezési feladatok - különösen az átmeneti időszakok során - sok kihívást okozhatnak, társas kapcsolatok hiányában ráadásul könnyen érezhetik magukat elveszettnek és magányosnak, ezáltal az átlagnál sokkal gyakoribb a lemorzsolódás (Cage & Howes, 2020).

Hogyan érinti a tanulást, egyetemi életet?

Az autizmus spektrum állapotban érintett hallgatók számtalan kihívással találkozhatnak egyetemi tanulmányaik során (Robertson & Ne'eman, 2008; Cage & Howes, 2020). Egyénileg változó, hogy főként mely területeken, illetve milyen mélységben vannak nehézségeik, mivel minden egyén a spektrumon más és más képességstruktúrával él, de a következő területek, helyzetek jellemzően kihívásokat jelentenek számukra:

„Ha az előző egyetemi végzettségem megszerzése alatt is lett volna segítségem, lett volna valaki, aki megérti, hogy min megyek keresztül, talán nem kellett volna ilyen sok éven keresztül küzdenem."

Kommunikációs helyzetek, melyek az expresszív és receptív kommunikációban egyaránt jelentkezhetnek, különösen a személyes interakciók szabályozásában, hétköznapi beszélgetési helyzetekben, szociális tartalmú üzenetek cseréje során. A pragmatikai nyelvi nehézségek jelentkezhetnek elsősorban a szociális-társas fogalmak, koncepciók adekvát használatában, ezen kívül a nonverbális kommunikációs eszközök helyzethez illesztése is eltérő lehet. Előfordulhat a szóbeli kommunikáció atipikussága, mely jelentkezhet az átlagoshoz képest egyhangúbb vagy visszafogottabb verbalitásban, illetve ennek

ellenkezőjeként a helyzethez nem illeszkedő, túlzott beszélgetési késztetés formájában is. A nyelvi megértésben meghatározó lehet a szó szerinti értés, az átvitt értelmű, absztrakt kifejezések téves értelmezése (Stefanik, 2011). Számtalan félreértés adódhat az egyetemi környezetben abból, ha valaki nem a megszokott módon használja a nyelvi és nem nyelvi eszközöket, illetve, ha nehezebben fejezi ki a gondolatait.

A *társas interakciók* kezdeményezése és/vagy fenntartása nehézséget okozhat csakúgy, mint a szituációhoz illeszkedő verbális és nonverbális kommunikációs eszközök megválasztása. Társas helyzetekben sokszor a szempontváltás nehézsége, a bizonytalanság és szorongás miatt egyáltalán nem tudnak kezdeményezni, vagy akár segítséget kérni (Bolourian, Zeedyk, Blacher, 2018).
Bizonyos szociális szituációkban előfordulhat, hogy – nem elegendő és egyértelmű társas jelzés hiányában - nehezen tudnak mások gondolataira, érzéseire vonatkozóan helyes következtetéseket levonni, ez pedig sok kellemetlen helyzetet okozhat számukra.

A nyilvános, mások előtti megszólalás, előadások és prezentációk tartása csakúgy, mint a csoportmunka, gyakran előfordulnak az egyetemen. Ezeket a helyzeteket az autizmusban érintett fiatalok egy része örömmel fogadja és jól kezeli, tapasztalt benne, mások számára azonban mérhetetlen szorongást és stresszt okozhat egy-egy ilyen szituáció (Fabri, Andrews, Pukki, 2016). Van olyan hallgató, akit annyira megterhelnek ezek a helyzetek, hogy egyáltalán nem tud megszólalni, ezzel olyan benyomást keltve a környezetben, hogy a *tudása nem megfelelő*, holott a *verbális kifejezőkészség* és a tantárgyi tudás alapvetően nincsenek egymással összefüggésben.

A legtöbb fiatalt *sajátos információ-feldolgozási stílus* jellemez. Különösen a beszéd és a szóban elhangzott információk késleltetett feldolgozása lehet jellemző, illetve nehezebb lehet számukra a szóbeli információk kiszűrése, a lényeg kiemelése, a figyelem hosszabb távú fókuszálása a beszédre, mely idő előtti elfáradásban, kimerülésben nyilvánulhat meg (Fabri, Andrews, Pukki, 2016). Szintén jellemző lehet, hogy apróbb részletekre jobban tudnak figyelni, és ezeket jobban meg is jegyzik, mint a globális, egészleges információkat és tágabb összefüggéseket.

A megtanult különféle fogalmak vagy kifejezések eltérő kontextusban és új helyzetekben való alkalmazása, azaz a generalizáció sokszor külön tanulandó, és ezáltal külön figyelmet igényel a tanulási folyamatban (Stefanik, 2011).

Az önálló tanulással kapcsolatos tervezési és szervezési nehézségek, a saját munka hosszabb távú megtervezése megnyilvánulhat a tanulmányok megtervezésének nehézségeiben, bizonyos lépések figyelmen kívül hagyásában vagy bizonyos lépések felcserélésében (Robertson & Ne'eman, 2008).
A hallgatókat általában magasabb stressz-szint jellemezheti, különösen új, ismeretlen helyzetekben, gyakran láthatunk erőteljesebb érzelmi reakciókat a váratlan, kaotikus,

vagy strukturálatlan helyzetekben (Fabri, Andrews, Pukki, 2016).
Az *egyenetlen képességprofil* gyakrabban jellemzi a neurodivergens hallgatókat, ez azt jelenti, hogy hatalmas különbségek lehetnek az egyes képességterületek között (Stefanik, 2011), melyek gyakran a praktikus, mindennapi életvezetéshez kapcsolódó készségek kibontakozását gátolják. Előfordulhat például, hogy nagyon erős mechanikus memória és felidézés mellett gyengébb szövegalkotást tapasztalunk. Mindez arra hívja fel a figyelmünket, hogy a hallgató egy-egy területen mutatott gyengébb teljesítménye nem jelenti azt, hogy egyéb helyzetekben, más képességterületet mozgósító feladatban ne tudna sokkal jobban teljesíteni.
Ezek a hallgatók gyakran küzdenek az olyan feladatokkal, tevékenységekkel, amelyeket mások könnyűnek találnak, vagy azt feltételezik, hogy ez egyértelmű mindenki számára - például, hogy megszervezzen egy sok helyszínből és feladatból álló napot vagy kitöltsön egy kérdőívet, esetleg útbaigazítást kérjen, ha eltéved (Wheeler, 2014).

Gyakori erősségek

A teljességre nem törekedve kiemelünk néhány *jellemző erősséget*, hangsúlyozva, hogy minden neurodivergens személynek eltérő erősségei és nehézségei vannak, ezek a képességterületek egyénenként változóak. Fontos, hogy az egyéni sajátosságokat figyelembe véve igyekezzünk megteremteni a megfelelő, akadálymentes tanulási környezetet, a hallgatók erősségeire építve segítsük az önálló tanulási folyamatot.

Fontos, hogy igyekezzünk félretenni előfeltevéseinket azzal kapcsolatban, hogy a hallgató mit tud, és mit nem tud, támaszkodjunk minden esetben az adott fiatallal kapcsolatos tapasztalatainkra, és vonjuk be a tanulásával kapcsolatos megbeszélésekre, kérdezzük meg őt, mi segítene neki, ennek következtében erősítve önbizalmát, támogatva pozitív énképét.
Egy téma iránt igen elkötelezettek tudnak lenni, és képesek elmerülni benne, sokkal jobban, mint a tipikus fejlődésű hallgatók. A probléma-megoldás gyakran igen kreatív és egyedi módjait láthatjuk, nagyon innovatív megoldásokkal tudnak egy-egy témához, kérdéskörhöz közelíteni. Sokszor olyan apró részleteket, hibákat is észrevesznek, amelyek mások figyelmét teljesen elkerülik. Kiemelhető általánosságban a jó memória, emlékezet, különösen a tárgyi tudással, tényekkel és adatokkal kapcsolatban (Fletcher-Watson & Happé, 2020). A tipikustól eltérő információ-feldolgozás és kognitív működés egy elfogadó, nyitott és támogató környezetben rendkívül értékes lehet, gyarapíthatja és színesítheti a közösséget, bármilyen diszciplínáról van is szó, mind az elméleti tudományok, a kutatás, mind a gyakorlati munka során.

Milyen akadálymentesítéssel segíthetünk?

Általános irányelvek, alapelvek

Az autizmus spektrumon lévő egyetemisták sikeres tanulmányaiért nagyon sokat tud tenni a környezet, mivel maga az akadályozottság is az egyén-környezet interakcióból származik, nem adott, a személyhez köthető jellegzetesség (Fletcher-Watson & Happé, 2020). A legfontosabb, hogy szorongáskeltő ingerektől mentes, érzelmileg biztonságos, átlátható, kiszámítható tanulási környezetet és következetes, konzekvens, érthető társas elvárásokat támasszunk az egyetemistákkal szemben.

Azok az alkalmazott módszerek, eljárások, az oktatási folyamatba ágyazott módosítások, melyekkel az autizmusban érintett hallgatókat támogathatjuk, általában ugyanúgy az **autizmusban nem érintett hallgatóknak is segítenek, így alapvetően hozzájárulnak az inkluzív, mindenki számára hozzáférhető oktatási környezet megteremtéséhez** (Egyetemes Tervezés az Oktatásban - Universal Design for Learning) (Bublitz, Wong, Donachie, Brooks, Gillespie-Lynch, 2015). Így a következő akadálymentesítési ajánlások általános beépítése az egyetemi tanulási környezetbe ajánlott és kívánatos minden hallgató érdekében.

Előadások, gyakorlatok akadálymentesítése

A következő felsorolás a neurodivergens hallgatók atipikus információ-feldolgozását és kognitív stílusát alapul véve általános irányelvnek tekinthető (Fabri, Andrews, Pukki, 2016), természetesen elengedhetetlen, hogy egyénileg, az adott hallgató szükségleteihez leginkább igazodó módosításokat is alkalmazzuk az oktatási folyamatban.

Az egyik legalapvetőbb, amit tehetünk, hogy segítjük az információhoz való akadálymentes hozzájutást és az információ-feldolgozást. Ebben a legfontosabb első lépés *az elvárások, keretek egyértelmű, explicit és pontos megfogalmazása*, melynek egyik legfőbb eszköze a félév elején rendelkezésre bocsátott, írott, később lehetőleg nem változó tematika biztosítása. Ha lehetséges, a tematika minden fontos kérdésre válaszoljon: pontosan mikor, melyik alkalommal mi várható, milyen téma kerül feldolgozásra vagy milyen órai feladatra kell készülni, mit kell a hallgatónak csinálnia az előadások vagy gyakorlatok során, milyen témakörök kerülnek feldolgozása, pontosan mi a szakirodalom (jól elkülönítve a kötelező és ajánlott szakirodalom-listát), és tartalmazza a számonkéréssel kapcsolatos legfontosabb információkat is (pontosan mik a jegyszerzés feltételei).

A bizonytalan, zavaros szóbeli megfogalmazások feszültséget, stresszt és félreértéseket okozhatnak. Az elvárások (pl. teljesítés feltételei, kötelező feladatok és határidők) *pontos, tömör, lényegre törő írott megfogalmazása* segíthet a félreértések megelőzésében és biztosítható, hogy pontosan tudják a hallgatók, mi az elvárás velük szemben, nem elég szóban közölni az elvárásokat. Mindezt könnyen hozzáférhető online felületen tehetjük közzé, melynek elérhetőségét minden hallgató ismeri.

A szabályok és elvárások nyílt, egyértelmű és pontos megfogalmazása, a lefektetett szabályok következetes alkalmazása alapvető fontosságú. Szintén fontos, hogy az egyes helyzetekben érvényes speciális szabályokat tegyük egyértelművé, láthatóvá, írott formában elérhetővé számukra (pl. mi a teendő, ha valaki hamarabb elkészül a zh-val; mi a teendő, ha valakinek kérdése van, hol és hogyan tudja az oktatóval felvenni a kapcsolatot a hallgató stb.). Ugyanez érvényes az órai feladatok kiadására és a visszajelzésekre is: az instrukciók legyenek mindig egyértelműek, pontosak csakúgy, mint a hallgató számára nyújtott *visszajelzések munkájáról, teljesítményéről*. Kerüljük az utalásokat, metaforákat, kétértelmű kifejezéseket, megjegyzéseket. Amennyiben lehetséges, a szóbeli instrukciókat és visszajelzéseket mindig egészítsük ki írásbeli visszajelzéssel is. Az értékelés és teljesítés rendszere és kritériumai legyenek átláthatóak, értelmezhetőek, egyértelműek és következetesek a hallgatók számára.

Az elhangzott információkat írásban is tegyük elérhetővé a hallgatók számára (pl. felírhatjuk a táblára, vagy szerepelhet a ppt-n, a tantárgy honlapján stb.), ha lehet, mindig *egészítsük ki a szóbeli információkat vizuális információkkal is,* ezek maradandóak, az információfeldolgozás egyedi tempóját és módját teszik lehetővé. Nagyon hasznos lehet, ha a hallgatók az *óra vázlatos anyagát, a ppt előadást előre megkapják*, ezzel jelentősen csökkenhet a feszültség, amit az okozhat, ha nem tudják követni az előadás menetét, a kommunikációs, illetve szenzoros nehézségek miatt. Amennyiben ez nem lehetséges, az is hasznos lehet, ha az óra elején jelezzük, hogy mikor és hogyan jutnak hozzá az előadás anyagához. Szintén ezt a célt szolgálhatja az *előadások hangrögzítése*: a nehezen érthető, számos egyéb, zavaró ingert tartalmazó, esetenként nagy előadóteremben történő előadás otthoni visszahallgatása jelentős mértékben javíthatja a tanulási hatékonyságot. A *vizuális ábrák, képek, grafikono*k használata, a szöveg vagy vázlat kiegészítése ezekkel szintén nagymértékben segíthetik a megértést, a tananyag feldolgozását.

Az információkhoz való hozzáférést szintén támogassuk azzal, hogy csak egy, *lehetőleg a formális*, hivatalos információ-átadási csatornát használjuk. Ha lehetséges, akkor ne használjunk informális csatornákat, pl. üzenet egy csoporttárson keresztül, hogy írja ki a facebook-csoportba stb. Ezek mind akadályai lehetnek annak, hogy a legfontosabb információ valóban eljut a hallgatókhoz, mert pl. nincs fent mindenki szociális média felületeken, nincs kapcsolatban a csoporttársaival. Ezekkel az informális csatornákkal és következetlen kommunikációval kizárjuk azokat a hallgatókat, akik nehezebben érik el ezeket a forrásokat (Bolourian, Zeedyk, Blacher, 2018).

A *változások és változtatások egyértelmű jelzése*: a kiszámíthatatlan és váratlan változások gyakran jelentős feszültséget okozhatnak a hallgatóknak (Bolourian, Zeedyk, Blacher, 2018). Fontos, hogy előzetesen tájékoztassuk a hallgatóinkat a változásokról, ezek akár a helyszín, akár a követelmények, akár a személyek tekintetében történnek, így megelőzhetjük a feszültséget és a zavartságot.

Csoportmunka helyett vagy annak kiegészítésére szükség lehet egyéb, *alternatív munkaformákra* is egy-egy tananyagrész feldolgozása során. A csoportmunka intenzívebb nyomon követése, monitorozása és esetleg konkrét feladatok, felelősök kijelölése a csoporton belül segítheti azon hallgatók részvételét a munkában, akiknek ez a helyzet a definiálatlan társas szabályok, illetve a szorongás miatt kihívást okoz. Sokszor azok a hallgatók, akik nem elég asszertívak, vagy gyengébbek a társas készségeik, teljesen kimaradnak a csoportmunkából vagy a túlkompenzáció miatt a teljes feladatot magukra vállalják a feladatmegosztás helyett (Fabri, Andrews, Pukki, 2016).

Rendszeres találkozók és megbeszélések, egyéni konzultációs alkalmak beiktatásával segíthetjük a hallgatót abban, hogy kiderüljön, hogy mi az amit nem ért, hol akadt el a tananyag feldolgozásában. Mivel gyakran láthatjuk, hogy az autizmus spektrum állapotban érintett hallgatók nehezen kérnek segítséget, illetve nehezen fogalmazzák meg, ha valamilyen konkrét nehézségük adódik, ezeket megelőzhetjük azzal, ha bizonyos időközönként konzultációt beszélünk meg a hallgatóval, amely során lehetősége adódik felkészülni és kérdéseket feltenni kétszemélyes helyzetben. Fontos ugyanakkor, hogy *ne teremtsünk olyan helyzetet, ahol a hallgatónak mindenképpen fel kell vennie velünk a kapcsolatot*, annak érdekében, hogy pl. egy fontos információhoz hozzájuthasson, mivel sokszor ez megugorhatatlan akadálynak bizonyul.

A hallgatók egy jelentős része nehezen illeszkedik be a társas környezetébe, az egyetemi évei alatt könnyen izolálódhat (Ward & Webster, 2018; Bolourian, Zeedyk, Blacher, 2018). Ennek megelőzése érdekében néhány hallgatónak *kortárs mentora, személyi segítője* van. A kortársnak jelentős szerepe van abban, hogy a hallgató elszigetelődését megelőzze, a kommunikációs akadályokat leküzdje (Roberts, 2015). A felkészült kortárs segítő rendkívül fontos szerepet tölt be a hallgató mindennapjaiban, sokszor kulcsember, aki biztonságot nyújt a szorongáskeltő társas helyzetekben. Amennyiben a hallgatónak van segítője, és ezt szeretné, biztosítsunk lehetőséget arra, hogy közösen vegyenek részt a konzultációkon, megbeszéléseken, mivel a kulcsszemély jelenléte elengedhetetlen a biztonságérzet megteremtésében.

A *választási lehetőségek számának korlátozása*, szabályozása, a döntés irányítása sok esetben segíthet a végtelen számú lehetőségek közti választás megkönnyítésével a hallgató számára, például egy beadandó dolgozat témakörének kiválasztásában szerencsésebb lehet, ha megajánlunk konkrét témaköröket, mint ha azt mondjuk, bármit választhat (konkrétum nélkül).

A korábbi rossz tapasztalatok, negatív megkülönböztetés miatt ezek a hallgatók sokszor nem szívesen tárják fel mások előtt speciális szükségleteiket, mert az ilyen helyzetekhez szégyenérzet és szorongás is tapadhat, nem könnyű erről beszélniük (Bolourian, Zeedyk, Blacher, 2018). ***A hallgatók számára a kari koordinátor egyénileg állít ki igazolást,***

melyet részletes igényfelmérés előz meg. Ez segíthet tájékozódni a hallgató egyéni szükségleteiről és az akadálymentesítés esetleges további szempontjairól.

Mivel a hallgatók sokszor életükben először szembesülnek ilyen jellegű, átfogó tanulmányi kihívásokkal, egy sokkal kiszámíthatóbb, kontrolláltabb, strukturáltabb környezetben voltak eddig középiskolában, könnyen előfordulhat, hogy nincs rálátásuk a saját nehézségeikre, nem tudják pontosan vagy nem tudják jól megfogalmazni, hogy mire is lenne szükségük (Bolourian, Zeedyk, Blacher, 2018). Ezért is elengedhetetlen, hogy proaktívan, az inklúziót szem előtt tartva, minden hallgató esetében alkalmazzuk ezeket a szempontokat.

Vizsgák, számonkérések akadálymentesítése

- A vizsgák során *a többletidő* segíthet a feldolgozási sebesség kompenzálásában. A többletidő biztosítása során ügyeljünk arra, hogy az valóban hasznosítható legyen a hallgató számára, pl. ha az írásbeli vizsga után a csoport többi tagja még a teremben marad és beszélget, akkor a helyzet kevéssé lesz alkalmas egy dolgozat megírására, különösen egy szenzorosan is érzékeny hallgató számára.
- Minden vizsgakérdésnél fontos a *kérdés egyértelmű, pontos megfogalmazása, ha lehet, írásban is*. Előfordulhat, hogy a kétértelműség, homályos megfogalmazás szándékos, annak pedagógiai célja van, ebben az esetben azonban ezt jelezzük egyértelműen a hallgató számára.
- Sok hallgató könnyebben vizsgázik *írásban,* mint szóban, sokan szinte egyáltalán nem tudnak megszólalni vizsga szituációban. Ugyanakkor az is előfordul, hogy a kommunikációs nehézség elsősorban az írásbeli fogalmazási készségek, szövegalkotás terén jelentkezik, ebben az esetben a hallgató kérheti, hogy inkább *szóban* vizsgázzon.
- Amennyiben a vizsga jellege miatt elengedhetetlen az írásbeli vizsga (pl. a hallgató szövegalkotási készségének felmérése esetén), indokolt lehet a hallgató nehézségeinek figyelembevételével engedélyezni a vizsgafeladat *számítógépen történő megírását*. Legyünk ilyenkor figyelemmel arra, hogy néhány autizmussal élő hallgató az autizmusból fakadó finommotorikai képességcsökkenése miatt az átlagosnál lassabban tudja ezeket az eszközöket használni.
- Indokolt lehet *külön helyiség* biztosítása a zavaró, szenzorosan túltelítődést okozó külső ingerektől távol az írásbeli vizsga teljesítésére.
- Szóban vizsgázó hallgatók esetében készüljünk fel arra, hogy az autizmusból adódóan a *nonverbális kommunikáció*, így a gesztusok, mimika, hangerő-szabályozás vagy a beszéd sebessége egyedi, sajátos is lehet. Fontos azonban szem előtt tartanunk, hogy ezek nem befolyásolják a hallgató felkészültségét és tárgyi tudását. A szóbeli vizsga során ügyeljünk rá, hogy *ne a hallgató kommunikációs képességeit*, vagy szorongással teli helyzetben mutatott *verbalitását* értékeljük, igyekezzünk a *felkészültségét és tudását* ezen képességektől elválasztva kezelni.
- A szenzoros érzékenység kezelésére néhány hallgató számára segítséget jelent

speciális eszközök, pl. zajvédő használata, ezek mindig alapvetően hozzájárulnak a külső, zavaró ingerek kiszűréséhez és így a fókusz tartásához. Másoknak a koncentrációt az tudja támogatni, ha közben egy másik szenzoros területet lefoglalnak, pl. valamit pörgetnek, mozgatnak a kezükben. Sokszor az interperszonális helyzet kiszámíthatatlanságából adódó feszültséget és szorongást csak egy saját eszköz kézbentartásával, nyomkodásával, mozgatásával tudják elfogadható szinten tartani (stimmelés), ez az önnyugtatás legfontosabb eszköze. Fontos, hogy ezek az viselkedések és eszközök másokat nem zavarnak, de alapvetően hozzá tudnak járulni ahhoz, hogy a hallgató részt tudjon venni az egyetemi helyzetekben, ezek használata miatt ne keltsünk feltűnést, ne fokozzuk ezzel a szorongást, biztosítunk lehetőséget ezek zavartalan használatára.

Mítoszok vs. tények

Mítosz: Az autista fiatalok kerülik az emberek társaságát, nem szívesen vannak másokkal.
Tények: Az autizmus spektrum állapotban érintett hallgatók egy jelentős része szereti és keresi mások társaságát, szívesen van csoporttársaival, kortársaival. Sokszor azonban a társas-kommunikációs készségek eltérései miatt meg nem értéssel szembesül, kortársai elutasíthatják vagy kiközösíthetik, de legalábbis „furcsának” vagy „különcnek” bélyegezhetik. Az egyedüllét nem feltétlenül minden esetben a hallgató saját választása, ugyanakkor előfordulhat, hogy szükségük van olyan percekre, órákra, amikor nincs körülöttük senki, és egy kicsit félrevonulhatnak.

„Nem szeretném elmondani az évfolyamtársaimnak a diagnózisomat, mert középiskolában is nagyon sokat szekáltak miatta. Attól félek, hogy kigúnyolnak és butának tartanak majd.”

Mítosz: Az egyetemen tanuló autista fiatalok mind magasan funkcionálnak, nincs szükségük semmilyen segítségre, és valójában nincs is semmi nehézségük az egyetemi életben. („Nem tűnik súlyosnak az állapota, nem is tűnik autistának”.)
Tények: Néhány hallgató rengeteg energiát használ fel, és rendkívül sokat küzd annak érdekében, hogy „beolvadjon” a közösségbe, és ne tűnjön ki a többi hallgató közül. Amit mi, kívülállók látunk, az általában nem tükrözi a belső, szubjektív érzéseket, a valódi nehézségek természetét, ezért fontos, hogy nem szabad ez alapján megítélnünk az adott hallgató nehézségeit. Mivel az autizmus multidimenzionális spektrum állapot, természetesen vannak olyan diagnózissal rendelkező hallgatók is, akiknek valóban nincs szükségük speciális támogatásra vagy segítségre az egyetemi éveik alatt.

Mítosz: A hallgató inkább csak figyelmetlen és udvariatlan, mert nem köszön megfelelően/nem tartja a szükséges távolságot, belevág a beszélgetésbe stb.

Tények: Az autizmussal kapcsolatba hozható komplex kognitív kihívások következtében a környezet számára a hallgató viselkedése keltheti azt a benyomást, hogy udvariatlan, szándékosan durva vagy figyelmetlen. Valójában ezek a legtöbbször nem szándékos vagy eltervezett udvariatlanságok, hanem a rossz mentalizáció következményei. Gyakran olyan helyzetek okoznak nehézséget számukra, amely nekünk természetes és magától értetődő, ezért fontos, hogy prekoncepciók nélkül tudjunk hozzáállni a hallgatókhoz.

Mítosz: Az autisták kerülik a szemkontaktust.
Tények: Egyáltalán nem mindenki kerüli a szemkontaktust, ezzel kapcsolatban inkább az jellemző, hogy a szemkontaktust - mint az interakciókban betöltött szabályozó - nem jól alkalmazzák.

Mítosz: Minden Asperger-szindrómásnak van valamilyen kiemelkedő,
„szuperképessége", valamilyen zseniális tehetsége, pl. fejből tudja
a telefonkönyvet vagy bármilyen dátumot (mint az Esőember című filmben).
Tények: Ez nem így van, néhány embert a spektrumon valóban érint az ún. Savant-szindróma is, amely valamely területen mutatott kiemelkedő zsenialitást, különleges képességet jelent. Ez azonban egyáltalán nem általános jellemzője, nem „velejárója" az autizmus spektrum állapotnak.

„Nagyon fárasztó folyamatosan arra figyelni, hogy minden társadalmi elvárásnak hibátlanul megfeleljek, különösen azoknak, amiket le sem írtak, illetve el sem mondtak, hanem nekem kell felfedeznem."

Vészhelyzet esetén

Mindig gondoljuk végig, hogy tudomásunk szerint van-e autizmusban érintett hallgató a csoportban, amennyiben igen, fordítsunk külön figyelmet az ő menekítésére, ha nem muszáj, ne érjünk hozzá, ne kiabáljunk vele és rövid, tömör utasításokkal segítsük kijutását, a vészhelyzet elkerülését.

Felhasznált irodalom

Bolourian, Y., Zeedyk, S. M., & Blacher, J. (2018). Autism and the university experience: Narratives from students with neurodevelopmental disorders. Journal of autism and developmental disorders, 48, 3330-3343.

Bublitz, D., Wong, V., Donachie, A., Brooks, P. J., & Gillespie-Lynch, K. (2015). Applying universal design to build supports for college students with autism spectrum disorder. Roberta v. Nata (Eds.) Progress in Education, 36, 1-24.

Cage, E., & Howes, J. (2020). Dropping out and moving on: A qualitative study of autistic people's experiences of university. Autism, 24(7), 1664-1675.

Fabri, M., Andrews, P. C. S., Pukki, H. K. (2016). Autism&uni. A guide to best practice in supporting higher education students on the autism spectrum. Leeds Beckett University. ISBN: 978-1-907240-67-6 www.autism-uni.org

Fletcher-Watson, Happé (2020). Autizmus. Új bevezetés a pszichológiai elméletekbe és vitákba. NFSZK Nonprofit Kft., Budapest

Roberts, N. K. (2015). Conceptualizing a Mentorship Program for University Students with Autism Spectrum Disorder.

Robertson, S. M., & Ne'eman, A. D. (2008). Autistic acceptance, the college campus, and technology: Growth of neurodiversity in society and academia. Disability Studies Quarterly, 28(4).

Singer, J. (1998). Odd people In: The birth of community amongst people on the autistic spectrum: A personal exploration of a new social movement based on neurological diversity. Thesis, Faculty of Humanities and Social Science, University of Technonolgy, Sydney, 1998.

Stark, E. (2019). Autism in women. Psychologist, 32(8).

Stefanik, K. (2011). Alaptények az autizmusról – üzenet a gyógypedagógiának. In Papp G. (szerk.), A diagnózistól a foglalkozási rehabilitációig: Új utak és eredmények a tanulásban akadályozott személyek gyógypedagógiájában (225-234). Budapest, ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar – ELTE Eötvös Kiadó.

Ward, D., & Webster, A. (2018). Understanding the lived experiences of university students with autism spectrum disorder (ASD): A phenomenological study. International Journal of Disability, Development and Education, 65(4), 373-392.

Wheeler, M. (2014). Academic supports for college students with an autism spectrum disorder: An overview.

Wing, L. (1996). The autistic spectrum. A guide for parents and professionals. London: Constable.

További olvasnivaló

Teaching students ont he autism spectrum. Good practice guidance. Glasgow Caledonian University. https://www.gcu.ac.uk/currentstudents/support/disabilityservice/staff-materials/inclusive-teaching-guides/teaching-students-on-the-autism-spectrum

Hope, J. (2022). Create a university that's autism friendly. Disability Compliance for Higher Education, 28(3), 1-5.
Accardo, A. L., Bean, K., Cook, B., Gillies, A., Edgington, R., Kuder, S. J., & Bomgardner, E. M. (2019). College access, success and equity for students on the autism spectrum. Journal of autism and developmental disorders, 49, 4877-4890.

Szakmai irányelv az autizmusról, autizmus spektrum zavarokról
https://www.hbcs.hu/uploads/jogszabaly/3171/fajlok/2020_EuK_12_szam_EMMI_iranyelv_3.pdf

Temple Grandin 2014. *Képekben gondolkodom. Életem az autizmussal.* Park Könyvkiadó
Tony Attwood 2015. *Az Asperger-szindróma kézikönyve. Szülőknek, pedagógusoknak, szakembereknek.* Animus Kiadó

Therese Joliffe - Richard Landsdown - Clive Robinson 1997. *Egy személyes beszámoló.* Kapocs Könyvkiadó

Scott Michael Robertson 2010. Neurodiversity, Quality of Life, and Autistic Adults: Shifting Research and Professional Focuses onto Real-Life Challenges. *Disability Studies Quarterly,*30. http://dsq-sds.org/article/view/1069

Hasznos linkek

https://www.autizmus.hu/
https://www.autism.org.uk/
http://udlguidelines.cast.org/
http://enact.sonoma.edu/c.php?g=789377&p=5650616
Az akadálymentesítésben, a tananyag és az órai munka adaptálásában és az inkluzív oktatási környezet megteremtésében segítséget kérhet a SHÜTI munkatársaitól. https://www.elte.hu/eselyegyenloseg

Szepesi Magdolna: A beszéd- és nyelvi zavarban érintett hallgatók

Kik a beszéd- és nyelvi zavarban érintett hallgatók?

Az egyetem speciális szükségletű hallgatóinak viszonylag kis szeletét a beszéd- és nyelvi, valamint kommunikációs zavarban érintett (beszédfogyatékos) hallgatók csoportja alkotja.

Milyen altípusai vannak a beszéd- és nyelvi zavarnak? Milyen nehézségekkel találkozhatnak az érintett hallgatók az egyetemi tanulmányaik során?

1. Beszédzavarok

Ebbe a csoportba tartoznak a beszédhang képzésének a zavarai, mint például a **diszfónia**, mely sokszínűen jelentkezhet a beszédben. Leginkább a fátyolos, préselt, rekedt hangszínről, a hangerő-és hangmagasság megváltozásáról, a hangterjedelem beszűküléséről, a hangadás során tapasztalható kifáradásról ismerhetjük fel. (Hirschberg et al, 2013)

A beszédzavarok közé sorolhatjuk az **orrhangzós beszéd**et is. A beszédhang élettanilag is tartalmaz orrhangzós színezetet, ám az orrhangzós beszéd (rinofónia) esetében ez a nazális színezet fokozott, vagy éppen csökkent mértékű. (Hirschberg et al, 2013)

A beszéd folyamatosságának zavaraival, azaz a **dadogás**sal vagy a **hadarás**sal a hétköznapokban gyakrabban találkozhatunk.
A **dadogás** olyan beszédhiba, mely a beszélő akaratától függetlenül, görcsszerű megakadások formájában jelentkezik. A beszéd ritmusa, üteme megváltozik, szaggatottabbá válik, és a hangzók, szótagok akaratlanul megakadnak, megnyúlnak vagy ismétlődnek. A dadogásnak különböző formái lehetnek. Klónusos dadogásnak nevezzük azt a jelenséget, amikor a dadogó személy a szókezdő hangzót vagy szótagot ismétli, pl.: ku-ku-ku-kutya, vagy k-k-k-kutya. A tónusos dadogás esetén az érintett személy a görcsös állapot miatt nem tudja elkezdeni az adott szót, vagy annak az első hangzóját nyújtja meg, pl.: kkkkkkutya. A dadogó személyek beszédében többnyire ennek a kétféle jelenségnek a kombinációját tapasztalhatjuk. A dadogáshoz – esetenként – társulhatnak együttmozgások, úgymint erős pislogás, kézmozdulat, a mimikai izmok összerándulása; valamint önkéntelen mozgások, pl. félrepillantás, izomremegés. Az, hogy a dadogó személy hogyan beszél egy adott helyzetben, több tényezőtől is függ: mennyire kipihent, milyen szituációban, kivel kell beszélnie. A rövidebb szavak kiejtése könnyebb, valamint a beszéd egészét tekintve észlelhetünk olyan szavakat, amelyeket a dadogó személy a számára nehezen kimondható szó elé illeszt, ezzel segítve saját magát (pl. hát, tehát, na). Nem általánosítható, de legtöbbször igaz, hogy idegenekkel, ismeretlen szituációban erőteljesebben, míg előre megtanult szövegek, versek elmondásakor, idegen nyelven, énekléskor vagy szerep

alakításakor kevésbé figyelhető meg a dadogás. Dadogó személyeknél sok esetben tapasztalhatóak olyan vegetatív tünetek, mint a kézremegés, tenyérizzadás, szorongás, valamint szégyenérzet, beszédtől való félelem. Fontos, hogy támogató, elfogadó közeget teremtsünk, ha egy dadogó személlyel beszélgetünk, hiszen mondandójának sürgetése, a gúnyos megjegyzések tovább fokozzák a görcsös állapotot, és kellemetlen élményt okozhatnak számára. (Hirschberg et al, 2013)

A **hadarás** legjellegzetesebb tünete a felgyorsult beszéd, melynek következtében a kiejtett hangok torzulnak, megváltozik a beszéd dallama, ritmusa, és a beszéd összefolyó, nehezen érthető lesz. Fontos azonban elkülöníteni a hadarást attól, ha valaki pusztán gyorsabban beszél az átlagosnál, de a beszéde tiszta, dallamos és érthető marad. (Hirschberg et al, 2013)

Az **artikulációs zavar** a beszédhangok kiejtésének zavarát jelenti, azaz egy bizonyos hangot torzan ejt az adott személy, esetleg más hanggal helyettesít, vagy egyáltalán nem ejt ki. Az artikulációs zavar a beszéd formai részét érinti, a tartalmat nem. A hétköznapi nyelvhasználatban az artikulációs zavart pöszeségként is szokás említeni. (Hirschberg et al, 2013)

A **beszédmozgások zavaráról** (verbális diszpraxiáról) akkor beszélhetünk, ha a beszédmozgások tervezése és kivitelezése, a beszédmozgás koordinációja nehézséget okoz. Előfordulhat, hogy a zavar csak bizonyos hangokat érint, esetleg csak hosszabb szavak kimondásakor jelentkezik, ám súlyosabb állapotban a teljes beszéd akadályba ütközik, és valamilyen alternatív kommunikációs formát szükséges alkalmazni. (Hirschberg et al, 2013)

A **dizartria** központi idegrendszeri eredetű beszédzavar, melynek következtében a kiejtés, beszédlégzés és a hangképzés területén merülhetnek fel problémák. (Hirschberg et al, 2013)

A **mutizmus** hétköznapi értelemben véve olyan némasági állapot, hang-és beszédképtelenség, melynek hátterében többnyire pszichés okok húzódnak. A mutizmusban érintett személy mindent ért, ami körülötte zajlik, – így a hozzá intézett beszédet is – ő maga azonban nem ad ki hangot a beszédkésztetés hiánya miatt. Ez az állapot tartósan is fennmaradhat. Enyhébb formája, amikor az érintett személy csak bizonyos helyzetekben, bizonyos személyekkel nem beszél: ez az elektív mutizmus. Súlyosabb formája esetén az érintett személy egyáltalán nem ad ki hangot (azaz nem suttog, nem köszörüli meg a torkát, stb.): ez a totális mutizmus. (Hirschberg et al, 2013)

2. Auditív feldolgozás zavara

Az auditív feldolgozás zavara a hallott információk feldolgozásának, értelmezésének zavarát jelenti ép hallás mellett. Előfordulhat, hogy az érintett hallgató számára nehezítetté válhat a zajban történő beszédértés, a kommunikáció, azaz nehezebben érti meg az elhangzott információkat, hasonló hangzású szavakat összekever, vagy bizonyos hangokra érzékennyé válik. (Hirschberg et al, 2013)

3. A beszélt és írott nyelv zavarai

A nyelvi zavarok érinthetik a nyelv bármely szintjét, így a jellegzetes sajátosságok, tünetek is nagyon sokszínűek lehetnek: érintett lehet a hangzók, szavak, mondatok, szöveg szintje; a grammatika, szókincs, mondatszerkesztés, szövegértés, nyelvhasználat. Érintett lehet továbbá az olvasás, írás, helyesírás. A zavarok jelentkezhetnek a beszélt nyelvben és az írott nyelvben, valamint az értés és a kifejezés szintjén egyaránt. (Hirschberg et al, 2013)

A beszéd-és nyelvi zavarban érintett hallgatók felsőoktatásban jelentkező speciális szükségletei

Diszfónia

A diszfóniás hallgató számára tanulmányai során a szóbeli kommunikáció jelenthet problémát: hosszabb terjedelmű beszéd esetén hangja hamarabb elfárad, vagy teljesen kifárad, „elmegy a hangja”. Kisebb hangterhelés esetén hangja fátyolossá, rekedt színezetűvé válhat, ezért érdemes kerülni a hosszabb beszédet, beszámolót, előadást. Nem kizárt a szóbeli vizsga lehetősége, de bizonyos esetekben előnyösebb lehet írásban vizsgáznia a hallgatónak.

Orrhangzós beszéd

Orrhangzós beszéd esetén előfordulhat a megszokottnál nazálisabb hangszínezet, mely a hétköznapokból jól ismert megfázásos, orrdugulással járó állapot idején megfigyelhető beszédhanghoz hasonlít. Bár a legtöbb esetben a beszéd pusztán szokatlan színezetű, de jól érthető, szélsőséges esetekben előfordulhat ennek az ellenkezője. Ilyenkor bátran visszakérdezhetünk, és az írásbeli vizsgalehetőség is számításba jöhet.

Dadogás

A dadogás könnyen felismerhető a környezet számára, és ezt általában az érintettek is tudják. Éppen ezért a szóbeli megnyilvánulásokat szorongás, beszédfélelem, a problémát jelentő hangok kiejtésének kerülése kísérheti. Nagyon sokat számít, ha a hallgató érzi az elfogadást a beszélgetőpartnere részéről, s azt, hogy mondandójára odafigyelnek, nem válik nevetség tárgyává. Pozitív hatása van annak is, ha odafordulással, türelemmel kivárjuk, amit a hallgató

mondani szeretne, és nem fejezzük be helyette a megkezdett mondatot. Oldott, elfogadó, bátorító légkör megteremtésével kiküszöbölhetőek az esetleges kudarcélmények, és oldható a feszültség a hallgatóban.

Hadarás

A hadarás eredményezte beszéd gyakran nehezen érthető, összefolyó lehet. Ebben az esetben is nyugodtan visszakérdezhetünk, ha valamit nem értettünk meg. Az oldott, elfogadó légkör minden bizonnyal pozitív hatással lesz a hallgatóra, és az esetleges nehézségek is áthidalhatóvá válnak. Az oktatók türelmes, elfogadó attitűdje ebben az esetben is kulcsfontosságú. Az intézményi ügyintézéshez a hallgató igénybe veheti személyi segítő támogatását.

Artikulációs zavar

A szóbeli vizsgák, előadások, konzultációk alkalmával toleráns, elfogadó légkör megteremtése segítheti a hallgatót.

Diszpraxia, dizartria

Diszpraxia és dizartria esetén is előfordulhat, hogy a szóbeli megnyilatkozások, feleletek, vizsgák, előadások kivitelezése nehezítetté válik a hallgató számára, így megfontolandó az írásbeli vizsga lehetősége. Az intézményi ügyintézést személyi segítő támogatása teheti zökkenőmentesebbé a hallgató számára.

Mutizmus

A mutizmusban érintett hallgató komoly nehézségekkel küzdhet az egyetemi évek során. Nehézséget okozhat számára a csoporttársakkal, oktatókkal való kapcsolatfelvétel-és fenntartás. Ebben az esetben segítségünkre lehet az online, írásban történő kapcsolattartás, hiszen a kommunikációnak ez a formája többnyire zökkenőmentesen használható mutizmusban érintett hallgatóknál is. A szóbeli vizsgák kiváltása írásbelire elengedhetetlen. Amennyiben ez nem oldható meg, úgy is kivitelezhető a vizsga a szükséges módosításokkal, finomításokkal: a vizsga megtartható oly módon is, hogy az oktató szóban felteszi a kérdését, melyre a hallgató rögtön válaszolhat írásos formában. Segítségünkre lehet számítógép, laptop, de akár papír és toll is.

A tanórákon előfordulhat, hogy az oktató érzékeli, hogy a hallgató nem jelentkezik jelenléti ív felolvasásakor, a hozzá intézett kérdésre nem felel, páros munkában nem, vagy nem szívesen vesz részt, izolálódik. Látható lehet a szorongás, a beszéd kifejezett elkerülése, a szemkontaktus kerülése, nonverbális gesztusok használata szóbeli megnyilvánulások helyett. Ez egy új félévben, új csoport esetén váratlanul érheti az oktatót. Ebben a helyzetben segíthet, ha négyszemközt, oldott hangulat teremtésével, elfogadóan közelít a hallgató felé, és így próbál interakciót kezdeményezni.

A mutizmusban érintett hallgatók esetében nemcsak a tanórai, de a szociális izoláció esélye is fennáll. A hallgató kommunikációs nehézségei miatt egész csoportot érintő, fontos információkból kimaradhat, hiszen nem vesz részt a csoport természetes információcseréjében, kortársakkal való beszélgetésekben. Indokolt lehet tehát csoportos e-mailben kiküldeni a kurzussal kapcsolatos legfontosabb információkat, hogy biztosan eljusson az érintett hallgatóhoz minden tudnivaló.

Auditív feldolgozás zavara

Az auditív feldolgozási zavarban érintett hallgatók számára segítség lehet, ha az előadások anyaga kivetítőn látható az óra alatt- (ez vizuálisan is megerősíti a szóban elhangzó információkat), valamint amennyiben a hallgató vállalja, hogy diszkréten kezeli, az oktató mérlegelésével megkaphatja az előadások anyagát. Érdemes arra is figyelmet fordítani, hogy az óra végén elhangzó (amikor a hallgatók már készülődnek a szünetre, és lehet háttérzaj is), vagy az egész csoportot érintő, fontos információk kerüljenek megerősítésre írásban is (akár csoportos e-mail formájában).

Szóbeli vizsgán szükség lehet a kérdések többszöri megismétlésére.

Az auditív feldolgozási zavarban érintett hallgatók igényelhetnek személyi segítőt, aki a kurzusokon, szemináriumokon jegyzetet készít az érintett hallgató számára.

Nyelvi zavarok

A nyelvi zavar a legkülönfélébb helyzetekben állíthatja kihívás elé az érintett hallgatókat: pl. kommunikáció/kapcsolattartás az oktatókkal, hallgatótársakkal, konzultációs alkalmak, előadáson való részvétel, előadás (pl. prezentáció, beszámoló, szakdolgozat-védés), beadandó dolgozatok írása, szakdolgozatírás, vizsgázás szóban/írásban. A hallgató sajátosságaihoz illeszkedően segítséget jelenthet a szóbeli – írásbeli vizsga cseréje, írásbeli vizsga esetén a helyesírás figyelmen kívül hagyása. Szóbeli vizsgán a kérdések megismétlése, írásban történő rögzítése.
A szóbeli vizsgák, előadások, konzultációk alkalmával toleráns, elfogadó légkör megteremtése segítheti a hallgatót. Az olvasással küzdő hallgatók számára jó megoldás lehet a felolvasó program használata. Az írással küzdő hallgató mentesülhet az írás alól laptop használatával, valamint jegyzetelő hallgatótárs segítségével. Hasznos lehet az órán diktafon használata, így később többször is visszahallgathatóvá válhat a tananyag, mely segítheti a tananyag-feldolgozást, bevésést.

A hallgató igénybe veheti személyi segítő támogatását, aki sokrétű feladatokat láthat el: beadandó dolgozatok grammatikai-stilisztikai korrektúráját, tanulmányi ügyekben való ügyintézést, Neptun-használatot, közös tananyag-feldolgozást és jegyzetelést is végezhet.

Szükség esetén segítheti a hallgató tanulmányi előmenetelét, ha lehetősége van a félév folyamán személyes konzultációkon részt venni az oktatókkal.

A beszéd-nyelvi zavarban érintett hallgatókat megillető kedvezmények, mentességek

A Hallgatói Követelmény Rendszer tartalmazza mindazokat a kedvezményeket, melyeket az érintett hallgatók igénybe vehetnek:
(5) Beszédfogyatékos (diszfázia, diszlália, diszfónia, dadogás, hadarás, afázia, orrhangzós beszéd, dizartria, mutizmus, súlyos beszédészlelési és beszédmegértési zavar, centrális pöszeség, megkésett beszédfejlődés) hallgató esetében alkalmazható kedvezmények:
a) a szóbeli vizsga helyett írásbeli vizsga, és a számonkérések esetén speciális technikai eszközök használata
b) mentesítés a nyelvvizsga vagy annak egy része, illetve szintje alól
c) a nem fogyatékossággal élő hallgatókra megállapított felkészülési időnél hosszabb felkészülési idő biztosítása
d) az intézményi ügyintézésekhez személyi segítő biztosítása
(forrás: https://www.elte.hu/dstore/document/689/ELTE_SZMSZ_II.pdf)

Ezekre a kedvezményekre, mentességekre jogosultak a regisztrált speciális szükségletű hallgatók. Mindazonáltal, a kari fogyatékosügyi koordinátorok által kiállított Igazolás rögzíti, hogy ezek közül pontosan mit szükséges biztosítani az adott hallgató számára.

Az előadások, szemináriumok akadálymentesítése, az infokommunikációs és fizikai akadálymentesítés lehetőségei

- Interaktív órákon, szemináriumokon, csoportos feladatoknál a hallgató individuális nehézségeinek figyelembe vétele - a feltett kérdésekre szóbeli válaszadás helyett írásbeli válaszadás lehetősége (pl. mutizmusban érintett / dadogó hallgatónál)
- Beszédállapottól függően a hallgatótársak előtti prezentáció /előadás kiváltása valamilyen egyéb kötelező feladattal
- Igazodás a hallgató beszédállapotához, beszédkedv felkeltése, bátorítás
- Megértő, támogató, elfogadó attitűd az oktató és a hallgatótársak részéről
- Egyéni konzultációs lehetőség biztosítása a félév során
- Speciális technikai eszközök használata: diktafon, laptop, helyesírás-javító program;
- Szótárak használatának lehetősége vizsgán: helyesírási, szinonima, értelmező kéziszótár
- A diasorok, előadások anyagának elküldése a hallgató részére

- Jegyzetelő hallgatótárs jelenléte – lehet olyan hallgató is, aki nem szaktárs, tehát nem vette fel az adott kurzust
- Egész csoportot érintő, fontos információk elküldése „kurzusmail” / csoportos e-mail formájában
- Hosszabb olvasási feladat esetén az olvasási zavarban érintett hallgató felolvasó programot is használhat, míg a többiek papíralapon olvasnak – digitális változatra is szükség lehet

A tananyaghoz történő hozzáférés biztosítása

- Diktafon, laptop használata (az Egyetem néhány karán a kari fogyatékosügyi koordinátoroktól kölcsönözhetőek ezek az eszközök)
- Jegyzetelő hallgató támogatása, melyet igény esetén a kari fogyatékosügyi koordinátor és a SHÜTI munkatársai szerveznek a hallgató számára
- Handoutok, PPT-k, órai jegyzetek, egyéb segédanyagok elküldése a hallgatónak a lehető legkorábbi időpontban, hogy legyen ideje a tananyag feldolgozásában – ez ugyanis hosszabb időt vesz igénybe az érintett hallgatók esetében
- Támogathatja a tananyagok feldolgozását, ha a hallgatók az órai anyagot diktafonról, az írott szöveget pedig pl. felolvasóprogram segítségével hallgathatják meg. A MS Word „Véleményezés – Felolvasás” menüpontja lehetőséget nyújt a doc., docx fájlok meghallgatására.

Jegyzetelők, személyi segítők, kortárs segítők

<u>A személyi segítők feladatkörei a következők lehetnek:</u>

- Órai jegyzetelés, valamint hatékony, jól használható jegyzet készítésének tanítása
- Tananyagok adaptálása, strukturálása - magyarázatok, szemléltető eszközök (ábrák, videok, animációk) keresése és beszúrása a hatékonyabb feldolgozás érdekében
- Tanulási technikákkal való megismerkedés, ezek alkalmazása a számonkérésekre való felkészülésben
- Korrepetálás, tananyagok megvitatása, beadandó dolgozatok nyelvi korrektúrázása
- Segítség az elektronikus rendszerek, online felületek használatában, az oktatók által közzétett tananyagok rendszerezésében, összegyűjtésében
- Féléves / havi / heti időterv készítése, a feladatok, számonkérések, tananyag-feldolgozás beütemezése, az időrend közös áttekintése, alkalmazása
- Támogatás az oktatókkal való kommunikációban (pl. az oktatóktól érkező, kurzust érintő fontos információk lejegyzése, továbbítása az érintett hallgatónak; e-mailezés az oktatókkal)

- Támogatás az ösztöndíj-pályázatok beadásában, a megfelelő dokumentumok feltöltésében

Mítoszok vs. tények

- *Az mutizmusban érintettek egyszerűen nem értik a hallott információkat, azért nem válaszolnak.* – A mutizmus nem befolyásolja a beszédértést.
- *A dadogók azért dadognak, mert megijesztették őket gyermekkorukban.* – A dadogásnak valóban lehet pszichés háttere, azonban a megijesztéssel kapcsolatos feltételezések nem helytállóak.

Az élet írta

- *Mutizmusban érintett hallgató egész félévben bejárt az órákra, ám névsorolvasáskor egyik alkalommal sem jelentkezett. Az oktatónak feltűnt, hogy kevesebb jelenlévőt olvas a jelenléti íven, de összeszámolva mindenki jelen volt az órán. A félév folyamán rájött, hogy a szóban forgó hallgató az, aki rendszeresen látogatja ugyan a kurzust, de nem válaszol, ha kérdezik.*
- *Mutizmusban érintett nyelvszakos hallgató személyi segítő támogatásával sikeresen letette a nyelvvizsgát a tanult nyelvből. Ehhez nagymértékben hozzájárult, hogy sikerült bizalmi kapcsolatot kiépíteniük, és heti rendszerességgel lépésről-lépésre eljutottak a szóbeli nyelvvizsgáig, amit a hallgató teljesíteni tudott.*
- *Súlyosan dadogó hallgató a doktori fokozatszerzési eljárás során fordult hozzánk azzal a kéréssel, hogy nem sikerül a szóbeli nyelvvizsgát teljesítenie beszédzavara miatt. Mivel a nyelvvizsga mentességet a hallgató tanulmányainak befejezése idején az Egyetemi Doktori Szabályzat nem tette lehetővé, az ELTE Origo Nyelvi Centrum munkatársaival egyeztettük a hallgató speciális szükségleteit, és kértük őket a nyugodt légkör biztosítására, felkészülési idő engedélyezésére a szóbeli válaszok esetén is. A hallgató egy év után sikeres szóbeli nyelvvizsgát tett, és a sikeres védést követően megszerezte a doktori fokozatot.*

Felhasznált irodalom

Hirschberg J., Hacki T., Mészáros K. (2013). Foniátria és társtudományok I.-II. kötet. ELTE Eötvös Kiadó.

További olvasnivalók

Démoszthenész Egyesület - http://demoszthenesz.hu/

Szepesi Magdolna: Hallássérült hallgatók

A hallássérülés definíciója, felosztása – alcsoportok, jellemzők

A **hallássérülés** egy olyan gyűjtőfogalom, melyet a halláscsökkenés minden típusára és mértékére használhatunk. A hallássérült személyek hallásteljesítménye eltérést mutat az ép hallástól, ezt a fogalmat tehát egyaránt használhatjuk a nagyothallókra, a siketekre és hallásmaradvánnyal (átmeneti sáv a nagyothallás és a siketség között) rendelkező személyekre is. (Csányi, 1993)

A hallássérülés legjelentősebb következménye a beszéd-és nyelvelsajátításban, a beszédfunkciókban figyelhető meg. Az intelligenciát nem érinti. Amennyiben a nyelvi elmaradást megfelelő fejlesztéssel sikerül mérsékelni, úgy a hallássérüléssel élő fiatalok képesek felsőfokú tanulmányok elvégzésére. (Csányi, 1993)

A hallássérülés lehet **veleszületett vagy szerzett**. Az örökletes hallássérülés legtöbbször mindkét oldalt érinti, egyes esetekben pedig egyéb tünetekkel is együtt járhat, pl. látássérülés, központi idegrendszert érintő zavarok. (Csányi, 1993)

A hallásveszteség típusai, gyógypedagógiai csoportosítása:

- **Enyhe fokú nagyothallás – 20-40 dB hallásvesztés**: a hallássérült személy a halk, gyors tempójú beszédet nehezebben hallja, zajban problémát okozhat a beszéd megértése. Enyhe fokú hallásvesztés esetén nem minden esetben visel hallókészüléket az érintett személy.
- **Közepes fokú nagyothallás – 41-60 dB hallásvesztés**: az érintett személy a normál beszédet nehezen hallja, hallókészülékes erősítés nélkül nehezített a társas helyzetekben elhangzó beszéd megértése, valamint a saját beszéd érthetősége is változhat. Közepes fokú hallásvesztés esetén különösen fontos a megfelelően kiválasztott és beállított hallókészülék viselése. A kommunikációs helyzetekben (különösen zajban) erősebbé válhat a szájról olvasásra való támaszkodás.
- **Súlyos fokú nagyothallás – 81-95 dB hallásvesztés**: az érintett személy a hangos beszédet is nehezen hallja, nagyobb teljesítményű hallókészülék vagy implantátum használata szükséges. A saját beszéd erősen torzulhat, a súlyos fokban nagyothalló személyek az információszerzésben egyaránt támaszkodnak a hallásra, és a szájról olvasásra, mely kiegészítheti az akusztikusan érkező információkat.
- **Átmenet a nagyothallás és a siketség között – 95-100 (110) dB hallásvesztés** (hallásmaradványos állapot) – az érintett személy még hallókészülékkel, implantátum

viselésével is csak a beszéd egyes részleteit, elemeit hallja, valamint a környezet hangjai is mozaikosan jutnak el hozzá. Az információszerzésben a szájról olvasásra, vizuális jelekre támaszkodik.

- **Siketség – 100 (110) dB hallásvesztés fölött:** az érintett személy még erősítéssel is nehezen hall, hallókészülékkel, implantátum viselésével is csak mozaikosan, vagy egyáltalán nem hallja a környezeti hangokat, a beszéd elemeit. A beszédfejlődés nem indul be természetes úton, az információszerzésben a szájról olvasásra, vizuális jelekre támaszkodik.

(Bodorné, 2020)

Hallássérülés lehetséges következményei

- Az akusztikus információk nem vagy pontatlanul jutnak el a hallássérült személyhez.
- A kiesett hallás miatt megtörténhet az új információk feletti átsiklás
- Nehezített a lényeges információk elkülönítése a lényegtelen információktól, a szelektálás (beszédben és írott szövegben egyaránt)
- Az összefüggések átlátása nehézségekbe ütközhet, hiszen az információfelvétel mozaikszerű, és hiányzik az eseményeket megelőző, előkészítő vagy kísérő akusztikus élmény
- Hiányozhat az akusztikus visszacsatolás, így pl. a saját tevékenységet kísérő zajok sem adnak visszajelzést
- A távolabbról érkező, figyelmet irányító ingerek hiányoznak, melyek gyakran elengedhetetlenek a hamarosan bekövetkező eseményekre való felkészülésben, valamint a figyelem fókuszálásában, fenntartásában
- A szóban elhangzó utasítások, szabályok hiányosan juthatnak el a hallássérült személyekhez, így adott esetben a viselkedés sem illeszkedik ezekhez – fontos annak elválasztása, hogy nem elvárt viselkedés esetén ennek a hiányos információ-e az oka, vagy a személyiségből, aktuális érzelmi viszonyulásból fakad-e a magatartás sajátossága
- A kommunikációs problémák, a töredékes információk miatt jellemző lehet a társas kapcsolatok beszűkülése, a társas helyzetekből való kimaradás, vagy a spontán társas helyzetekbe való bekapcsolódás nehezítettsége (pl. átlagos óraközi szünetekben, a háttérzajban nehezen követhetőek a beszélgetések)
- A beszédkommunikáció, nyelvelsajátítás zavara megfigyelhető
- A beszéd jellemzői: artikuláció érintettsége – leginkább azoknak a beszédhangoknak a kiejtése pontatlan, amelyeket nem/nehezen hall (általában: sz, z, c, s, zs, cs, gy, ny, ty hangok)

- A hibás kiejtés hibás helyesírást eredményezhet
- Megfigyelhető a beszéd szupreszegmentális elemeinek (monotonitás, dallam, ritmus, színezet, tempó) eltérő alkalmazása, hiánya
- Szűkebb lehet a szókincs, valamint az aktív és passzív szókincs közelebb állhat egymáshoz, mint halló személyek esetében. A szókincs bővítése, fejlesztése olvasással, társalgási helyzetekkel érhető el
- A szókincs szűkebb volta, a szinonimák ismeretének hiánya, a nyelvtani szabályok megértésének pontatlansága hathat a szövegértésre
- Grammatikai hibák – ragozási hibák: a ragok általában szóvégi, hangsúlytalan helyen állnak a magyar nyelvben. A ragozás szabályszerűségeit spontán is elsajátítjuk megfelelő akusztikus-verbális környezetben, azonban hallássérülés esetén a szóvégi, hangsúlytalan elemeket nehezebb meghallani, könnyebb hibát véteni; szórendi hibák megfigyelhetőek a beszélt és írott nyelvben egyaránt

(Bodorné, 2020)

A jelnyelv

A jelnyelv egy vizuális képi elemeken (kézmozdulatokon, gesztusokon, mimikán) nyugvó komplex nyelvi rendszer, melyet főként, de nem kizárólag a siket személyek használnak. (Csányi, 1993). A jelnyelvnek hasonlóan más nyelvekhez vannak nyelvtani szabályai, szókincse, szlengje. A jelnyelv nem mutogatás! Érdekesség, hogy Magyarország egyes tájain más-más jelnyelvi dialektust ismer a jelelő közösség, ez a hallássérültek speciális intézményeinek elhelyezkedéséből fakadó jellegzetesség.

A jelnyelvi tolmácsok segítséget biztosítanak a jelelő és nem jelelő személyek egymás közötti kommunikációjában. Hasonlóképpen dolgoznak, mint egyéb idegen nyelvi tolmácsok: az egyik nyelven elhangzott információkat fordítják a másik nyelvre, azaz jelnyelvet beszédre, beszédet pedig jelnyelvre.

A felsőoktatásban tanuló hallássérült hallgatókat a jelnyelvi törvény szerint évi 120 óra térítésmentes jelnyelvi tolmácsszolgáltatás illeti meg, mely kiegészül további térítésmentes órakerettel az óvodai nevelésben, köznevelésben, felsőoktatásban, felnőttképzésben részt vevő személyek számára. Speciális kommunikációs rendszerekkel kommunikáló személyek, munkaviszonyban álló személyek további órakerettel számolhatnak, ahogyan a társadalombiztosítás által elérhető egészségügyi ellátásokhoz is igénybe vehető a jelnyelvi tolmácsolás.[1]

[1] 2009. évi CXXV. törvény a magyar jelnyelvről és a magyar jelnyelv használatáról

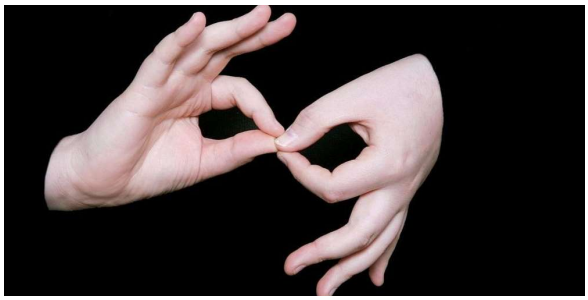

Kép forrása: www.sinosz.hu

Feliratozó tolmácsolás

A feliratozó tolmács a tanórán/előadáson/konferencián elhangzott beszédhez valósidejű feliratot készít. A feliratozás leginkább azoknak a nagyothalló személyeknek lehet segítség, akik nem beszélik a jelnyelvet.

Segédeszközök

Hallókészülék

A hallókészülék olyan hangerősítő segédeszköz, mely a környezet hangjait felerősítve juttatja a fülbe. Egy optimálisan kiválasztott, beállított és kontrollált hallókészülékkel a nagyothalló személyek képesek a környezet hangjait meghallani, valamint a hallásküszöböt a beszédhangok frekvenciáin erősíteni, hogy minél szélesebb tartományban legyenek elérhetőek ezek a hangok. (Perlusz, 2001)

A modern, nagyteljesítményű digitális hallókészülékek nélkülözhetetlenek a beszédelsajátítás, kommunikáció fejlődésének szempontjából. Leggyakrabban fül mögötti hallókészülékkel találkozhatunk, de akad pl. hallójáratba helyezhető eszköz is. (Perlusz, 2001)

Képek forrása: http://fundafon.hu/hallokeszulekek

Cochleáris implantátum (CI)

Szenzorineurális hallássérülés esetén a belsőfülben, a csiga szőrsejtjeinek történt olyan károsodás, mely a hanghullámokat elektromos impulzusokká képes alakítani. Ezek innen a hallóideg-pályán keresztül jutnak az agykéregbe, és váltódnak hangélményre. A szőrsejtek károsodása esetén megoldásként a cochleáris implantáció jöhet szóba. Ez egy műtéti eljárás, melynek során elhelyezik az implantátum külső és belső egységét, így ez az eszköz veszi át a belsőfül működését. A környezet hangjait az implantátum alakítja át elektromos jelekké, majd a csigába vezetett elektródákon keresztül közvetlenül a hallóideghez jutnak az elektromos impulzusok. (Hirschberg et al, 2013)

Kép forrása: https://hu.depositphotos.com

Indukciós hurok

Az indukciós hurok egy olyan rádiófrekvenciával működő adó-vevő rendszer, amely hozzájárul a hallókészüléket viselő személyek akadálymentes kommunikációjához. Ez az eszköz a következőképpen működik: Képzeljünk el egy oktatótermet, mely fel van szerelve indukciós hurokkal! Ebben a teremben a hurok segítségével létrejön egy mágneses tér. Egy szemináriumi óra során, amennyiben az előadó egy mikrofonba beszél, a mikrofon adó-egységként üzemel. A mikrofonból (adó) érkező hang a környezet zajainak kizárásával, szűrten, tisztán, jó minőségben érkezik a hallássérült hallgató hallókészülékébe (vevő).

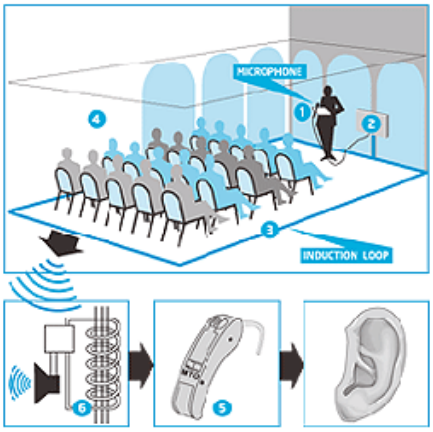

Kép forrása: www.akadalymentesites.com

Vezeték nélküli FM-rendszerek, adó-vevők

Az indukciós huroknál modernebb technológiai eszközök a vezeték nélküli adó-vevő rendszerek, melyeket Egyetemünk eszközpályázat útján szerzett be.

Az adó-vevő rendszerek egy adóból (az előadó nyakába akasztható, vagy a terem megfelelő pontján elhelyezhető mikrofonból) és egy vevő (az érintett személy hallókészülékéből, vagy egy indukciós hurokként működő, nyakba akasztható készülékből) állnak. Az adó-vevő rendszerek előnye, hogy nagyobb távolságból gyűjtik be a környezet hangjait, így áthidalva pl. egy nagyobb előadóteremben létrejövő távolságot előadó és hallgató között. Mivel az előadó beszédét méterekről is zajtól szűrve továbbítják a vevőegységbe, az elhangzó beszéd akadálymentesen követhető a hallgató számára is. (Perlusz, 2001) Csoportos helyzetben, interaktív órák esetében a mikrofon mindig a beszélőnél van, vagy a terem olyan pontjain, ahonnan több irányból képes begyűjteni a beszédhangokat.

A Phonak Roger Pen okos mikrofonként segít leküzdeni a távolság okozta beszédértési problémákat. Beépített giroszkópos technológiájának segítségével a térbeli helyzetet érzékelve képes felvenni a megfelelő üzemmódot (előadói, konferencia, interjú-mód). Intelligens és adaptív algoritmusokat használ: automatikusan üzemmódot vált attól függően, hogy milyen hangkörnyezet az uralkodó, milyen irányból és távolságból érkezik a hang a készülékbe.

Példával szemléltetve:
Nyakba akasztva függőlegesen az előadó hangját továbbítja, a többi hangot és zajt az eszköz elnyomja. (előadói mód)
Asztalra téve vízszintesen az asztal körül ülők hangát gyűjti össze körkörösen, a távolabbi zajokat elnyomja. (konferencia mód)
Ha pedig kézben tartják kissé ferdén, akkor interjú mikrofonként egy adott személy hangját továbbítja a környezeti zajok és a többiek hangjának elnyomásával. (interjú mód)
Ha arra van szükség, hogy ne csak az előadó hangját továbbítsa előadói módban, hanem hallgatóság kérdései és válaszai is hallhatóak legyenek, illetve több asztalos, workshop jellegű rendezvényeken jól érthető legyen mindenki beszéde, lehetőség van további asztali mikrofonok (Phonak Roger Table Mic II) elhelyezésére és egy hálózatba kapcsolására. Ilyenkor a mikrofonok egymással együttműködve dolgoznak azon, hogy a beszédértés a legjobb legyen. Ha pedig különálló munkacsoportos beszélgetéseket szeretnénk érthetővé tenni egy termen belül, egymás zavarása nélkül, több önálló hálózat is létrehozható, ahol a nagyothalló résztvevők csak a saját csoportjuk beszélgetéseit hallják az okos mikrofonok segítségével.

Ezek az okos-eszközök már Bluetooth-kapcsolattal is rendelkeznek, így mobiltelefonnal, egyéb multimédiás eszközökkel is párosíthatóak, így akadálymentessé válik a telefonálás, zenehallgatás, filmnézés.

Kép forrása: https://www.ihear.co.uk/products/phonak-roger-pen-mylink-receiver-03

A hallássérüléssel élő hallgatók felsőoktatásban jelentkező speciális szükségletei

- Az információszerzés nehézségeiből adódóan az elhangzott információ vizuálisan történő megerősítése, a lényeges információk kiemelése, hangsúlyozása fontos a hallgató számára (szóban elhangzott információk megjelenítése vizuálisan, pl. feliratozás, kivetített vázlat, diasor)
- Jegyzetelő szolgáltatás igénybevétele (személyi segítő) *(lásd alább)*
- Az online platformokon tartott előadásokon az automatikus, valós idejű feliratozás bekapcsolása, átiratkészítés
- Az oktatók által az előadások anyagának tanóra előtt való megküldése a hallgató részére nagyban hozzájárul ahhoz, hogy az óra követhető legyen a hallgató számára
- Tananyagok adaptációja egyszerűbb nyelvezetre, tananyag átbeszélése, kérdéses tananyagrészek megvitatása, közös tanulás, vizsgára való felkészülés egy hallgatótárssal (személyi segítő)
- Támogatás az oktatókkal, hallgatótársakkal való kapcsolattartásban
- Igény esetén nyelvi lektorálás beadandó dolgozatoknál, szakdolgozatnál, diplomamunkánál (személyi segítő)
- Kommunikációs akadályok leküzdése: szóban és írásban egyaránt – szemináriumi órákon, gyakorlati órákon, levelezésben, vizsgán
- Beszédértésben és beszédérthetőségben jelentkező nehézségek áthidalása
- A hallássérült személyek számára fontos, hogy a partner, előadó feléjük fordulva beszéljen, hogy látható legyen az arca, a gesztusai
- Nagyobb társaságban, zajban nehezítetté válhat követni a beszélgetés fonalát – ez szégyenérzetet, visszahúzódást, a „kimaradás” érzését eredményezheti; okos mikrofonok segíthetik a beszélgetés követését, a társalgásba való bekapcsolódást
- Konzultációs lehetőség biztosítása az oktatók részéről pl. tananyagrészek tisztázása, egyéb felmerülő kérdések megvitatása érdekében; Ilyen kétszemélyes helyzetben

kevesebb a háttérzaj, valamint lehetőség van arra, hogy a hallgató számára kérdéses részekre reflektáljon az oktató

- Idegen nyelv-tanulás nehézségei miatt idegen nyelvi kurzusok része/egésze alóli felmentés, nyelvvizsga mentesség
- A környezet akadálymentesítése (oktatótermek, oktatók előadása) *(lásd alább)*
- Szóbeli vizsga helyett írásbeli vizsgalehetőség biztosítása; vagy szóbeli vizsgán a kérdés elhangzása helyett/mellett írásban is kapja meg azokat a hallgató
- Az előadások, szemináriumok látogatása jelnyelvi vagy orális tolmácsolással
- Ügyintézésekhez személyi segítő, orális tolmács, jelnyelvi tolmács biztosítása (pl. beszédértési-beszédérthetőségi nehézségek esetén érdemes személyi segítővel érkezni a Tanulmányi Hivatalba

A hallássérült hallgatókat megillető kedvezmények, mentességek

A Hallgatói Követelményrendszer írásban rögzíti azokat a kedvezményeket és mentességeket, amelyekre a hallássérült hallgatók jogosultak. A kari fogyatékosügyi koordinátorok által kiállított Igazolás rögzíti, hogy ezek közül pontosan melyeket szükséges biztosítani az adott hallgató számára.

- A gyakorlati órák teljesítése alóli részleges vagy teljes felmentés – megegyezés kérdése az oktatóval-hallgatóval
- A szóbeli vizsga írásbelivel történő helyettesítése (nehezebb kommunikáció, esetleges beszédértési és beszédérthetőségi problémák miatt)
- Szóbeli vizsgázáshoz jelnyelvi vagy orális tolmács jelenléte (a hallgató kérheti)
- Szóbeli vizsgán a kérdéseket írásban is megkaphassa a hallgató
- Nyelvi kurzusok alóli részleges/teljes mentesség, nyelvvizsga mentesség
- Jegyzetelő hallgatótárs támogatása, órai anyagok, handoutok elküldése a hallgató részére

Az előadások, szemináriumok akadálymentesítése

- A szóban elhangzó információk vizuálisan történő megerősítése – feliratozás, kivetített vázlat, diasor
- Az előadásokon ingyenes beszédfelismerő szoftverek alkalmazása – pl. Speechtexter, Live Transricpt, stb. Ezek a szoftverek meglehetősen pontosan feliratozzák az élőszóban elhangzó beszédet, mely nagyban hozzájárul ahhoz, hogy a hallássérült hallgató megfelelően követni tudja az órát, az elhangzott információkat.
  Eszközigény: stabil internetkapcsolat, projektor, mikrofon, laptop/telefon/tablet

Megfelelő eszközök birtokában a felirat kivetíthető, vagy Bluetooth kapcsolattal a hallgató saját okoseszközére továbbítható, és a terem bármely pontjáról kényelmesen követhető.

- Online előadások követésénél az elhangzó beszédet már több platform képes automatikusan, valós időben feliratozni. A MS Teams beépített feliratozója képes az elhangzó szöveget felirattá alakítani, valamint az értekezletről átiratot készíteni, mely letölthető és jegyzetként is használható.
  https://www.elte.hu/eselyegyenloseg/oktatofilmek/teams

- Gazdag szemléltető eszköztár – különböző segédeszközök, rajzok, ábrák, grafikonok, videók, stb. használata a szemináriumokon, gyakorlati órákon
- Zárthelyi dolgozatok esetén a kérdések megtámogatása ábrákkal, képekkel; a kérdések egyszerűbb nyelvezeten való megfogalmazása
- Az óra végén „sebtében" elhangzó egyéb információk: házi feladat, időpont/ helyszínváltozások, stb. – írásban is kerüljenek megerősítésre, kiküldésre – Fontos, hogy ezek az egész csoportot érintő információk ne csak gyorsan elhangozzanak, hanem jussanak el a hallássérült hallgatóhoz is
- Az írott nyelvben megjelenő nehézségek: nyelvi, helyesírási hibák, szűkebb szókincs-szótárak használatának engedélyezése

A tananyaghoz történő hozzáférés biztosítása

- Tananyag: Minél inkább támogassa a megértést: magyarázó részek, képek, ábrák, grafikonok, rajzok, diagramok, színek, videófájlok, video-linkek, folyamatábrák, stb.
- Az előadások anyagának tanóra előtt való megküldése a hallgató részére – így könnyebb az előadás követése
- Szakirodalmak olvasása segíti a hallgatókat a tananyagban való elmélyülésben, a téma szélesebb feldolgozásában, az esetleges kérdéses tananyagrészek megértésében – ez különösen igaz a hallássérült hallgatók esetében: a szóban elhangzott információkat jól kiegészíti, megtámogatja a kapcsolódó szakirodalmak olvasása. Hasznos lehet, ha a hallássérült hallgatók a félév elején megkapják a szakirodalom listát, hogy akár előre olvasva felkészülhessenek a tanult témákból.

Fizikai és infokommunikációs akadálymentesítés lehetőségei

Ülésrend

A hallássérült személyek számára fontos, hogy jól lássák az előadó arcát, ezért általában az első sorokban foglalnak helyet. Gyakorlati órán kifejezetten előnyös a kör alakban elrendezett, vagy félkörös ültetés, hiszen így mindenki arca láthatóvá válik.

Megvilágítás

Fontos a terem megfelelő megvilágítása, hogy az előadó arca, testbeszéde megfelelően látható legyen. Ablaknak, fényforrásnak háttal állva az előadó arca árnyékba kerül, míg fényforrással szemben, jól megvilágított helyzetben jól követhető a mimikája, szájmozgása.

Az előadó beszéde

Fontos, hogy a hallássérült hallgató jól lássa az oktató arcát előadás közben. Előadóként célszerű figyelni arra, hogy beszéd közben látható maradjon az arc, és ne forduljunk háttal a hallgatóknak, hiszen ebben az esetben kiesik az arcról, szájról olvasás lehetősége, és elveszítheti az előadás fonalát, fontos információkról maradhat le a hallgató. Az a megoldás szerencsésebb, ha a táblára felkerül a rajz/ábra/írott szöveg, majd a csoport felé fordulva elhangzik a magyarázat. Ezzel a technikával a hallássérült hallgató számára is jól követhető marad a tanóra.

Érdemes valamivel lassabb beszédtempót választani, hogy könnyebb legyen a szájról olvasás, és a megértés. Fontos, hogy a beszéd és a kommunikáció maradjon természetes. A túlzott artikuláció torzítja az ajkak mozgását, ezzel pedig nehezíti a szájról olvasást.

A bajusz, szakáll, a kéz arc elé helyezése akadályozza a beszéd követését.

(Perlusz, 2001)

Feliratozás, beszédfelismerő szoftverek alkalmazása

A szóban elhangzó információk vizuálisan történő megerősítése több módon történhet. Személyi segítő hallgató végezhet feliratozó tevékenységet az előadásokon, valamint – megfelelő technikai eszközökkel felszerelt előadótermekben lehetőség van ingyenes beszédfelismerő szoftverek alkalmazására is. A Speechtexter program meglehetősen pontosan feliratozza az élőszóban elhangzó beszédet, mely nagyban hozzájárul ahhoz, hogy a hallássérült hallgató megfelelően követni tudja az órát, az elhangzott információkat. Eszközigény: stabil internetkapcsolat, projektor, mikrofon, laptop/telefon/tablet.

Megfelelő eszközök birtokában a felirat kivetíthető, vagy Bluetooth kapcsolattal a hallgató saját okoseszközére továbbítható, és a terem bármely pontjáról kényelmesen követhető.

Online előadások követésénél az elhangzó beszédet már több platform képes automatikusan, valós időben feliratozni. A MS Teams beépített feliratozója képes az elhangzó szöveget felirattá alakítani, valamint az értekezletről átiratot készíteni, mely letölthető és jegyzetként is használható.

Kapcsolattartás

A telefonos elérhetőség helyett e-mail, Skype használata célszerűbb. Az e-mailben történő levelezés esetén előfordulhatnak nyelvi, mondatszerkesztési hibák.

Vészhelyzet

Hangosbemondó, jelzőcsengő, tűzjelző készülék beindulásakor nem lehetünk biztosak abban, hogy a hallássérült hallgatók is hallották a készüléket. Ha az oktatónak tudomása van arról, hogy az előadásán érintett hallgató is részt vesz, igyekezzen őt tájékoztatni az elhangzott információkról, a veszélyhelyzetről.

Maszkhasználat a Covid-19 idején

A pandémia idején bizonyos ideig kötelező volt az intézmény területén, zárt térben történő maszkhasználat. A maszk használata kitakarja az arc jelentős részét, így a hallássérült személy számára megszűnik egy nagyon fontos csatorna az információszerzésre. A szájról olvasás kiesésével, valamint a beszélő mimikájának eltakarásával jelentősen nehezebb a beszédértés, nem beszélve arról a tényezőről, hogy a maszk néhány dB-lel csökkenti, valamint torzítja is az elhangzó beszédet. A maszk viselésének időszaka tehát komoly kihívást jelentett a hallássérült hallgatók számára. Amennyiben megoldható, alternatív lehetőség lehet a plexi használata, vagy az ablakos maszkok viselése. Utóbbi a száj körüli területen kivágott, és egy teljesen átlátszó, rugalmas műanyaglappal lezárt, átlátást biztosító segédeszköz. Viselése a beszéd és a légzés hatására bekövetkező párásodás miatt rövidebb időn keresztül célszerű, de szükség esetén jól alkalmazható.

Hallássérült-segítő kutyák, segítőkutyák

A hallássérüléssel élő személyek mindennapjainak szereplői lehetnek a speciálisan képzett hangjelző kutyák, akik a hangok, zajok jelzésével segítik gazdáikat. A hallássérült -segítő kutya a hallgatóval együtt részt vehet a tanórán, vizsgán, gyakorlaton – a kutya az előadás menetét nem zavarja, fegyelmezetten, nyugodtan viselkedik. A kutya a megkülönböztető jelzéssel ellátott hám viselésekor szolgálatot végez, etetni, simogatni, figyelmét elterelni nem szabad. A kutyával kizárólag a gazdája engedélyével szabad kontaktusba lépni.

A segítőkutyák közintézményekben történő alkalmazásáról törvény rendelkezik.[2]

Jegyzetelők, személyi segítők, kortárs segítők

Jegyzetelés

A hallássérült hallgatók igénybe vehetik a jegyzetelő szolgáltatást. A figyelem megosztása a szemináriumokon komoly kihívás lehet egy hallássérüléssel élő hallgatónak. Egy időben kell figyelni a kivetített diasort, ábrákat, az előadó hangzó beszédét, a gesztusait, mimikáját, szájképét (ezek mind jelentősek és információértékűek az előadás, aktuális történések követése szempontjából).

[2] 27/2009. (XII. 3.) SZMM rendelet a segítő kutya kiképzésének, vizsgáztatásának és alkalmazhatóságának szabályairól

Komplexebbé teszi ezt, ha a tanóra interaktív: nehezebb követni a hallgatótársak hozzászólásait, az eszmecserét, vitát.

Ha egy képzett jegyzetelő segíti a hallássérült hallgatót, úgy biztosan nem marad le a jegyzetben, könnyebben be tud kapcsolódni az óra menetébe, maximálisan az előadóra tud koncentrálni, minden fontos információ (szóban elhangzott határidők, oktatói magyarázat, társak hozzászólása) rögzítésre kerül, és később is vissza tudja olvasni az anyagot.

A személyi segítők / kortárs segítők

A személyi segítők vagy kortárs segítők a hallgatótársak (leggyakrabban szaktársak) közül kerülnek ki. Feladatuk, hogy munkájukkal segítsék a speciális szükségletű hallgatókat. Hallássérült hallgatók személyi segítője javarészt a következő tevékenységekkel foglalkozik:

- Órai jegyzetelés, valamint hatékony, jól használható jegyzet készítésének tanítása
- Tananyagok adaptálása, strukturálása – magyarázatok, szemléltető eszközök (ábrák, videok, animációk) keresése és beszúrása a hatékonyabb feldolgozás érdekében
- Tanulási technikákkal való megismerkedés, ezek alkalmazása a számonkérésekre való felkészülésben
- Korrepetálás, tananyagok megvitatása, beadandó dolgozatok nyelvi korrektúrázása
- Segítség az elektronikus rendszerek, online felületek használatában, az oktatók által közzétett tananyagok rendszerezésében, összegyűjtésében
- Féléves / havi / heti időterv készítése, a feladatok, számonkérések, tananyag-feldolgozás beütemezése, az időrend közös áttekintése, alkalmazása
- Támogatás az oktatókkal való kommunikációban (pl. az oktatóktól érkező, kurzust érintő fontos információk lejegyzése, továbbítása az érintett hallgatónak; e-mailezés az oktatókkal)
- Támogatás az ösztöndíj-pályázatok beadásában, a megfelelő dokumentumok feltöltésében
- Ügyintézésben, oktatókkal, Tanulmányi Hivatallal, Questurával, stb. való kapcsolattartásban való segítségnyújtás, szükség esetén a kommunikációs akadályok áthidalása, (orális) tolmácsolás

Mítoszok vs. tények

Mítosz: A hallássérültek értelmi képességeit gyakran alábecsülik.

Tény: A hallássérülés nem érinti az intelligenciát. A beszédértési nehézségek gyakran lelassítják a kommunikációt a felek között. Ennek több oka lehet: siketek és nagyothallók esetén a szájról olvasás könnyebben megy olyan beszélgetőpartnerrel, aki megfelelő artikulációval, lassabban, tagoltabban beszél, s a témaváltást egyértelműen jelzi. Ellenkező esetben hallássérült személy nehezebben tud szájról olvasni, az információk feldolgozása több időt vehet igénybe. Ez a kommunikációs rés azt a látszatot keltheti a másik félben, hogy a

hallássérült személy egyáltalán nem érti, a másik miről beszél, hiszen nem válaszol, nem viszi tovább a beszélgetés fonalát.

Mítosz: A hallássérült személyekkel erősen artikulálva és gesztikulálva, hangosan kell beszélni.

Tény: Ez nem igaz. Szerencsésebb természetesen, jól artikulálva, de tisztán, normál hangerővel beszélni. A túl hangos beszéd, kiabálás negatív érzetet kelthet, és ez a kommunikációs forma el is torzíthatja a szájról olvasási képet.

Mítosz: Aki egyszer megtanul jelnyelven, az a világ bármely pontján élő jelnyelvet ismerő emberrel tud kommunikálni.

Tény: A magyar jelnyelv nem ugyanaz, mint a nemzetközi jelnyelv, sőt Magyarországon belül is több jelnyelvi dialektus létezik.

Az élet írta

- *Egyetemünkön egy siket házaspár által vezetett tánckurzus (Hallatlan Salsa) is elérhető, melyre előszeretettel jelentkeznek a hallgatók. (Az egyik táncoktató jelenleg is Egyetemünk hallgatója)*
- *Hallássérüléssel élő hallgatónk tanári pályára lépett, s egy integráló általános iskola pedagógusa lett.*

Felhasznált irodalom

27/2009. (XII. 3.) SZMM rendelet a segítő kutya kiképzésének, vizsgáztatásának és alkalmazhatóságának szabályairól https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a0900027.smm Utolsó letöltés: 2023. 01. 27.

2009. évi CXXV. törvény
a magyar jelnyelvről és a magyar jelnyelv használatáról
https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A0900125.TV&celpara=#xcelparam Utolsó letöltés: 2023. 01. 27.

Bodorné N. T. (2020). Útmutató a hallássérült tanulók integrált neveléséhez. Tantervi és módszertani útmutató füzetek. https://www.oktatas2030.hu/wp-content/uploads/2020/10/utmutato-a-hallasserult-tanulok-integralt-nevelesehez.pdf Utolsó letöltés: 2023. 01. 27.

Csányi Y. szerk. (1993). Bevezetés a hallássérültek pedagógiájába. Nemzeti Tankönyvkiadó

Hirschberg J., Hacki T., Mészáros K. (2013). Foniátria és társtudományok I.-II. kötet. ELTE Eötvös Kiadó.

Perlusz A. (2001) A hallássérült gyermekek integrált oktatása-nevelése In: Csányi Y (szerk.) *A hallássérült gyermekek integrált oktatása-nevelése (Útmutató szülőknek és szakértői bizottságoknak).* ELTE BGGYFK (pp.37-54)

http://akadalymentes.com/infokommunikacios-akadalymentesites

https://www.phonak.com/hu/hu/megoldasok/kiegeszitok/roger-pen.html

További olvasnivalók

www.sinosz.hu

www.hallatlan.hu

www.hdsf.eu

www.josz.hu

Hallássérüléssel élő személyek által vezetett blogok:

http://kuku.segitokutya.net/

https://szajkoder.blog.hu/

Az esélyegyenlőség megvalósításának lehetőségeiről – modern technológiai eszközökkel – Kókai Gábor Youtube– csatornája: https://www.youtube.com/c/GaborKokaidotcom

Grósz Judit, Kilián Eszter, Kovács Krisztina és Rozemberczki Zoltán: Látássérült hallgatók

Praktikus tudnivalók a látássérülésről

A látássérült személyek vizuális teljesítményük alapján két fő kategóriába sorolhatók – az egyik csoportba tartoznak azok, akik az információszerzésben, tanulás folyamatában nem támaszkodhatnak vizuális ingerekre (**vakok**). A másik csoportba azok a személyek sorolhatók, akiknek van ún. funkcionális látásuk (**gyengénlátók, aliglátók**), azaz valamilyen mértékben látnak. Ez a kategória széles spektrumot fed le, változó, hogy az illető mennyire és hogyan, milyen optikai segédeszköz segítségével képes felhasználni meglévő látását a mindennapi feladatok tervezéséhez, kivitelezéséhez.

A vak, illetve funkcionális látással rendelkező hallgatók jellemzően más segédeszközökre támaszkodva, eltérő módon oldják meg az egyetemi tanulmányokkal összefüggő feladatokat.

A látássérülés definíciója
„Látássérültnek tekinthető az a személy, akinek jobbik szemén maximális korrekcióval mérhető látásélessége az ép látás 30%-a (V: 0,3), vagy ennél kevesebb, illetve látótere nem több 20˚-nál.” (WHO, 1992 In Kovács, 2000, 463.)

A látássérülés más fogyatékossággal együtt is megjelenhet. Több fogyatékosság egyidejű fennállásának sokféle kombinációja előfordulhat, ezek közül az információszerzés, tájékozódás, kommunikáció szempontjából leginkább speciális a siketvakság.
„**Siketvak**nak azokat a személyeket nevezzük, akiknek látás- és hallássérülése egyidejűleg fennáll, és ezért csak speciális módszerekkel lehet velük felvenni a kapcsolatot, a kommunikációt kialakítani, fenntartani. A siketvak kifejezés nem feltétlenül jelenti azt, hogy valaki teljesen siket és teljesen vak, hanem ide soroljuk azokat is, akiknek ugyan van látás- vagy hallásmaradványa, de támogatásuk, fejlesztésük és kommunikációjuk csak a két sérülés együttes jelenlétének figyelembevételével képzelhető el.”
(Forrás: http://siketvak.hu/siketvaksag/fogalom-2/)

A felsőoktatásban jelentkező speciális szükségletek

A hallgatók a speciális szükségletükről a Kar fogyatékosügyi koordinátora által kiadott **igazolás**sal rendelkeznek, amely tartalmazza azokat a területeket, amelyeken a hallgató támogatást igényel, valamint azokat a kedvezményeket, mentességeket, amelyek igénybevételére a hallgató jogosult.

Látássérült hallgatók speciális szükségleteivel kapcsolatos törvények, rendeletek

Az egyetemi tanulmányok, oktatási tevékenység során felmerülhetnek olyan nehézségek, amelyekkel kapcsolatban az igazolás és a törvény nem tartalmaz rendelkezéseket – ilyen esetben érdemes a hallgatóval (a különböző mértékű látássérülések eltérő speciális szükségletekkel járnak), a fogyatékosügyi koordinátorral egyeztetni, vagy felkeresni az egyetem Speciális Hallgatói Ügyeket Támogató Irodáját, ahol látássérültek pedagógiája szakirányon végzett gyógypedagógusok segítségét kérhetik a hallgatók és oktatóik egyaránt.

Tájékozódás és közlekedés

A súlyosan látássérült hallgatónak a szemeszterek elején, illetve az esetleges órarendi változások esetén meg kell tanulnia az előadások, szemináriumok, gyakorlatok helyszínére vezető útvonalakat – ebben megfelelő szakos gyógypedagógus nyújt számára segítséget. A hallgató használhat **fehérbot**ot, a közlekedésben segítséget nyújthat számára **vakvezető kutya** vagy **személyi segítő**i munkakörben dolgozó hallgató.

Az **útvonalak megtanulása** a gyógypedagógus részéről előzetes helyszíni felmérést, felkészülést igényel, egy-egy útvonal megtanulása, illetve begyakorlása pedig általában hosszadalmas folyamat. Ezért az órarend vagy az előadás helyszínének megváltozása komoly nehézségekkel állítja szembe a látássérült hallgatót. A változásokról érdemes a hallgatónak elektronikus értesítést küldeni, mert az ajtóra helyezett kiírást nem fogja tudni elolvasni.

A **vakvezető kutya** a hallgatóval együtt részt vehet a tanórán, vizsgán, gyakorlaton – a kutya az előadás menetét nem zavarja, fegyelmezetten, nyugodtan viselkedik.
A kutya a megkülönböztető jelzéssel ellátott hám viselésekor szolgálatot végez, etetni, simogatni, figyelmét elterelni nem szabad. A kutyával kizárólag a gazdája engedélyével szabad kontaktusba lépni.
A segítőkutyák közintézményekben történő alkalmazásáról törvény rendelkezik, melyet az alábbi linken érhet el: http://www.matesze.hu/sparta3/doktar/4/9-2016-272009-SZMM-modositasokkal-egysegbe-foglalvaxx.pdf

Vannak olyan látássérült emberek, akik nem tudják elsajátítani az önálló, biztonságos közlekedés technikáit, az ennek hátterében álló okok nagyon változatosak, egyénenként eltérőek. Ezen hallgatók számára a Speciális Hallgatói Ügyeket Támogató Iroda igyekszik olyan hallgatótársat találni, aki személyi segítői munkakörben, diákmunka keretében vállalja a hallgató kísérését az egyetemi tanulmányaival összefüggő útvonalakon.
Az alábbi linken található videó bemutatja a **látássérült emberek kísérésének technikái**t:
https://www.youtube.com/watch?v=vQDKWPr9bDI

Katalógus

Funkcionális látás esetén a hallgató nagyméretű **aláírás**sal, vagy **monogram**malval, vakság esetén aláírásával vagy az azt helyettesítő **pecsét**tel láthatja el a jelenléti ívet.

Jegyzetelés

A hallgató a tanórákat **diktafon** segítségével rögzítheti. A felvételt kizárólag saját tanulmányai során és azokkal összefüggésben használhatja fel. Az oktató és a kurzus résztvevői részére a hangfelvétel készítését előre be kell jelenteni. A jegyzeteléshez használhat **számítógép**et, vagy kérheti **jegyzetelő** segítségét, aki elkészíti helyette az előadásvázlatot.

Írásbeli vizsga

A vizsgahely által biztosított számítógép esetén ugyan a "tiszta gép" követelmény teljesül, azonban egy ismeretlen számítógép a látássérült vizsgázónak hátrányt jelenthet: a billentyűzet eltér a megszokottól, amennyiben a touchpad nincs kikapcsolva véletlenül elmozdíthatja a kurzort a képernyőn, más operációsrendszerhez vagy alkalmazáshoz szokott a saját gépén, esetleg a beszélő- vagy nagyítószoftver nem működik megfelelően. Ezért érdemes a vizsgázóval előzetesen egyeztetni, és felvetni egy szabványos külső billentyűzet használatának lehetőségét. Az ismeretlen operációs rendszer problémája megoldható úgy, hogy egy mappába másoljuk az összes szükséges állományt, s a mappára mutató ikont rakunk az asztalra.

A vak vizsgázó rajzokat nem tud készíteni, viszont egy-egy összefüggés ábrázolásának leírása vagy szóbeli elmondása lehetővé teszi tudásának felmérését.

A tananyaghoz történő hozzáférés biztosítása

A segédanyagok **vizuális úton** és **felolvasóprogram segítségével** is feldolgozhatók, olvashatók kell, hogy legyenek. A funkcionális látással rendelkező látássérült hallgatók számára a tananyagok feldolgozhatóságát támogatja, ha a kiadott segédanyag, ppt háttere egyszínű, egyszerű betűtípussal (Arial, Verdana), a háttérrel erős kontrasztot képező és megfelelő méretű betűvel készül, nem tartalmaz felesleges vizuális elemeket, effekteket.

A látássérült hallgatók beszélő szoftverrel támogatott számítógép segítségével dolgoznak, ezért számukra a **karakteres formátumú elektronikus tananyagok** dolgozhatóak fel akadálymentesen: doc, docx, rtf, txt, html, valamint az **akadálymentesített pdf file**-ok. (A ppt, pptx, jpg és jpeg fájlok, a nem akadálymentesített pdf file-ok, illetve a kézírásos dokumentumokról készített jpg, jpeg és pdf fájlok nem olvashatóak felolvasóprogrammal.)
E-learning rendszerek használata esetén is gondoskodni kell arról, hogy a feltöltött tananyag ne képfile, hanem a fentebb említett, a beszélő szoftver által támogatott file típusok valamelyike legyen.

Mivel a látássérült hallgatók nem látják a kivetítőn, táblán megjelenő információkat, fontos, hogy a tanóra segédanyagát még **az óra előtt elektronikus formában** megkaphassák, hogy a foglalkozás során lehetőségük legyen számítógép vagy optikai segédeszköz segítségével a többi hallgatóval együtt követni az előadás menetét.
Amennyiben a segédanyag előzetes megküldésére nincs lehetőség, az oktató a **kivetített vagy táblára írt szöveget felolvasva** segítheti a látássérült hallgatót az óra menetének figyelemmel kísérésében. Az idegen kifejezések, szakszavak, nevek írásmódjának közlése kiemelt figyelmet igényel.

A látássérült hallgató számára nagy segítséget jelent, ha az oktató az elektronikus formában rendelkezésére álló **szakirodalmakat** a hallgató részére elérhetővé teszi. Ennek hiányában a beszélő szoftver által nem támogatott vagy nyomtatott formátumú tananyagot a hallgatónak szkenner segítségével képfájlokká, majd azokat karakterfelismerő program segítségével, a **felolvasóprogrammal kompatibilis karakter formátumú fájllá kell átdolgozni**. A konvertálás során sok hibásan felismert szövegrész kerül az átalakított állományba, ezért ezeket hosszadalmas munkával egyenként szükséges javítani, visszaszerkeszteni. A képeket, ábrákat, diagramokat pedig felirattal, magyarázattal kell ellátni. A tananyagok átalakításához a hallgatónak látó segítséget kell igénybe vennie. A szövegek pontos adaptálásához nem egyszer szükség van a szakterület alapos ismeretére, ezért a legjobb megoldás, ha a szerző maga gondoskodik az akadálymentesen használható jegyzet előállításáról, esetleg egyből minden hallgatói csoport számára elérhető formát választ a tananyag elkészítésére.

Beadandó feladatok elkészítésénél a látássérült hallgatóktól is elvárható a **formai követelmények** betartása. Javításnál az oktató bátran használhat **korrektúrá**t.

Akadálymentes tananyagok előállítása

Szövegfájlok készítése: a hallgatóknak szánt segédanyagot érdemes először szövegfájlként, majd csak aztán ppt formátumban elkészíteni (a szövegfájl akadálymentes, ppt-re átdolgozni nem igényel sok időt).
Akadálymentes pdf fájlok készítése: egy pdf fájl akadálymentesíthető (címkézhető) ez megfelelő pdf szerkesztő program, vagy a www.robobraille.org/hu konvertáló weboldal segítségével valósítható meg.
Ppt fájlok szövegfájllá alakítása: egyéb megoldás hiányában a ppt fájlok szövegfájllá konvertálhatók - a nézet/vázlatnézet kiválasztásával a képernyő bal oldali sávjában megjelenik a szövegvázlat, ez másolás, beillesztéssel áthelyezhető egy szövegfájlba, a kész anyag azonban nem tartalmazza sem a szövegdobozba szúrt elemeket, sem a képeket, ábrákat, táblázatokat.
Idegen nyelv esetén a legtöbb nyelvhez rendelkezésre áll megfelelő hangprofil a beszélőszoftverhez. Bonyolultabb **Matematikai feladatok** Braille-írásban általában lényegesen egyszerűbben oldhatók meg, viszont azt a tanár nem tudja elolvasni, s a későbbiekben is gondot okoz egyoldalú ismerete. Ugyanakkor LaTeX és MathML használata beszélő számítógéppel megoldható, használatuk előnyös kölcsönös információátadás és a

későbbi munkavállalás szempontjából is. A LaTeX karakterek Braille-ben is kinyomtathatóak. Vak hallgatóknak az Excel mellett használható statisztikai problémák megoldására az ingyenes R program, de interpreteres felülete tudományos kalkulátort is pótolhat.

Akadálymentes, adaptált tartalom: ELTE Digitális Intézményi Tudástár (EDIT) használata

A **tankönyvek adaptálása** időnként nagyon sok munkát jelent. Hogy ne vesszenek el a korábban már adaptált könyvek, ezért az ELTE létrehozott egy tárhelyet az összegyűjtésükre. Az IIG azonosítójuk megadásával és egy nyilatkozat aláírásával (a digitális tartalom megosztásának tilalmáról) a speciális szükségletű hallgatók a Speciális Hallgatói Ügyeket Támogató Irodához benyújtott írásbeli kérésükre hozzáférést kaphatnak ehhez a könyvtárhoz. Az anyagok kizárólag saját tanulmányaikhoz vehetők igénybe. A könyvtárban a tananyagok adaptált változata mellett megtalálhatók pdf formátumban az eredeti változatok is, amelyek gyengénlátó hallgatók számára nagyítással jól használhatók. Link a bejelentkezéshez: https://edit.elte.hu/xmlui/login

Infokommunikációs és fizikai akadálymentesítés

- Az oktató lehetőség szerint **ne álljon az ablak elé**, mivel a beszűrődő fény miatt a gyengénlátó, aliglátó hallgató így még kevésbé látja őt.
- Az oktató helyezkedjen el úgy, hogy **beszéde jól hallható legyen**.
- A vizsgák alkalmával a kérdéseket, tételeket a hallgató igényének megfelelően **hanghordozó eszközön**, **digitálisan**, **pontírásban** vagy **nagyításban** tegye hozzáférhetővé.
- Az oktató biztosítson a speciális szükségletű hallgató számára **egyéni konzultációs lehetőség**et, ahol a hallgatónak lehetősége nyílik a nehezen feldolgozható anyagrészek magyarázatára.
- A **NEPTUN** nem akadálymentes, funkciói beszélő szoftverrel részben használhatóak csak, ezért a látássérült hallgató az elektronikus ügyintézéshez a tanulmányi előadó, személyi segítő, vagy a SHÜTI munkatársának segítségét veheti igénybe (kurzusfelvétel, vizsgára történő jelentkezés, pályázatok beadása és igazolások feltöltése, stb.)
- Az oktatási helyzetek, gyakorlati helyek **fizikai és infokommunikációs akadálymentesítés**éhez az egyetem dolgozói mind a hallgatótól, mind a Speciális Hallgatói Ügyeket Támogató Iroda munkatársaitól kérhetnek segítséget.

Jegyzetelők, személyi segítők, kortárs segítők

Amennyiben a látássérült hallgató igényli, az egyetem a Speciális Hallgatói Ügyeket Támogató Irodán keresztül igyekszik számára **személyi segítő**t találni, aki személyre szabott, egyéni támogatást nyújt az alábbi területeken:

- Kísérés
- Könyvtárhasználat
- Ügyintézés

- Elektronikus tanulmányi rendszer kezelése
- Tananyagok adaptációja (speciális ismereteket, szaktudást igénylő tananyagok és a hozzájuk tartozó ábrák, képletek adaptációja, magyarázata)
- Órai vetítések, szemléltetések narratív segítése
- Kollégiumi életben nyújtott gyakorlati segítség

A személyi segítő általában a speciális szükségletű hallgató évfolyamtársa, vagy olyan vele egy karra járó hallgató, aki vállalja látássérült társa egyetemi élettel kapcsolatos nehézségekben való segítését. A személyi segítői feladatvállalás önkéntes alapú és szerződésben meghatározott órabérrel díjazott. Személyi segítőnek bárki jelentkezhet az egyetem hallgatói közül.

Látássérült emberekkel kapcsolatos mítoszok, tévhitek

- Mítosz: A látássérültek érzékszervei (hallás, tapintás, ízlelés, szaglás) sokkal fejlettebbek a látókénál.
  Tény: A látássérült emberek az ép érzékszerveik által felfogott ingerekre hagyatkoznak, ezért valóban jobban figyelnek a hangokra, szagokra, stb. Ez azonban nem az érzékszerveik anatómiai fejlettségéről, hanem sokkal inkább a figyelemről és vizuális ingerek hiányának kompenzációjáról szól.

- Mítosz: A látássérült emberek az arc megtapogatásával tájékozódnak mások kinézetéről.
  Tény: Az arc megtapintása valójában nem sok információt nyújt mások kinézetéről. Egy-két karakteres vonás, mint például az orr, az arc formája, a haj hossza persze felismerhető, de soha nem nyújthat olyan képet az egyénről, ami a valósággal teljes mértékben megegyezne. Azok a látássérült emberek, akik valaha láttak, általában kialakítanak magukban egy képet az ismerőseikről, de többnyire nem tapintás, sokkal inkább az adott egyénnel kapcsolatos benyomásaik alapján.

- Mítosz: A látássérült embereknek mindenben szükségük van mások segítségére.
  Tény: Ez koránt sem igaz. A látássérült emberek többsége képes önálló életet élni, ugyanúgy van családja, munkája, barátai, hobbija, mint bármelyikünknek. Megtanulnak önállóan közlekedni, háztartást vezetni, írni-olvasni. Nagyon sok olyan speciális eszköz áll a rendelkezésükre, ami segít számukra kompenzálni a látás hiányát.

- Mítosz: Illetlenség látással kapcsolatos szavakat használni látássérült ember jelenlétében.
  Tény: A látássérült emberek ugyanúgy használják a „látni", „nézni" kifejezéseket, mint mások, még azok is, akik valójában soha nem láttak. Bátran köszönj el úgy, hogy „Viszontlátásra!", kérdezd meg, hogy látta-e a filmet, nézze meg, amit a kezébe adsz. Ellenkező esetben előfordulhat, hogy látássérült ismerősöd nagyon jól szórakozik majd azon, hogy hogyan

próbálod elkerülni ezeket a kifejezéseket, vagy milyen nyakatekert módon igyekszel azokat helyettesíteni.

- Mítosz: A vakvezető kutya dönti el, hogy gazdájával merre menjenek.
  Tény: Az igazság az, hogy a vakvezető kutya a gazdája által kiadott utasításoknak engedelmeskedik. A látássérült ember az, aki mindvégig tudja, hogy hol járnak, merre kell menniük és ennek megfelelően instruálja a kutyát. A kutya valóban sok olyan dologban segít a gazdájának, ami megkönnyíti számára a tájékozódást és közlekedést, például megtalálni egy lépcsőt, bejáratot, átkelni a zebrán, helyet találni a buszon stb., de soha nem ő dönt arról, hogy merre menjenek. A hiedelmekkel ellentétben nem tudja leolvasni a járművek számát, nem ő figyeli, hogy hol kell leszállni, hogy vált-e a közlekedési lámpa.

- *Mítosz:* Minden vak ember zenei tehetség.
  Tény: A látássérült emberek között tényleg sok tehetséges zenész van. A születésük óta látássérült emberek különösen fogékonyak a zenére, mivel már kora gyermekkorban sokkal inkább felkelti és leköti figyelmüket a hangok világa. Ez azonban nem jelenti azt, hogy köztük ne lennének ugyanúgy olyanok, akik nem mutatnak semmiféle zenei tehetséget.

- Mítosz: A vakság betegség.
  Tény: A vakság egy állapot.

- Mítosz: A tömegközlekedési járműveken át kell adni a helyet a látássérülteknek.
  Tény: Csak abban az esetben, ha a járművön utazó látássérült idősebb, nincs jól, vagy esetleg látszik, hogy nehézséget jelent számára az állás, járás, illetve ha túl nagy a tömeg. A kutyával közlekedő látássérült emberek számára szintén kényelmesebb az utazás, ha le tudnak ülni, így a kutya az ülés alá/mellé fektetve biztonságban teheti meg a gazdája mellett az utat, és a többi utas számára sem lesz útban.

- Mítosz: Minden látássérült ember ismeri és használja a Braille írást.
  Tény: A látássérült emberek többsége ismeri a Braille írást. Aki gyermekkorától nem lát, az ezt az írás- és olvasási rendszert sajátítja el az iskolában, és sok esetben az általunk használt betűket nem is ismeri. Aki viszont felnőttkorában veszíti el a látását, még ha meg is tanulja a Braille-t, soha nem fogja készségszinten használni. A látássérült emberek többsége ma már főként digitálisan ír és olvas.

- *Mítosz:* A vak emberek nem szeretik, ha állapotuk megnevezésére a „vak” szót használják.
  Tény: Sokkal sértőbb, ha a „fogyatékos” vagy „világtalan” kifejezéseket használjuk rájuk.

Az élet írta

„Egyszer a tanár behozott órára olyan szövegeket, amelyeket elemeznünk kellett. Mivel én vak vagyok, az órán egyáltalán nem tudtam részt venni. Kértem az oktatómat, hogy digitalizálja és küldje el e-mailben számomra, hogy legalább utólag elolvashassam. A tanárom készséges volt, még aznap megkaptam az anyagot. De nem tudtam elolvasni. Kértem a nővéremet, hogy nézze meg, mi lehet a gond. A tanár úr kézírásos szöveget szkennelt be és azt küldte el nekem. Annyira jó lenne, ha a tanárok kicsit több ismerettel rendelkeznének, hogy milyen típusú szöveget tudunk mi elolvasni!"

„Én siket-vak vagyok – minimálisan látok és hallókészülékkel valamennyire értem a beszédet. De sajnos, ha a tanár fel-alá járkál vagy elfordul, akkor egyáltalán nem hallom, nem látom. Sok oktatónak el tudtam magyarázni a helyzetemet. Olyan tanárom is volt, aki úgy tartotta az órákat, hogy velem szemben ült. Így jól láttam és hallottam. „

„Mivel nagyon gyorsan tudom a billentyűzetet használni, „vakon gépelek", a csoporttársaim mindig tőlem kérték el az órai jegyzeteket."

„A csörgőlabda edzés során én is kértem szemtakarót, mivel az egyik szememre érzékelek még egy kis fényt. Az első alkalom azért kissé sokkoló volt. Furcsa volt, hogy mennyi segítséget tud nyújtani ez a csekély fényérzés, és hogy mennyire el vagyok veszve, ha azt is el kell dobnom magamtól."

„Tudom, hogy a látók sokszor nem tudják elképzelni, milyen lehet vakon az élet, de egy idő után nagyon megalázó tud lenni, amikor egy nap alatt már nyolcadjára mondják azt nekem, milyen szépen felöltöztetett anyukám, milyen nagyszerű, hogy tudok lépcsőzni, mekkora király, hogy járok helyekre. Értem én, hogy ezt elismerésnek szánod, de nagyon sokszor nem úgy jön le. Ezeket a gondolatokat is egész nyugodtan fordítsd át kérdésbe, sokkal kevésbé sértő, ha megkérdezed, hogyan választok magamnak ruhát, hová megyek éppen, és úgy egyáltalán mit csinálok."

„Ha látsz egy látássérült embert egymagában ácsorogni és úgy érzed, belefér az idődbe és a hangulatodba, hogy segíts neki, nyugodtan menj oda hozzá, de ahelyett, hogy megfognád és elkezdenéd húzni, kérdezd meg, van-e szüksége valamire. Ha azt mondja, nincs, ne könyveld el, hogy biztos bunkó, simán lehet, hogy csak szimplán vár valakit. Persze ez tőlünk függ, több olyan sorstársamról is tudok, aki meglepően durva stílusban utasítja el a felé közeledőket, akik ettől megijednek, és akár évekig nem mennek vakok közelébe, de fontos, hogy ezt ne vedd a lelkedre. Lehet, hogy csak rossz napja van."

Felhasznált irodalom

Kovács, K. (2000): Látássérült gyermek az óvodában az és az iskolában. In: Illyés Sándor (szerk.): Gyógypedagógiai alapismeretek. BGGYTF. Budapest p. 463-503.

http://www.matesze.hu/sparta3/doktar/4/9-2016-272009-SZMM-modositasokkal-egysegbe-foglalvaxx.pdf Utolsó letöltés: 2023. 01.29.

http://siketvak.hu/siketvaksag/fogalom-2/ Utolsó letöltás: 2023.01.29.

Péterfia Eszter: Mozgáskorlátozott hallgatók

A mozgáskorlátozottság definíciója, alcsoportjai, jellemzői

A mozgáskorlátozottság vagy mozgássérültség fiziológiai fogyatékosság. A különböző betegségek más-és más formában hatnak a mozgásrendszerre, ezért nehéz egységes kategóriaként kezelni. Maradandó mozgásbeli állapotváltozás az élet bármely szakaszában felléphet. Lehet veleszületett vagy későbbi életkorban szerzett, ami baleset vagy betegség következtében a megtanult mozgásfunkciók részleges vagy teljes elvesztését jelenti. Fótiné Hoffmann Éva szerint a gyógypedagógiai szempontú csoportosítás lehet az egyik legrelevánsabb a sérülésspecifikus nevelési-oktatási fogalmi kategóriák alapján:

„**- Petyhüdt bénulást kiváltó kórformák:** az alsó motoros neuron sérülése következtében kialakult kórképek csoportja. Az érző vagy mozgató idegpályák, vagy mindkettő sérülése következtében az izomzat petyhüdt jellegű bénulása alakul ki.

- Korai agykárosodás utáni mozgás-rendellenességek (CP): a központi idegrendszer, a felső motoros neuron prae,- peri- vagy postnatalis sérülése következtében kialakult állapot. A cerebralis paresis (kora gyermekkori agykárosodás, CP) tünetegyüttesei alkotják ezt a kategóriát. Vezető motoros tünetként a spasztikus, fokozott tónusú atetotikus és ataxiás túlmozgásos és inkoordinált jellegű rendellenességek határozzák meg a mozgásképet. A központi idegrendszer sérülésének következményeként a károsodás komplex, a hely- és helyzetváltoztatás, a finommotorika, esetenként a kognitív funkciók és a kommunikáció is nehezítetté válhat

- Egyéb eredetű, mozgás-rendellenességet okozó kórformák: a gyermekkorban gyakran előforduló veleszületett vagy szerzett, különböző kóreredetű és megjelenési formájú, többnyire ortopédiai, rheumatológiai elváltozások sorolhatók ebbe a csoportba

- Végtagredukciós fejlődési rendellenességek és szerzett végtaghiányok: ebbe a kategóriába tartoznak a felső és alsó végtag veleszületett rendellenességei, a különböző fajtájú és súlyosságú összenövések, hiányok, továbbá a felső és alsó végtag szerzett különböző mértékű hiányai…” (Fótiné, 2001)

A mozgáskorlátozottság bizonyos kórformáinak velejárója lehet a megkésett, akadályozott beszédfejlődés, kommunikációs zavar, esetleg beszédképtelenség. Ezért **a beszélőszervek sérülése is a mozgássérültségek közé sorolható**. Ez azért is fontos, mert ebből kifolyólag bizonyos hallgatókkal a szóbeli kommunikáció is nagyobb odafigyelést igényel. A mozgáskorlátozottság fő következményei igen szerteágazóak, és egyénenként eltérő mértékűek lehetnek. Az élet minden gyakorlati tevékenységére kiterjednek, megnehezítik, korlátozzák azt:

- Hely-és helyzetváltoztatás nehézségei

- Manipulációs tevékenységek, finommotorika (kézhasználat) nehézségei-ennek következtében az önkiszolgálás, a mindennapos tevékenységek, íráskészség, eszközhasználat sokkal több időt vesz igénybe, esetleges teljes funkcióvesztés is fennálhat

- Önkiszolgálás, önellátási feladatok nehézségei-ami nehezíti a szocializációt, társadalmi integrációt, egyszóval az önálló, önrendelkező életet

- Kommunikációs nehézségek-az önkifejezés korlátozottá válik, ami izolációhoz vezethet (Dombainé, 2006)

Mindezeket fontos megemlítenem azzal a céllal, hogy az oktatók figyelmét kiterjesszem azokra az első pillantásra nem látható, észlelhető nehézségekre, melyekkel a mozgáskorlátozott hallgatók napi szinten megküzdenek. Tanulmányaik és egyetemi életük terén jóval több akadályt kell leküzdeniük, mint hinnénk. Talán a részletesebb, alaposabb megismerés elősegíti az empatikusabb és figyelmesebb, támogató hozzáállást nemcsak az oktatók, hanem minden olyan személy számára, aki kapcsolatba kerül velük.

A mozgáskorlátozott hallgatók felsőoktatásban jelentkező speciális szükségletei

„A tanulmányok végzése szempontjából lényeges, hogy a tananyag elsajátítása során ne legyen leküzdhetetlen akadály. Az első kérdés az, hogy a hallgató fizikailag eljut-e az intézménybe.”(Andrásné, 2009) Az akadályokat nemcsak maga a mozgáskorlátozottság jellege, fokozatai, hanem az épített környezet: a közlekedés; a nem megfelelő építészeti kivitelezés; az elégtelen infrastruktúra; a mozgáshoz elegendő tér hiánya jelenti. Ennek megoldása az akadálymentesítés (makro-környezeti adaptáció), melynek megvalósulása alapvető feltétele a mozgáskorlátozott hallgatók felsőoktatási tanulmányainak.

A hallgatók különböző segédeszközök (mankó, bot, járókeret, kerekesszék) használatával vagy kísérő segítségével, esetleg a szállítószolgálat igénybevételével tudnak eljutni a karok területére.

Az akadálymentes külső környezet biztosítása mellett a belső terek akadálymentessége is elengedhetetlen feltétel. Belső liftek, korlátliftek igénybevételével képesek a hallgatók a szintkülönbségek áthidalására az épületen belül- arra kell törekedni, hogy a minél önállóbban lehessen használni ezeket a berendezéseket- segédeszközökkel is. Az ELTE lépcsőliftjeinek felújítása már minden épületben megtörtént a Bölcsészettudományi Karon, jóval magasabb súlykorlát beállításával, ami lehetővé teszi a lifthasználatot elektromos kerekesszékkel is. Ahol ennek kivitelezése lehetséges volt, csúszásgátló szalagokat tettünk le kültéri rámpákon, és az egyetem belső tereiben is több helyen. Így jóval biztonságosabb, kiszámíthatóbb a közlekedés a hallgatók számára. Mégis sok kihívással jár a kerekesszéket használó hallgatók számára mindez, mivel pl. a Bölcsészettudomány Kar épületeinek zöme műemlékvédelem alatt álló régi épület, melyek még nem az egyetemes tervezés normái szerint épültek, így csak utólagos akadálymentesítésük lehetséges, ami sokkal nehézkesebb és kevésbé eredményes feladat. A

tervezhetőbb közlekedés érdekében az egyetem kérésére egy akadálymentes útvonalat tervező szoftvert adaptált az ELTE területére a Route4U Magyarország. Útvonalak tervezhetők a karok főbb épületei, kollégiumai között, valamint az ELTE Kancellária és a belső kerületek jelentős részén. Ez jelentős segítség a kerekesszéket használók számára a kiszámíthatóbb, tervezhetőbb közlekedésben. A témában részletesebb információkat találunk ebben a cikkben: http://elteonline.hu/kozelet/2017/04/13/oriasi-segítseg-a-mindennapokban/

Kép forrása: https://akadalymentes-akadalymentesites.hu/akadalymentes_korlatlift/

Amennyiben a hallgatónak sikerült a közlekedés fizikai akadályait leküzdenie, eljutott az egyetemre, sőt az épületeken belül is akadálytalanul közlekedhet, akkor speciális szükségleteiről a Kar fogyatékosügyi koordinátora által kiállított igazolást kell kérnie, amely tartalmazza azokat a területeket, melyeken a hallgató segítséget igényel, valamint azokat a kedvezményeket, mentességeket, melyek igénybevételére a hallgató jogosult. Kérjük, hogy az igazolásban foglaltaknak megfelelően szíveskedjenek eljárni, és azt minden körülmények között vegyék komolyan. Az igazolásban leírtak relevanciája vitán felül áll, hosszas törvényi szabályozás előz meg minden egyes új rendelkezést. Ezek a mentességek és előnyben-részesítések a minimális szükségleteket fedik így is csak le, és megtévesztő elnevezésükkel ellentétben semmiféle előnyt nem jelentenek, csak a hátrányok kompenzálását, az akadályok kiegyenlítését és az egyenlőbb esélyű hozzáférés megvalósítását szolgálják. A mozgáskorlátozott hallgatókkal kapcsolatos jogi-és egyetemi szabályozásról tájékozódhatnak a SHÜTI oldalán itt:
https://www.elte.hu/eselyegyenloseg/jogszabalyok

Fontos, hogy az oktató az érintett hallgatóval személyesen kommunikáljon, mert saját, speciális szükségletei szempontjából a hallgató a legkompetensebb. Az oktatók empátiája, elfogadó, együttműködő magatartása perdöntő fontosságú a speciális szükségletű

hallgatók egyetemi tanulmányai folyamán, hogy egyenrangúan vehessenek részt az egyetem életében, és hogy a tanuláshoz való joguk ne csorbuljon.

Az előadások, szemináriumok, vizsgák akadálymentesítése mozgáskorlátozott hallgatók számára

Nyilvánvaló, hogy az épület, a belső terek akadálymentessége nem az oktatón múlik, de figyelmességgel, rugalmassággal sokat segíthet a hallgatónak az órák látogatásában, teljesítésében.

Az órákon, azokra való eljutásban, vizsgákon alkalmazható segítségnyújtási lehetőségek:

- Az órák és vizsgák helyszíne legyen megközelíthető, ha emeleti teremről van szó, akkor legyen lift, alacsony küszöb (maximum 1.5 cm magasságú), elég széles ajtó (minimum 90 cm) https://goo.gl/images/gNkNzs

- Olyan helyszínek megközelítéséhez, ahol nincsen lift, de mégis van szintkülönbség a felület folytonosságában- ennek áthidalására rámpát kell elhelyezni, kiépíteni. Ez lehet állandó használatra épített vagy mobil rámpa is. Kültéri rámpák esetén fontos a csúszásgátlás megoldása is, ami kifejezettem erre a célra használatos szalagok lehelyezésével oldható meg

  [Az akadálymentes rámpa tulajdonságait rendeleti szinten az OTÉK (253/1997. (XII. 20.) Kormányrendelet – az országos településrendezési és építési követelményekről) szabályozza (2012. áprilisi állapot):

„**66. §** (2) Akadálymentes közlekedéshez:

b) Legfeljebb 2 cm-es szintkülönbség elfogadható,

c) A legfeljebb 17 cm-es szintkülönbség áthidalásához legfeljebb 8%-os (1:12) lejtésű rámpa is alkalmazható,

d) A 17 cm-nél nagyobb szintkülönbség áthidalásához legfeljebb 5%-os (1:20) lejtésű rámpát kell alkalmazni…]

- Kerekesszékkel és segédeszközzel is megközelíthető, dönthető, állítható asztallap biztosítása. Elsősorban az a fontos, hogy az asztal / pult előtt biztosított legyen a legalább **120 cm-es szabad hely** a kerekesszékkel történő odaálláshoz. Az elektromos kerekesszékben ülő személy térde valamivel magasabban van, mint a manuális kerekesszékben ülőé, ezért ha biztosra akarunk menni az asztal használatát illetően, legjobb, ha állítható magasságú asztalt helyezünk el a teremben.
  (csúszásgátló felülettel)
- Fontos, hogy az adott termek emeleti szintjén legyen akadálymentes mosdó

(Kép forrása: https://akadalymentes.com/akadalymentes-terdszabad-asztal-es-terdszabad-pult)

Ezek voltak a fizikai akadálymentesítés főbb részletei, a következőkben a tanulmányi szempontú akadálymentesítés főbb részeit tekintjük át. Az alábbi felsorolásban a teljesség igénye nélkül csak a leglényegesebb elemeket emelem ki, a mozgáskorlátozott hallgatóknak nyújtható részletes kedvezmények és tanulmányi, hozzáférést akadálymentesítő támogatásokról szintén a SHÜTI oldalán is olvashatnak az oktatók; a mozgáskorlátozott hallgatók regisztrációs adatlapja tartalmazza az összes őket megillető, igénybe vehető kedvezményt: https://www.elte.hu/dstore/document/8437/Mozg%C3%A1sukban korl%C3%A1tozott hallgat%C3%B3k regisztr%C3%A1ci%C3%B3s adatlapja.docx

- Súlyos artikulációs zavar esetén lehetőséget kell adni a szóbeli beszámoltatás helyett az írásban történő vizsgára, vagy, ha a beszédsérülés magas foka miatt a kommunikációs nehézségek akadályozzák a megértést, akkor szóbeli tolmácsot is igénybe vehet a hallgató szóbeli vizsgaalkalmain
- Manipulációs akadályok esetén az írásbeli vizsga pedig legyen szóbelivel helyettesíthető.
- Írásbeli feladatokhoz szükséges a speciális eszközök biztosítása (speciális füzetek, számítógép, diktafon használatához speciális segédeszközök)
- Írásbeli vizsgák, számonkérések során a vizsga teljesítésére kiszabott idő-a nem fogyatékossággal élő hallgatók esetében megállapított időtartamhoz képest legalább 30%-kal meghosszabbítandó, de szükség esetén akár 200-300%-kal is megnövelhető
- Különösen a gyakorlatok teljesítése során merülhetnek fel olyan nehézségek, amelyekkel kapcsolatban az igazolás nem tartalmaz általánosan, mindenkire érvényes rendelkezéseket-ilyen esetben érdemes a hallgatóval és/vagy a fogyatékosügyi koordinátorral egyeztetni, vagy felkeresni az egyetem Speciális Hallgatói Ügyeket Támogató Irodáját (SHÜTI), ahol a megfelelő szakterületeken jártas kollégák útbaigazítását kérhetik a hallgatók és oktatók egyaránt.
- Súlyos inkontinencia esetén szükséges a gyakoribb és hosszabb szünetek beiktatása
- Ha a rossz időjárási, megváltozott közlekedési viszonyok miatt a hallgató nem tud eljutni az előadásra vagy a vizsgára, vagy egyéb egészségi állapotából fakadó váratlan akadályba ütközik, akkor nagy segítség az oktató empatikus hozzáállása a probléma feloldásához. Ilyen esetekben méltányos új időpontot és pótlási lehetőséget felajánlania a hallgató számára, aki önhibáján kívül mulasztott. (sok esetben a mozgáskorlátozott hallgató nem tudja önállóan kezelni a telefont sem, így nem tud azonnal jelezni, ha váratlan helyzetbe került)

Tananyaghoz történő hozzáférés biztosítása mozgáskorlátozott hallgatók számára

Ebben a témakörben szintén nagyon fontos az oktatói együttműködés, hiszen az előadások anyagához való hozzáférés biztosítása a speciális szükségletű hallgatók számára legmegfelelőbb módon-elsősorban az ő feladatuk. Ha a hallgató nem képes rendszeresen látogatni az órákat önhibáján kívül, vagy nem képes jegyzeteket készíteni önállóan, nem tud könyvtárban kutatni-mivel a könyvtár nem akadálymentes, így nem tudja használni (pl az Egyetemi Könyvtár épülete ilyen), akkor az oktató biztosíthat virtuális hozzáférést a jegyzetekhez, létrehozhat e-learning felületet, ahová feltölti a szükséges anyagokat, küldhet jegyzeteket e-mailben vagy egyéb fájlokban, és engedélyezheti az előadáson hangfelvétel készítését, diktafon használatát.

Személyi segítők, jegyzetelők, kortárs segítők a mozgáskorlátozott hallgatók egyetemi életében

A speciális szükségletű hallgatók egyetemi tanulmányainak, egyetemi életének nagyon fontos támasza a **személyi segítő**. A legszerencsésebb, ha ez a diák szaktárs is egyben, mert akkor teljes rálátása van a tanulmányok alakulására, előadások felvételére, helyére, és a követelményekre, legjobb esetben számos közös órára is járnak. Sajnos nem jelentkezik annyi diák személyi segítőnek, amennyire szükség lenne, pedig ez a feladat szép, felemelő, erősíti a jellemet, nemesebbé teszi a lelket, és ráadásul diákmunka is egyben, amiért fizetés jár-óradíjas rendszerben. Azért, hogy növekedjen a lelkes személyi segítő diáktársak száma, az oktatók is tudnak tenni, nem is keveset. Ha az előadására járnak speciális szükségletű hallgatók, ő maga is felhívhatja a diákok figyelmét arra, hogy segítsék az adott hallgatót, ezzel segítik az ő oktatói munkáját, és megkönnyítik hallgatótársuk életét is. Mozgáskorlátozott hallgatók esetében a személyi segítés nagyon sokrétű feladat lehet:

- Segítség a közlekedésben, segít megtalálni és bejutni helyszínekre, miközben tartani kell az ajtót, hívni a liftet, vinni a könyveket, füzeteket, táskát…
- Segítség a kommunikációban, oktatókkal beszélni, tanulmányi ügyekben segíteni, hivatalos ügyeket intézni, segítség a telefonálásban, levélírásban stb..
- Segítség a tanulmányokhoz kapcsolódó dolgokban: jegyzetek megszerzésében, hangfelvétel készítésében, fénymásolásban, nyomtatásban, digitalizálásban, könyvtárhasználatban, prezentációk formai elkészítésében stb…
- Segítség a mindennapi élet dolgaiban: megvásárolni egy szendvicset, venni egy italt a büfében, ha hideg van, akkor levenni-felvenni a kabátot, sapkát, pénzt levenni a bankkártyáról stb..
- Csak egyszerűen diáktárssá válni, akire számíthat, elmenni időnkét egy-egy programra, beülni egy kávéra. Fontos, hogy a mozgáskorlátozott hallgatók is részesei legyenek az egyetemi életnek, közösségnek. Már több személyi segítő-segített kapcsolatból lett

igazi, szép barátság, ami a legjobb és legszebb kimenetele ezeknek a különleges kapcsolatoknak

A **jegyzetelők** dolga jegyzet készítése a megadott előadásokon vagy utólagos összefoglaló készítése az előadások, konferenciák után, szakdolgozatok, beadandó dolgozatok leírása a hallgató diktálása alapján. Ennek a feladatnak a vállalása is akkor a legésszerűbb, ha azonos évfolyamon tanuló szaktárs a jegyzetelő, de természetesen más szakon tanuló hallgató is vállalhat jegyzetelői munkát.

A regisztrált mozgáskorlátozott hallgatók számára a Speciális Hallgatói Ügyeket Támogató Iroda **szociális gondozót** foglalkoztat teljes munkaidőben, aki mindenben segíti az ELTE mozgáskorlátozott hallgatóit, egy személyes állapot-és igény felmérést követően, egyéni szükségleteik szerint:

- Segíti a hallgatót a napi életvitellel kapcsolatos tevékenységeiben (étkezésben, ivásban, öltözésben, közlekedésben)
- Gondoskodik a hallgató személyi higiénés szükségleteinek kielégítéséről (mosdóhasználat stb..)
- Segít a tanulmányi és egyéb hivatalos ügyek intézésében
- Támogatja a hallgatót az oktatókkal, hallgatótársakkal való kommunikációban
- Segíti a hallgatót a szükséges könyvek, jegyzetek megszerzésében és azok adaptálásában, hozzáférhetővé tételében
- Bármi más, hirtelen felmerülő elintéznivalóval kapcsolatosan- vagy csak abban, ami éppen a hallgató szívét nyomja

Mítoszok vs. tények

Mítosz: Mivel a mozgáskorlátozott személyeknek rengeteg akadályt kell leküzdeniük a mindennapok során, ezért akaraterejük és kitartásuk meghatványozódik a kihívások sűrűjében.

Ez mindenképpen előnyére válik a hallgatónak társaival szemben, akiknek ebből a szempontból jóval egyszerűbb és könnyebb az életük. Feladatainak kivitelezésében koncentrált, összeszedett, lényegre törő és állhatatos az a hallgató, aki az élet sok más területén nehézségekkel küzd mozgáskorlátozottsága miatt. Számukra nincs lehetetlen és elérhetetlen, nem adják fel egykönnyen terveik megvalósítását, még ha az kilátástalannak is tűnik. Mivel kevesebb lehetőségük van a szórakozásra, kimozdulásra, mert ezek sok szervezést, mások segítségét igénylik, ezért viszont jóval többet foglalkoznak szellemi, lelki oldaluk gazdagításával, belső életük, képzelőerejük szépségeinek felfedezésével, kifejezésre juttatásával. Ezért gyakran rendkívüli műveltség, olvasottság, szellemi gazdagság birtokosai ők.

Tény: Mindez akár igaz is lehet, de ugyan úgy, mint bárkire, aki-bár nem mozgássérült, de jelleme, személyisége, életútja ilyenné teszi őt. Az minden estre bizonyos, hogy a nehéz út, ha nem töri meg, akkor megerősíti, felvértezi azt, aki rajta jár.

Mítosz: Gyakran kétségbe vonják a mozgássérültek értelmi képességeit.

Tény: Mivel bizonyos típusú mozgássérülések az arc-és artikulációs arcbázis izomzatát is érintik, sőt, még a hangképzést is, emiatt előfordulhat, hogy beszédük nehezebben érthető, tagolatlanabb, az ezt kísérő mimika pedig koordinálatlanabb, kaotikusabb lehet, hanglejtésük, hangszínük, hangerejük szabályozottsága az átlagostól eltérő, nehezebben dekódolható. Így a megértés terén nagyobb figyelmet, rugalmasabb értelmezést kíván a hallgatójától-de semmi köze az értelmi képességekhez.

Vészhelyzet esetén

Ha tűz üt ki, vagy valamilyen más okból menekítésre van szükség, akkor az első és legfontosabb dolog, amit tenni tudunk, hogy higgadtan, megőrizve nyugalmunkat amennyire csak lehetséges-elsőként a mozgásában korlátozott hallgatónak segítünk kijutni az épületből. Amennyiben kerekesszékben ül, úgy először is ki kell emelnünk a székből és úgy kivinni (minden más holmiját figyelmen kívül hagyva csak a személyt menekítjük elsőként). Az első biztos hely, ahová átmenetileg el kell jutnunk vele-a füstszakasz határon kívül eső folyosó szakasz. Ilyen helyzetben igyekezzünk azt is végiggondolni, hogy van-e tudomásunk további-még az épületben tartózkodó mozgássérült személyekről, és ha igen, igyekezzünk megtalálni őket.

Az élet írta:

Az előző év folyamán egyik, elektromos kerekesszéket használó hallgatómnak a BTK-án, a D épületben volt órája, ahová akkor még nem tudott bejutni, mivel a régebbi súlykorlát lift nem bírta el az önmagában is nyolcvan-kilencven kilót nyomó elektromos kerekesszéket a hallgatóval együtt. Hogy mégis bejuthasson az órára, hidraulikus betegemelő szerkezetet használtam azért, hogy a hallgatót átültessem egy jóval kisebb súlyú mechanikus kerekesszékbe. Ezt a betegemelő szerkezetet éppen ezért vásárolta meg a SHÜTI, hogy az ilyen nehezen megoldható, rendkívüli helyzeteket is kezelni tudjuk. A szerkezetnek elég nagy a térigénye, mivel elsősorban egészségügyi intézményekben használják, ahol erre van megfelelően kialakított tér. Nekünk reggel, a hallgatóval együtt már az óra kezdete előtt egy órával meg kellett érkeznünk az átülésre kiszemelt helyszínre (ami egy elég széles, ám sötét és hideg folyosószakasz volt az R épület földszinti részén), Végül sikeren végrehajtottuk a műveletet. Ebben a székben már át tudtam tolni a hallgatót a D épületbe, ráállítottam a lépcsőliftre, ami így képes volt felmenni a lépcsőn. Ezt a procedúrát minden héten véghezvittük az órák előtt. Végül a hallgató sikeresen lezárta a kurzust, de egészen bizonyosan küzdelmes és emlékezetes félév volt-mindkettőnk számára. Azóta már megtörtént a Bölcsészettudományi Karon a lépcsőliftek felújítása: az A, B, D, I, F és Fő épületeknél, így jóval nagyobb súlyt képesek felemelni (300 kg-os súlykorláttal bírnak). Biztonságosan használhatók elektromos kerekesszéket használóknak is.

Számtalan ehhez hasonló történetet mondhatnék még el hajmeresztő mutatványokról, hogy egy-egy eseményre, helyszínre hogyan jutott be a hallgató, vagy éppen ki-vagy éppen csak szerette volna megtenni azt, amit bárki más is megtesz, ha kedve van hozzá- persze csak

úgy simán, zökkenőmentesen. Bár ezek is élmények, de az ember nem ilyen emlékekre vágyik. Mikor elmegy az ember a könyvtárba, akkor az olvasás, kutatás, épülés élményét szeretné megőrizni, ha színházba megy, akkor az előadásra szeretne figyelni, és arra emlékezni, hogy milyen hatással volt rá a darab, nem pedig arra, hogyan emelte ki két markos fiatalember a székből, hogy bejuthasson az előadásra; hogyan kellett kétórás kerülőt tennie a számára is járható út lezárása miatt- a csúszós hóban, hogy beérjen végre az egyetemre, ahol persze éppen nem működik a lift- így végül nem tud az órára bemenni.

Bár azt mondhatnám, hogy mindez már nincs így, ezek csak történetek a múltból. Bár azt mondhatnám, hogy a mozgáskorlátozott hallgatók élete már semmiben sem különbözik többi hallgatótársuk életétől-de akkor nem mondanék igazat. Az akadályok, kudarcok, kellemetlenségek, lehetetlenségek olyan gyakorisággal bukkannak hegyekként elő a mindennapi élet völgyében, hogy azt még kényelmes fotelünkben üldögélve sem tudnánk megszámolni, felmérni, átérezni. Mégis érdemes, és kell, kötelességünk tenni valamit, hogy az egyenlő esélyek teret nyerhessenek a konkrét, mindennapi élet mindenre kiterjedő részleteiben. Sokszor az is elegendő, ha igyekszünk megértően, tapintatosan élni, járni-kelni egymás közt, és a személyes helyzetekből fakadó apró figyelmességeket segítőszándékú cselekvési vággyá érlelni.

Felhasznált irodalom

Andrásné Dr. Teleki Judit (2009): Fogyatékossággal élő hallgatók a felsőoktatásban. Tájékoztató. Oktatási és Kulturális Minisztérium. (pp.11.)

Bokor Nándor (szerk.) (1993): Általános ápolástan-Gondozástan 1. Budapest, Medicina.

Dombainé Esztergomi Anna (szerk.) (2006): Inkluzív nevelés. Ajánlások mozgáskorlátozott gyermekek, tanulók kompetencia alapú fejlesztéséhez. Szociális, életviteli és környezeti kompetenciák. Budapest, suliNova Közoktatás-fejlesztési és Pedagógus-továbbképzés Kht.

Fótiné Hoffmann Éva (2001): Mozgáskorlátozott gyermekek integrált oktatása-nevelése. Integrációs kötetek szülők és szakértői bizottságok részére. (pp.38-39.)

Zalabai Péterné (1995): Hogyan segítsük sérült embertársainkat? Miskolc, Motiváció Alapítvány.

Hasznos olvasmányok, blogok, webhelyek…

www.akadalymentes.com- a mikro és makro környezet akadálymentesítési megoldásai, hasznos gyakorlati tippek és tudnivalók találhatóak ezen az oldalon, érdemes tanulmányozni.

www.fszk.hu- a Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közhasznú Nonprofit Kft honlapja, amire mindig érdemes pillantást vetni, mert értesülhetünk a fogyatékossággal élő embereket vagy a velük foglalkozó munkatársakat érintő legfrissebb hírekről, eseményekről, pályázati lehetőségekről, szakmai tevékenységekről, szolgáltatásokról.

www.onalloelet.hu – az önálló élet lehetőségének, kérdéskörének filozófiája.

http://www.meosz.hu/kiadvanyok/ - Mozgáskorlátozottak Egyesületeinek Országos Szövetségének honlapján renget videó, tanulmány , kiadvány, újságcikk olvasható a mozgáskorlátozottságot érintő minden kérdéskörben.

Az akadálymentesítésben, a tananyag és az órai munka adaptálásában, az inkluzív oktatási környezet megteremtésében segítséget kérhet a SHÜTI munkatársaitól. https://www.elte.hu/eselyegyenloseg

Szepesi Magdolna: A tanulási zavarban érintett hallgatók

A *2011. évi CCIV. törvény a nemzeti felsőoktatásról* az **egyéb pszichés fejlődési zavarok** körébe sorolja a súlyos tanulási, figyelem- vagy magatartásszabályozási zavarokat.

A tanulási zavar definíciója, alcsoportjai, jellemzők

Dr. Sarkady Kamilla és dr. Zsoldos Márta definíciója szerint *„Tanulási zavarnak tekintjük azt az -intelligenciaszint alapján elvárhatónál lényegesen - alacsonyabb tanulási teljesítményt, amely neurológiai deficit vagy funkciózavar talaján jön létre, sajátos kognitív tünetegyüttessel. Ezek a részképességzavarok alapvetően nehezítik az iskolai tanulás során az olvasást, az írás és/vagy a matematika elsajátítását. (…) A tanulási zavar a legkorábbi időszakban alakul ki, és tünetei felnőttkorban is fellelhetők."* (Sarkadi & Zsoldos, 1992. p.265)

Specifikus tanulási zavarok: diszlexia, diszgráfia, diszkalkulia, diszortográfia

Diszlexia

A diszlexia meghatározása az elmúlt évtizedekben egyre sokszínűbb lett, ahogyan a különböző tudományterületek kísérletet tettek a jelenség leírására. Csépe Valéria az írott szövegek kiolvasásának, majd ennek következményeképpen a szövegek értelmezésének területén jelentkező zavarként, intelligenciaszint alapján nem várható, súlyos alulteljesítésként írja le a diszlexiát. (Csépe, 2006)

Sally és Bennett Shaywitz és kutatótársuk, G. R. Lyon neurobiológiai eredetű, specifikus tanulási zavarként jellemzik a diszlexiát, mely elsősorban a folyékony és pontos olvasás, valamint a szavak felismerésének területén jelent nehézséget, emellett a helyesírási és dekódolási képességek területén okoz elmaradást. (Lyon et al. 2003)

Néhány terület, melyet érinthet a diszlexia

A diszlexia elsősorban az olvasás-írás, a beszéd, a magatartás területén okoz tüneteket. (Fehérné, 1990)

- Leggyakoribb megjelenési formái az olvasási hibák: betűtévesztés, betűkihagyás, betűcsere, betűbetoldás, szótagtévesztés - kihagyás - csere - betoldás; betűk-és szótagok sorrendjének megfordítása
- Lelassult olvasási tempó
- Helytelen olvasástechnika
- A szövegemlékezet, szövegértés zavara

- A beszédben előfordulhatnak artikulációs zavarok
- Szegényesebb lehet az aktív szókincs
- Szómegtalálási nehézségek jelentkezhetnek
- Dominanciazavarok figyelhetők meg: kialakulatlan, hogy az adott személy jobb vagy bal keze/szeme/lába a domináns
- Számok vagy adatok pontos átmásolása problémát okozhat
- Finommozgások ügyetlenebbek lehetnek (beszéd, írás területén is megmutatkozik)

(Fehérné, 1990), (Hirschberg et al, 2013)

Habár a diszlexia elsősorban az olvasási teljesítmény eltérésében nyilvánul meg, a diszlexiás személyek az élet más területein is küzdhetnek nehézségekkel:

- Tájékozódási nehézségek síkban, térben és időben
- Dekoncentráltság, fáradékonyság, motiválatlanság a tanulásban, kudarcélmények, szorongás, félelem, hiperaktivitás
- Idegen nyelv-tanulás területén mutatkozó nehézségek
- Védekezési és kitérési mechanizmusok (pl. tanulási helyzetekben, egyetemi részvétel kerülése)
- Kapcsolatfelvétel kerülése, szorongás, feszültség
- Pszichoszomatikus tünetek

(Fehérné, 1990), (Hirschberg et al, 2013)

A diszlexia más aspektusból

A diszlexiás személyek eltérő nehézségekkel küzdhetnek, ez egyénenként változhat, viszont más területeken kimagasló teljesítményt nyújthatnak. A diszlexiás személyekre jellemző lehet egyfajta „másképpen gondolkodás”, az információfeldolgozás eltérő szerveződése. Könnyebben átlátják a nagyobb összefüggéseket, a téma lényegi elemeit fedezik fel. Egy adott problémát képesek a megszokottól eltérően, szokatlanabb, kreatívabb módon megközelíteni és megoldani. (Gyarmathy, 2015).
Számos diszlexiás személy kreatív pályát választ, vagy valamilyen művészeti ágban ér el szép sikereket.

Diszkalkulia

A diszkalkulia az általános intelligenciaszintet nem érintő, matematikai teljesítmények területén manifesztálódó zavar. Tünetei széles spektrumon mozoghatnak, melyek az idegrendszer struktúráját és funkcióit érintő örökletes vagy szerzett sérülés eredményei. (Farkasné G. R., 2018) A diszkalkuliás személyek esetében elsősorban a matematikai műveletekkel, a számokkal való manipuláció okoz nehézséget, de megfigyelhetőek az érzékelés-észlelés, mozgás, figyelem és beszéd területén jelentkező tünetek is. (Dékány, 1995)

Milyen nehézségeket okozhat a diszkalkulia?

- Számok tévesztése vizuális (6-9) vagy akusztikus hasonlóság (7-4) miatt
- Térbeli-síkbeli tájékozódás zavara miatt a 3-as szám és nagy, írott E betű felcserélése; a számok négyzethálóba való elrendezésének nehézsége
- Számolási, és számlálási nehézségek
- Lassú, bizonytalan, helytelen számolási technika
- Matematikai fogalmak tévesztése
- Matematikai műveletek értelmezésének nehézsége
- Műveletek fejben való elvégzésének nehézsége
- Matematikai szabályszerűségek, szimbólumok felismerésének problémája
- Szövegértelmezési nehézségek, szöveges matematikai feladatok értelmezésének nehézsége
- A szavak szótagokra, hangokra bontása, az analízis és szintézis nehezítettsége

(Dékány, 1995)

A diszkalkuliát is kísérhetik másodlagos pszichés tünetek. A tanulás területén jelentkező kudarcélmények hatással lehetnek az önbizalomra, az önértékelésre, a motiváció csökkenésére. (Dékány, 1995)

Diszgráfia

A diszgráfia jelentése írászavar, az írás- és helyesíráskészség zavara, gyakran együtt jár diszlexiával és/vagy diszkalkuliával. (Hirschberg et al, 2013)

A diszgráfia sajátosságai

Csépe (2000, p.242) meghatározása szerint a diszgráfia sajátosságait két nagyobb területre vetíthetjük le: egyrészt az írászavar az írás grafomotoros jellemzőiben nyilvánul meg (pl. a betűk felismerhetősége, az írás sebessége, a téri elrendezés, központozás, nagybetűk használata), másrészt a fonológiai-nyelvi jellemzőkben figyelhetőek meg (pl. nyelvtan, mondatszerkezet, helyesírás).

E két terület sajátos szerveződése külön-külön és együttesen is jelentkezhet diszgráfiás személyeknél.

Milyen jellemzői lehetnek a diszgráfiának?

- Szabálytalan betűalakítás, kis-és nagybetűk cseréje
- Betűkre, szavakra, szótagokra egyaránt jellemző hibázások, úgy mint: betűkihagyás, - helyettesítés, - betoldás, betűsorrend cseréje[3]
- Szövegtagolási problémák, központozási hibák
- Nyelvtani és tartalmi hibák, melyek nehezen értelmezhetővé tehetik az írott szöveget
- Gyakori áthúzások, javítások, változó méretű betűk, melyek rendezetlenné teszik az írásképet
- Lassú írástempó, görcsös ceruzafogás
- A vonalvezetés, sortartás nehezített, gyakoriak a sor végén elkanyarodó betűk, a zsúfolt írás, sorkihagyás
  (Nagy, 2005)

Diszortográfia

A diszortográfia a helyesírás zavarát jelenti. Önmagában csak elvétve, általában a többi specifikus tanulási zavarral együtt fordul elő. Gyakran a diszlexia maradványtünete felnőttkorban. (Gyarmathy, 2012)

[3] Felnőttek olvasás-és írásvizsgálata. In: GÁRDONYINÉ K, I. (2020) szerk.: Felnőttek logopédiai vizsgálata – Logopédusok diagnosztikai kézikönyve. NFSZK Nonprofit Kft. 123-166.

Hogyan manifesztálódnak a specifikus tanulási zavarok egy egyetemista hallgató esetén?

A felsőoktatásban jelentkező speciális szükségletek

Az olvasási teljesítmény területén jelentkező problémák miatt a szakirodalmak, tananyagok feldolgozása nehezítetté válhat, az érintett hallgatók számára. Több időre van szükség az információfelvételhez, hiszen az olvasandó szöveget akár csak többszöri nekifutásra sikerül végigolvasni, emellett a félreolvasások, lassabb olvasási tempó miatt szövegértési problémákkal is számolni kell. A diszlexiás hallgatók számára ezért szükséges a szakirodalom listát és segédanyagokat már a félév elején kiadni, hogy legyen idejük a tanulásra, felkészülésre.

A térben-időben való tájékozódási nehézségek több fronton jelenthetnek kihívást:
Tantermek, oktatási helyszínek megtalálása: kiemelten a kezdeti időkben, pl. félévek elején, vagy félévközi tantermi változások esetén okozhat gondot megtalálni azokat a tantermeket, melyek eddig ismeretlenek voltak a hallgatónak – különösen azokon a karokon, ahol a campus több épületből áll (pl. Bölcsészettudományi Kar – 10 épület)
A könyvtárakban történő tájékozódás is nehézségekbe ütközhet, hiszen a könyvek, kiadványok különböző jelzetek alatt találhatóak, melyeket egy online katalógusból kell kikeresni. Az online katalógus többmezős keresést lehetővé tevő, az eredményeket táblázatszerűen közlő felület, mely a keresett irodalmak olvasótermi helyzetét általában egy betű-szám kombinációból álló jelzettel jelöli. A keresett irodalmat a kód alapján a könyvespolcok között eligazodva kell megtalálni.

Tömbösített órák időpontjainak követése – abban az esetben, ha bizonyos tanegységek órái tömbösített formában kerülnek megtartásra, szemeszterenként több alkalommal, más-más időpontokban, gyakorta előfordul, hogy a hallgató lemarad az óráról, hiszen nem egy rögzített órarendhez kell alkalmazkodnia, hanem előre kalkulálnia szükséges a változó heti renddel (pl. A – B hét)

Az időbeosztás problematikája komplikálttá teheti a beadandó dolgozatok határidejének tartását, a tanulásra fordított idő beosztását, a vizsgaidőszak megszervezését. Számos esetben előfordul, hogy a határidők be nem tartása miatt a hallgatók lecsúsznak ösztöndíj pályázatokról, kollégiumi jelentkezésről, tanulmányi kérelmek, szakdolgozati jelentkezés leadásáról, melyek nem egyszer jogvesztő határidőnek minősülnek – s akár félévcsúszást is vonhatnak maguk után.
Nagyon fontos tehát, hogy a hallgató megfelelő időbeosztást alkalmazzon. (Akár napi- heti-havi-féléves léptékű tervezés is célszerű lehet.)

A Neptun-rendszer használata is kihívást jelenthet a specifikus tanulási zavarokban érintett hallgatók számára. A kurzusok kódja számok és betűk kombinációja, melyek sok esetben kifejezetten hasonlóak.
(Gyakorlati példa: A filozófia szak kódjai FIL-kezdőtaggal, a filmtudomány szak kódjai FLM-kezdőtaggal vannak meghirdetve. A FIL-előtagú kurzusokat könnyedén lehet filmtudomány szak kurzusaiként is értelmezni, ha nem ismerjük a másik szak kódjait.
Arra is figyelmet kell fordítani, hogy egészen pontosan milyen számok/utótagok állnak a betűk után, hiszen pl. a FIL- 696 kód könnyedén összekeverhető a FIL-969 kóddal.)

A számok és betűk sorrendjének pontos megfigyelése a Neptun-kód megjegyzésénél is rendkívül fontos, hiszen ez a gyakran használt kód teszi beazonosíthatóvá a hallgatót az egyetem berkein belül.

Kézzel írott dolgozatok értékelésekor az **íráskép** rendezetlensége nehézséget okozhat az oktatók számára. Diszlexiás- diszkalkuliás- diszgráfiás hallgatók esetén szerencsésebb a dolgozatot laptop segítségével megíratni, vagy az írásbeli vizsgázást szóbelire módosítani.

Gyakorta előfordul a **motiválatlanság, szorongás, a kudarc** élménye, feladatok görgetése, halogatása, s az ebből fakadó **szégyenérzet** megélése is, melyek a külső szemlélő számára láthatatlanok, a hallgatónak viszont meg kell küzdenie ezekkel az érzésekkel, élményekkel. Mindezek hatással vannak a tanulmányi előmenetelre, az oktatókkal való együttműködésre is. A kortárs mentorok, személyi segítők, tanulócsoportok, szakmentori hálózat a tanulás, beilleszkedés területén, az egyetemen elérhető pszichológusok, kortárs segítők támogatása pedig a pszichés egyensúly fenntartásában lehet nélkülözhetetlen a speciális szükségletű hallgatók esetében.

Az érintett hallgatókat megillető kedvezmények, mentességek

Az **egyéb pszichés fejlődési zavarral küzdő hallgatók** Hallgatói Követelményrendszerben is megfogalmazott speciális szükségletei, kedvezmények, mentességek:

- **Diszlexiás-diszgráfiás-diszortográfiás hallgatók esetében:**
  - Írásbeli - szóbeli vizsga csere
  - Hosszabb felkészülési idő
  - Vizsgán: segédeszközök (számítógép, írógép, helyesírási szótár, értelmező szótár, szinonima szótár) biztosítása
  - Nyelvvizsga – mentesség; melynek ügyintézésében a kari fogyatékosügyi koordinátorok nyújthatnak segítséget

- **Diszkalkuliás hallgatónál:**
  - Mentesítés a számítási feladatok alól – fontos azonban, hogy a kritériumtárgyaknál nem adható mentesség!

- Az elméleti ismeretek megkövetelhetők – számolásnál a magyarázat kifejthető szóban is a vizsga alkalmával
- Vizsgán segédeszközök használata: táblázatok, számológép, konfiguráció, mechanikus és manipulatív eszközök
- Hosszabb felkészülési idő

Ezekre a kedvezményekre, mentességekre jogosultak a regisztrált speciális szükségletű hallgatók. Mindazonáltal, a kari fogyatékosügyi koordinátorok által kiállított Igazolás rögzíti, hogy ezek közül pontosan mit szükséges biztosítani az adott hallgató számára.

Az előadások, szemináriumok akadálymentesítése

- Interaktív órákon, szemináriumokon, csoportos feladatoknál fontos a hallgató individuális nehézségeinek figyelembe vétele
- Megértő, támogató attitűd az oktató és a hallgatótársak részéről nagymértékben befolyásolja a speciális szükségletű hallgató sikeresebb tanulmányi előmenetelét, szociális életét
- A beadandó dolgozatokat – elektronikus formában, vagy géppel írva szerencsésebb kérni (helyesírás ellenőrző program lefuttatásának lehetősége, és olvashatósági szempontok miatt, hiszen nyelvi, helyesírási hibák előfordulhatnak)
- Írásbeli vizsga esetén a leírt szöveg helyesírást javító programon való átfuttatásának engedélyezése célszerű lehet
- Matematika, fizika, kémia tárgyak esetén: segédeszközök alkalmazásának engedélyezése
- Speciális berendezési tárgyak használata: speciális asztal, szék – mozgásos aktivitás csökkentésére; a kari koordinátorokkal lehet egyeztetni ezek szükségességével, elérhetőségével kapcsolatban
- Diszlexiás hallgató esetén Open Dyslexic (internetről ingyenesen letölthető) betűtípus alkalmazása, vagy olyan betűtípusok használata, melyek betűkészletükben nem tartalmaznak talpas betűket, pl.: Arial, Verdana, Tahoma. A megfelelő betűkészlettel megírt kérdéssor segíti a zárthelyi dolgozat, írásbeli vizsga olvasását, különösen hosszabb szövegek feldolgozása esetén.
- Írásbeli vizsgák, ZH-k esetén érdemes ezeket a betűtípusokat használnia az oktatónak. Segíti az olvasást a 1,5-es sorköz, a nagyobb betűméret (12, 14-es), és a ritkított stílus. (Az anyag végén egy bekezdésben demonstrálom az olvasást segítő formázást)
- Diszkalkuliás hallgató esetén: táblázatok, kódrendszer helyett inkább folyószöveges magyarázat alkalmazása
- Egyéni konzultációs lehetőség az oktatókkal – a kérdéses tananyagrészekre reflektálhat az oktató, több magyarázat lehetséges, valamint a hallgatónak lehetősége nyílik feltenni az egyéni kérdéseit

- Diktafon, laptop használatának engedélyezése. A hangfelvétel készítéséhez a résztvevők hozzájárulása szükséges.

A tananyaghoz történő hozzáférés biztosítása

- Diktafon, laptop használata (az Egyetem néhány karán a kari fogyatékosügyi koordinátoroktól kölcsönözhetőek ezek az eszközök)
- Jegyzetelő hallgató támogatása, melyet igény esetén a kari fogyatékosügyi koordinátor és a SHÜTI munkatársai szerveznek a hallgató számára
- Handoutok, PPT-k, órai jegyzetek, egyéb segédanyagok elküldése a hallgatónak a lehető legkorábbi időpontban, hogy legyen ideje a tananyag feldolgozásában – ez ugyanis hosszabb időt vesz igénybe az érintett hallgatók esetében
- Nagyban megkönnyíti a tananyagok feldolgozását, ha a hallgatók az órai anyagot diktafonról, az írott szöveget pedig pl. felolvasóprogram segítségével hallgathatják meg
- A MS Word „Véleményezés – Felolvasás" menüpontja lehetőséget nyújt a doc., docx fájlok meghallgatására. A diszlexiás hallgatók számára ez különösen hasznos funkció, használata egyszerű.

Infokommunikációs és fizikai akadálymentesítés

- Segítség az elektronikus tanulmányi rendszerek használatában (Neptun, MS Teams, Moodle, Canvas, CooSpace felületek)
  - Táblázatos, kódrendszeres, almappákat és füleket tartalmazó forma miatt nehezített lehet átlátni ezeket a rendszereket egy tanulási zavarral élő hallgatónak. Ez különösen igaz abban az esetben, ha különböző tárgyak oktatói más-más tananyagmegosztó felületet, adatbázist, rendszert használnak. A szükséges tananyagok, feltöltött irodalmak összefésülése, rendszerezése, a megfelelő fájlok megtalálása olykor tetemes energiát igényel az érintett hallgatók részéről. Hallgatói visszajelzésekből érkező tapasztalat, hogy az online oktatás ideje alatt gyakran a kurzushoz tartozó egyik almappába kellett feltölteniük a hallgatóknak a beadandó dolgozatokat – előfordult, hogy az érintett hallgató a lapfülek, almappák szövevényes elrendezésében nem találta meg a felöltés helyét, így a dolgozata sem került megfelelő formában leadásra.
  - Időbeni tájékozódás nehezítettsége: tárgyfelvétel- leadás, vizsgajelentkezés, időpont/helyszínváltoztatás követése nehéz lehet
  - Az elektronikus tanulmányi rendszer használatában hatékony támogatást nyújthatnak a személyi segítő hallgatók, mentorhallgatók.

Jegyzetelők, személyi segítők, kortárs segítők

A személyi segítők feladatkörei a következők lehetnek:

- Órai jegyzetelés, valamint hatékony, jól használható jegyzet készítésének tanítása
- Tananyagok adaptálása, strukturálása - magyarázatok, szemléltető eszközök (ábrák, videok, animációk) keresése és beszúrása a hatékonyabb feldolgozás érdekében
- Tanulási technikákkal való megismerkedés, ezek alkalmazása a számonkérésekre való felkészülésben
- Korrepetálás, tananyagok megvitatása, beadandó dolgozatok nyelvi korrektúrázása
- Segítség az elektronikus rendszerek, online felületek használatában, az oktatók által közzétett tananyagok rendszerezésében, összegyűjtésében
- Féléves / havi / heti időterv készítése, a feladatok, számonkérések, tananyag-feldolgozás beütemezése, az időrend közös áttekintése, alkalmazása
- Támogatás az oktatókkal való kommunikációban (pl. az oktatóktól érkező, kurzust érintő fontos információk lejegyzése, továbbítása az érintett hallgatónak; e-mailezés az oktatókkal)
- Támogatás az ösztöndíj-pályázatok beadásában, a megfelelő dokumentumok feltöltésében

Mítoszok vs tények

A tanulási zavarban érintett személyek nem képesek a tanulásra. – Ez természetesen nem igaz, a legfontosabb készségek fejlesztésével, a megfelelő tanulási technikák birtokában és alkalmas tanulási környezet megteremtésével képesek a tananyag elsajátítására.

A diszlexia betegség. – A diszlexia az idegrendszer eltérő struktúrájából és működéséből fakadó állapot, mely eltérő észlelést és információfeldolgozást eredményez. Erre a sajátosságra tágabb értelemben tekinthetünk úgy is, mint random személyek információfeldolgozásában megmutatkozó jellemzőre, hiszen a környezet észlelése, a beérkező ingerek szűrése természetes módon különbözik egyénenként is. Mindannyian kissé másképp érzékeljük a világot, a szokásostól való eltérés a neurodiverzitás, az idegrendszeri sokszínűség egy példája is lehet.

A „diszesek" csak lusták, azért nem figyelnek és jegyzetelnek az órán. – Ez tévedés. Egy tanulási zavarban érintett hallgató számára komoly figyelemkoncentrációt igényel a tanóra követése, és a jegyzetelés egyszerre. Ennek okán kifejezetten hasznos lehet egy jegyzetelő személyi segítő hallgató, aki áttekinthető, rendezett jegyzetet készít. A jegyzetelés terhének levételével a speciális szükségletű hallgató tud figyelni az órán elhangzott információkra, nagyobb lehetősége nyílik az összefüggések átlátására.

A „diszesek" elvarázsoltak. – Nem jobban, mint bármely más hallgató, bár valóban nagyobb koncentrációt igényel esetükben a tárgyaik, taneszközeik rendben tartása, és gyakran előfordul, hogy elkallódnak apróbb használati eszközeik (pl. radír, állandó toll-hiány, stb.)

Ezt hozta az élet

- *A hallgató azért nem járt be az órára egész félévben, mert nem találta meg a helyszínt – nem kért segítséget a helyzet orvoslására.*
- *A hallgató jóval többet hiányzott a megengedettnél – lemaradt a tömbösített órákról, s csak később jutott eszébe, hogy már nem lesz több alkalom abban a szemeszterben, így a kurzusokon elvárt aktív részvétel hiánya miatt a tárgyat nem végezte el.*
- *Kredit túlfutás – a hallgató a Neptun rendszerben rossz kódon vette fel a tárgyat (ugyanazon a néven, de más kódon volt meghirdetve a tárgy – ez minorok esetén előfordul) A hallgató a tárgyak helytelen kóddal történő felvételét féléveken keresztül csinálta, és több tízezer forintnyi kreditet halmozott fel – igen magas összeget kellett végül pluszban fizetnie.*
- *A hallgató gyakorlatilag megcsinált egy másik minort – FLM és FIL kódokat keverte össze.*
- *Diszlexiás-diszgráfiás hallgató időbeosztás nehézsége miatt nem adott le egy beadandó dolgozatot a megadott határidőre. Az ebből fakadó szégyenérzete miatt nem vette fel a kapcsolatot az oktatóval – talán még lett volna esély arra, hogy bár késve, de leadhassa a dolgozatát. A hallgató az oktató további óráira nem járt be, mert nem akart az oktató szeme elé kerülni, így a félév legtöbb órájáról hiányzott. Sajnos a szóban forgó kurzus kötelező volt, s csak keresztfélévekben volt meghirdetve. A beadandó dolgozattal való elcsúszás, a szégyenérzet megélése végül félévcsúszáshoz vezetett a hallgatónál.*

Hallgatói élmények

„Nagyon vegyes a kép. Voltak a segítők, voltak az elutasítók, és voltak azok, akik igazából nem értették, nem foglalkoztak ezzel a dologgal."

„Nagyon sokszor készítettem ábrákat: lerajzoltam azt, amit meg kellett érteni. Táblázatokat is készítettem, vagy kis halmazábrákat. Miután ezeket megcsináltam, már tudtam is az anyagot. Nálam nagyon erős a vizualitás és a térbeliség. De talán az egyik legjobb tanulási módszerem az, amikor valakivel a témát körbejárva, vitatkozva dolgozzuk fel az anyagot, mert akkor gondolkozhatok a kérdéseken, és ez segít az összefüggések meglátásában.

" Inkább csak papíron vagyok speciális szükségletű hallgató, de a gyakorlatban nem igazán. A legnagyobb gondot az okozta, hogy lehetett bármennyire kedvenc is számomra egy óra, mindig eljött egy holtpont, ami után szó szerint képtelen voltam ébren maradni. Jegyzetelni ébren sem voltam képes, ilyenkor pedig az órák effektíve haszontalanul teltek el.
Ezzel kapcsolatban nagyon sokszor éreztem azt, hogy mások megvetnek. Ilyeneket hallottam vissza, hogy „Csak piknikezni jár be órákra", „Ne csodálkozzon, ha nem megy neki, ha alszik órán, és nem jegyzetel". Ezt főleg az éltanulók részéről éreztem, akik szorgosan jegyzeteltek, kitartóan figyeltek. Ez elég kellemetlen volt."

„Én azt veszem észre, hogy gyakorlatokon és előadásokon is annyira távol van tanár-diák egymástól, hogy teljesen arctalan, névtelen az egész. Egy-egy oktató esetében gyakorlatilag

futószalag-szerűen követik egymást az órák, és a hallgatók is, ezért nem igazán van mód arra, hogy valódi tanár-diák kapcsolat alakuljon ki."

„Az időhiány mindenképp hátrány volt. Ez mindig problémát okozott. Főleg a számítógépes tárgyak esetében volt nagyon nagy gondom, ahol nagyon sok részletre kell figyelni egyszerre."

„Az fontos lenne, hogy többet adjanak az egyéni érvényesülésnek. Úgy érzem, hogy nagyon erős normatív elvárások vannak a középiskolában, felsőoktatásban, és az ezekben való megfelelésben mérik a felkészültséget. Én úgy érzem, hogy ezek az elvárások éppen az én gyengéimre tapintanak rá. Ezek mindig nagy küzdelmet jelentettek a számomra. Az ember énképét az nagyon erősen tudja rombolni, hogyha folyamatosan ilyen kudarcokat kell megélnie."

Felhasznált irodalom

2011. évi CCIV. törvény a nemzeti felsőoktatásról https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100204.tv Utolsó letöltés: 2023. 01. 26.

87/2015. (IV. 9.) Korm. rendelet a nemzeti felsőoktatásról szóló 2011. évi CCIV. törvény egyes rendelkezéseinek végrehajtásáról https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1500087.KOR Utolsó letöltés: 2023. 01. 26.

Csépe V. (2006). Az olvasó agy. Akadémiai Kiadó.

Csépe, V. (2000). Az olvasás-és írásképesség zavarai. In: ILLYÉS, S. (szerk.): *Gyógypedagógiai alapismeretek*. (pp. 239-278.) ELTE BGGYFK

Dékány J. (1995). Kézikönyv a diszkalkulia felismeréséhez és terápiájához. Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola

Dékány J. & Juhász Á. (2018). Kézikönyv a diszkalkulia felismeréséhez és terápiájához, Logopédia Kiadó

Farkasné G. R. (2018). A diszkalkulia eltérő szaktudományi aspektusokból (doktori disszertáció) ELTE Neveléstudományi Doktori Iskola

Fehérné K. Zs. (1990). Kommunikáció – nyelv – beszéd – logopédia. *Beszédgyógyítás*, 1. 9-13

Felnőttek olvasás-és írásvizsgálata. In: GÁRDONYINÉ K, I. (2020) szerk.: *Felnőttek logopédiai vizsgálata – Logopédusok diagnosztikai kézikönyve*. (pp.123-166.) NFSZK Nonprofit Kft.

Gyarmathy É. (2012). Diszlexia a digitális korszakban, Műszaki Könyvkiadó Kft.

Hirschberg J., Hacki T., Mészáros K. (2013). Foniátria és társtudományok I.-II. kötet. ELTE Eötvös Kiadó.

Lyon, G. R. , S. E. Shaywitz, B. A. Shaywitz (2003). A definition of dyslexia. *Annals of Dyslexia 53*: 1–14

Nagy R. (2005). A diszgráfia felnőttkori maradványai, In: *Gyógypedagógiai Szemle*, (pp.1-9) 2005, XXXIII.évf.

Sarkady K., & Zsoldos M. (1992) Tanulási zavar. *Magyar Pszichológiai Szemle* 1992/93 3-4.sz, (pp.259-269.)

Melléklet

Olvasást segítő formázási lehetőségek

- olyan betűtípus használata, mely nem tartalmaz talpas betűket
- ritkított stílus
- megnövelt betűméret
- 1,5 sorköz

Szöveg átlagos formázással: (forrás: https://www.elte.hu/tortenet)

ELTE
Az egyetem története

1635-ben Pázmány Péter esztergomi érsek Nagyszombat városában (ma Trnava Szlovákiában), akkori székhelyén alapította meg az egyetemet és vezetését a jezsuita rendre bízta. A jellegzetesen jezsuita egyetem bölcsészeti és teológiai karból állt, jogosult volt a tudományos fokozatok adományozására és már igen korán, 1667-ben jogi karral egészült ki. A 18. században az egyetem egyre inkább állami irányítás alá került és 1769-ben megalakult a negyedik, orvosi fakultása - ezzel teljes szerkezetű klasszikus egyetemmé vált.

A jezsuita rend feloszlatása után, 1777-ben az egyetemet (az alapító eredeti szándékával is egyezően) Nagyszombatból az ország közepébe, Buda városába, a királyi palotába költöztették. Az egyetem keretében kezdődött meg speciális tanfolyamok formájában a hazai mérnökképzés, és az állatorvosképzés. Nagyon sok ma önálló fővárosi egyetem a Tudományegyetemből fejlődött ki. Az intézmény 1784-ben a Duna túlsó partjára, Pestre került át. Az oktatás nyelve 1844-ig a latin volt, ami a soknemzetiségű hallgatóság számára közvetítő, semleges nyelvnek számított.

Szöveg diszlexia-barát formázással:

ELTE
Az egyetem története

1635-ben Pázmány Péter esztergomi érsek Nagyszombat városában (ma Trnava Szlovákiában), akkori székhelyén alapította meg az egyetemet és vezetését a jezsuita rendre bízta. A jellegzetesen jezsuita egyetem bölcsészeti és teológiai karból állt, jogosult volt a tudományos fokozatok adományozására és már igen

korán, 1667-ben jogi karral egészült ki. A 18. században az egyetem egyre inkább állami irányítás alá került és 1769-ben megalakult a negyedik, orvosi fakultása - ezzel teljes szerkezetű klasszikus egyetemmé vált.

A jezsuita rend feloszlatása után, 1777-ben az egyetemet (az alapító eredeti szándékával is egyezően) Nagyszombatból az ország közepébe, Buda városába, a királyi palotába költöztették. Az egyetem keretében kezdődött meg speciális tanfolyamok formájában a hazai mérnökképzés, és az állatorvosképzés. Nagyon sok ma önálló fővárosi egyetem a Tudományegyetemből fejlődött ki. Az intézmény 1784-ben a Duna túlsó partjára, Pestre került át. Az oktatás nyelve 1844-ig a latin volt, ami a soknemzetiségű hallgatóság számára közvetítő, semleges nyelvnek számított.